

UNIVERSITATEA DE STAT ALECU RUSSO DIN BĂLȚI
FACULTATEA DE DREPT ȘI ȘTIINȚE SOCIALE
CATEDRA DREPT

Protecția drepturilor omului în diferite sisteme de drept

(Format reader)

Autor: conf.univ.,dr. Ion CIOBANU

Bălți-2020

CUPRINS

INTRODUCERE.....	3
1. Teoria sistemelor de drept. Noțiuni și concepte.....	3
2. Teoria Constituției.....	12
3. Probleme actuale ale drepturilor omului.....	26
4. Acte naționale și internaționale în domeniul drepturilor omului.....	31 37
5. Organisme de monitorizare a implementării Drepturilor Omului, înființate pe bază de Cartea Noștilor, Legea fundamentală în cadrul diverselor sisteme de drept.....	47
7. Sistemul de drept european.....	58
8. Sistemul de drept interamerican.....	58
9. Sistemul de drept african.....	59
10. Sistemul de drept islamic.....	62
11. Drepturile și libertățile cetățenilor Republicii Moldova.....	63
12. BIBLIOGRAFIE.....	65
13. ANEXE.....	67
14. Fișa unității de curs.....	81

INTRODUCERE

Sub influența factorilor de configurare dreptul a cunoscut o continuă evoluție, constituindu-și o abordare specifică. Preocuparea de a identifica trăsături comune ale dreptului – atât din punct de vedere al conținutului, cât și al modului de exprimare a acestui conținut, a determinat realizarea, în doctrină, a unor clasificări privind tipurile de drept. Au fost propuse drept criterii în acest sens dependența de tipologia sistemelor de organizare socială¹, respectiv apartenența dreptului la un bazin de civilizație juridică².

1. Teoria sistemelor de drept. Noțiuni și concepte

Drepturile Omului reprezintă unul dintre conceptele fundamentale ale discursului socio-juridic și politic actual. La nivel european, respectarea drepturilor omului reprezintă unul dintre standardele politice fundamentale, expres formulate de Consiliul European de la Copenhaga (1993), ale integrării în Uniune. Mai larg, în relațiile sale economice cu statele în curs de dezvoltare, Uniunea Europeană practică așa numita *clauza de condiționalitate*. Ea are în vedere respectarea drepturilor omului de către statele cărora Uniunea le acordă asistență și sprijin pentru dezvoltare.

La nivel internațional, respectarea drepturilor omului este atent monitorizată de către organisme specializate ale Națiunilor Unite (Comisia pentru Drepturile Omului, Comitetul pentru Drepturile Omului etc) dar și de către organizații non-guvernamentale cu vocație globală (Human Rights Watch). Rapoartele de monitorizare realizate obligă statele să-și reevalueze politici, decizii administrative, legislația etc., pentru a stopa încălcarea drepturilor omului și pentru a da posibilitatea tuturor cetățenilor să le valorifice, în condițiile unui tratament egal și non-discriminatoriu.

Conceptul de drepturile omului are, cum este lesne de înțeles, sute de definiții. Ele reflectă valorile socio-culturale și politice de pe pozițiile cărora a fost abordată problematica drepturilor omului. Richard Rorty consideră că în lumea de azi, marcată de pluralism și divergențe, drepturile omului ar trebui văzute ca principalul mijloc de *evitare a suferinței și umilinței*.

Ele ar furniza standardele minime ale demnității, tolerării și conviețuirii într-o lume globalizată. Există și autori care vorbesc de „moartea drepturilor omului” (C.Douzinas) sau de limitarea lor „necesară” după septembrie 2001. Unul dintre mesajele lui B.Barber (din lucrarea *Jihadul versus McWorld*, Humanitas, 2003) pledează pentru restrângerea drepturilor civile și politice, garantate de democrațiile occidentale în toată modernitatea, din rațiuni de siguranță și securitate ale statelor și comunităților.

În doctrina socio-juridică se admite ca atât conceptul cât și sistemul contemporan al

¹ J. Poirier, Introduction à l'appareil Juridique, Tipologie des systèmes juridiques, Ethologie Générale, Encyclopedie de la Pleiade, Paris, 1968, p.1102

² R. David, Traité élémentaire de droit civil comparé, p.31

drepturilor fundamentale ale omului își au originea în *Declarația Americană a Independenței*.³ (1776) precum și în *Declarația drepturilor Omului și Cetățeanului*, proclamată de revoluția franceză de la 1789. Aceste documente sunt legate de amplele procese de emancipare dezvoltate de proiectul modernității. Ele au vizat schimbări fundamentale în ordinea publică dominată de ierarhii tradiționale de natură patriarhală, economică, politică și ecleziastică.

Întemeiat pe dreptul natural, idealul promovat de aceste declarații era acela al egalității și fraternității, al convingerii că oamenii sunt prin naștere egali și înzestrați cu anumite drepturi inalienabile. Începând cu secolul al XIX-lea prevederile referitoare la drepturile omului au fost integrate în majoritatea legislațiilor și constituțiilor din Europa și Statele Unite ale Americii.

Generalizarea reglementărilor în materia drepturilor omului s-a realizat treptat, odată cu depășirea limitelor impuse de doctrina și principiile tradiționale din dreptul internațional (public).

Mai exact, prin tradiție, doar statelor, în calitate de entități suverane și independente, li s-a recunoscut calitatea de subiecte de drept internațional. În strânsă legătură cu această calitate doar statelor le-a fost recunoscută competența (exclusivă) în materia promovării drepturilor omului. În acord cu doctrina, exemple în acest sens sunt interzicerea sclaviei, tratamentul umanitar al prizonierilor de război, precum și standardele minime cu privire la regimul juridic al străinilor, sistemul mandatelor, creat în cadrul Ligii Națiunilor Unite, pentru protecția popoarelor, a populațiilor din colonii și a minorităților naționale din anumite teritorii etc. Ruptura cu această tradiție fost marcată de Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.

În art.34 și 35. primul tratat în materia drepturilor omului, reglementează *procedura cererilor individuale* care dă posibilitate persoanelor fizice, care se pretind victime ale încălcării, de către una dintre înaltele părți contractante, a drepturilor recunoscute de Convenție sau de Protocoalele sale, să sesizeze Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Odată cu intrarea în vigoare a Convenției, persoana fizică dobândește calitatea de *subiect de drept internațional* și poate sta pe poziții egale cu statul în relațiile internaționale.

De asemenea, din acest moment statele nu s-au mai putut prevala, cu ușurință, de principiul neamestecului în treburile interne, pentru a-și trata în mod discreționar cetățenii. Această

³ În ordine cronologică primele Declarații au apărut în Statele Unite ale Americii (iunie 1776 Declarația drepturilor cetățenilor statului Virginia, septembrie Pennsylvania 1776, noiembrie 1776 Maryland, iulie 1777 Vermont, martie 1780 Massachusetts, octombrie 1783 New Hampshire). În ciuda acestei priorități cronologice, Europa este considerată leagănul Declarațiilor Drepturilor Omului. Prin gândirea juridică și filosofică moderne, -cunoscute și pe celălalt țărm al Pacificului- prin autorii care au inspirat aceste documente moral-juridice (J.Locke, Th. Hobbes, D.Hume, Montesquieu, H.Grotius, S.Pufendorf , C. Woff) Europa și-a pus amprenta asupra Declarațiilor drepturilor omului din sec. al XVIII și XIX. După modelul declarațiilor, al drepturilor proclamate, au fost elaborate în sec. XIX, constituțiile statelor europene moderne. Aceste constituții au fost fondate pe principiul ocrotirii drepturilor omului (Spania 1837; Portugalia 1838; Grecia 1848; Roma și Piemontul în 1848; Romania 1866; Serbia și Bulgaria 1879)

poziție a persoanei fizice a fost întărită și de Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice.

Definiția de lucru la nivelul sistemului Națiunilor Unite a fost formulată de Louis Lenkin⁴.

"Drepturile omului sunt acele libertăți, imunități și beneficii stabilite în conformitate cu valorile contemporane, pe care orice ființă umană este îndreptățită să le pretindă de la societatea în care trăiește."

a) *Libertățile și imunitățile* menționate în definiție se referă la protecția împotriva intervenției autorităților publice în sfera privată (întreaga sferă a drepturilor civile și a dreptului de a face). Ele presupun, în același timp, garanții în sensul acțiunii pozitive a statului în scopul realizării unor drepturi de natură economică, socială și culturală. Libertățile și imunitățile protejează întreaga sferă a drepturilor negative și pozitive⁵.

În al doilea rând, definiția lui Lenkin subliniază că baza acestor drepturi se regăsește în *valorile contemporane*⁴ acceptate de întreaga comunitate internațională, fără nici o discriminare între diferite civilizații sau culturi, ori privilegiile ale "națiunilor civilizate" (așa cum prevedeau Declarațiile din sec.18 și 19).

b) Definiția evidențiază –în al treilea rând- particularitatea acestor drepturi de a *reprezenta o clasă specială de drepturi subiective*, pe care orice ființă umană, în virtutea acestei calități și prin simplul fapt al nașterii, le deține. *Doctrinile drepturilor omului stabilesc astfel o echivalență între a avea drepturile omului și a fi uman:*

„Înafara valorificării drepturilor omului, persoana devine, spune Donnelly, alienată față de propria sa natură. Astfel, drepturile omului sunt inalienabile, nu numai în sensul că persoanei nu i se poate refuza satisfacerea acestor drepturi dar și în sensul că pierderea acestor drepturi este moral imposibilă: nu se pot pierde aceste drepturi și trăi în același timp ca ființă umană”⁵.

c) În strânsă legătură cu *dimensiunea axiologică*, definiția prevede posibilitatea deținătorilor drepturilor omului de a *pretinde ca ele să fie respectate*, căreia îi corespunde fie o obligație de abstențiune din partea statului și a autorităților publice (de a nu interveni, de exemplu în viața particulară a persoanei, de a-i respecta libertatea, opiniile politice religioase, convingerile, etc) fie obligația de a lua anumite măsuri, în limita resurselor disponibile, pentru ca drepturile respective (cele pozitive) să fie valorificate. În ambele situații este vorba de o obligație legală.

d) Definiția precizează, de asemenea, că aceste pretenții sunt adresate societății. Ea are în vedere faptul că orice violare a drepturilor omului, de către diferite grupuri sau indivizi, trebuie

⁴ Lenkin, Louis (1990) "The Age of Rights" New York, Columbia University Press, p.38

⁵ În legătură cu distincția dintre libertățile pozitive și libertățile negative vezi Isaiah Berlin (1996): Patru eseuri despre libertate, Cap. Două concepte de libertate, Ed. Humanitas, București.

respinsă de către stat.

e) Definiția precizează, de asemenea, că aceste pretenții sunt adresate societății. Ea are în vedere faptul că orice violare a drepturilor omului, de către diferite grupuri sau indivizi, trebuie respinsă de către stat⁶.

În funcție de primul dintre criteriile arătate – **dependența de tipologia sistemelor de organizare socială**, au fost identificate: dreptul sclavagist, dreptul burghez, dreptul socialist, fiecare având trăsături specifice în ceea ce privește, cu precădere, regimul instituțiilor fundamentale, ponderea izvoarelor de drept, fizionomia construcțiilor juridice. Prezentarea în detaliu a fizionomiei specifice a fiecăruia dintre tipurile de drept menționate constituie obiect de studiu mai ales pentru istoria dreptului, astfel încât nu vom insista pentru caracterizarea lor.

Din punct de vedere al **apartenenței dreptului la un bazin de civilizație juridică**, a fost realizată o clasificare a dreptului pe mari sisteme sau familii de drept, în prezent fiind identificate:

– **familia sau sistemul juridic de tradiție romanică** – rezultat al receptării dreptului roman în Europa, și care se clasifică în sisteme care cunosc o mai puternică influență franceză, sistemul germano- elvețiano- italian și sistemul țărilor nordice:

– **familia sau sistemul de anglo- saxon (common law)** – Marea Britanie, SUA, Australia, Canada (fără Quebec);

– **sistemul bazat pe dreptul religios**, tradițional, destul de răspândit în statele musulmane;

– **sistemul dualist**– format din dreptul ebraic, hindus, chinez tradițional, japonez, care îmbină sistemul de norme tradiționale cu cele moderne scrise.

Familia juridică de tradiție romanică, din care fac parte Franța, Germania, Italia, Spania, s-a format în Europa în baza studierii dreptului roman la universitățile italiene, franceze și germane, realizându-se o sinteză a dreptului roman cu preceptele creștine morale ale dreptului canonic. S-a construit astfel, pe cale doctrinară, un proiect de drept uniform, o știință juridică pentru multe țări europene – așa numita preluare și adaptare a dreptului roman. Acest patrimoniu juridic a fost ulterior codificat, adaptat nevoilor și evoluției societății. În cadrul său, se identifică:

• sistemele de inspirație franceză (Belgia, Luxemburg, Spania, Portugalia), având ca model Codul civil napoleonian din 1804, în care există Coduri comerciale, care concep dreptul comercial nu ca un drept al comercianților, ci ca un drept aplicabil unor categorii de acte – actele de comerț, indiferent de profesia părților (concepția obiectivă a dreptului comercial);

• sistemul germano-elvețiano-italian, care are la bază Codul civil german din 1900, pe cel elvețian din 1907 și pe cel italian din 1942;

⁶ Donnelly, J. (1989) "Universal Human Rights in Theory and Practice", London, Cornell University Press, pag. 17

- sistemele juridice din țările nordice, care sunt de tradiție romanistă, dar cu puternice influențe de *common-law*⁷.

Caracteristicile de bază ale acestei familii de drept sunt: existența dreptului scris, sistemul ierarhic unic al izvoarelor dreptului, divizarea lui în public și privat, precum și divizarea lui în ramuri de drept. Comun pentru dreptul tuturor țărilor din familia juridică de tradiție romanistă este caracterul lui codificat, fondul de noțiuni comune, un sistem mai mult sau mai puțin comun al principiilor juridice. În toate aceste țări există Constituții scrise, ale căror norme au o autoritate juridică superioară, care este susținută și de stabilirea în majoritatea țărilor a unui control judiciar al constituționalității legilor ordinare. Constituția delimitează competența diferitelor organe de stat în procesul elaborării dreptului și determină ierarhia izvoarelor dreptului. În majoritatea țărilor continentale acționează coduri civile, penale, procesual-civile, procesual-penale etc., iar sistemul legislației curente este de asemenea destul de ramificat, legile reglementând sfere distincte ale vieții sociale. Printre izvoarele dreptului romano-germanic este semnificativ rolul actelor normative subordonate legilor: regulamente, decrete etc. În unele țări convențiile internaționale au o putere juridică mai mare decât legile naționale (de exemplu, art.20 din Constituția României acordă prioritate aplicării tratatelor internaționale privind drepturile omului ori de câte ori acestea asigură o protecție superioară cele realizate prin normele dreptului intern). În țările de tradiție romanistă este cunoscută divizarea dreptului în public și privat.

Apartenența dreptului diferitor țări europene la familia juridică romano-germanică nu exclude anumite deosebiri între sistemele juridice naționale; fiecare stat are un drept național, care îi este propriu⁸.

În ceea ce privește familia juridică de *common-law*, trăsăturile sale sunt diferite de cele ale familiei de drept romano-germanic (familie căreia îi aparține și dreptul românesc)⁹. În opinia unor autori, care și-au exprimat în acest sens opinia, concludem faptul că acele caracteristici ale temperamentului englez care au făcut posibilă crearea sistemului de *common law* pot fi sintetizate în următoarele categorii: tradiționalismul; pragmatismul; arta compromisului; respectul legii.

Spre deosebire de țările romano-germanice, unde izvorul de bază al dreptului este legea, în țările familiei juridice anglo-saxone izvor de bază al dreptului este norma formulată de judecători și exprimată în precedente judiciare – este, așadar, un sistem judecătoresc. Regulile de *common-law*, mai puțin abstracte decât cele ale familiei de drept romano-germanice, vizează cazuri de speță, iar nu reguli generale, care se pot aplica în orice situație. Aceasta însă nu înseamnă că nu

⁷ Victor Dan Zlătescu „Geografie juridică” – op.cit., p.35

⁸ Renee David , Camille Jauffret – Spinosi – „Les grands systemes de droit contemporains”, Precis Dalloz, 1982, p.17

⁹ Rene David, Camille Jauffret- Spinossi – op.cit., p.18 ; I. Rucăreanu , „Fundamentarea teoretică a dreptului comerțului internațional”, vol.I, București, Ed. Academiei, 1973, p.43-72

există și un drept statutar, creat de un corp legislativ, astfel încât dreptul anglo-saxon are o triplă structură: dreptul comun bazat pe precedent, izvor de bază – *common-law*; dreptul de echitate – care completează și corectează izvorul de bază – *equity*; dreptul statutar – dreptul scris de origine parlamentară – *statutory-law*.

Common-law cuprinde, *stricto sensu*, un set de reguli de drept stabilite prin precedente judecătorești. Hotărârile judecătorești nu au un efect limitat numai la părțile dintre-un litigiu concret, ci ele leagă și instanța care le-a pronunțat, precum și instanțele inferioare, acestea fiind obligate ca, în spețe similare, să pronunțe aceeași soluție.

Equity constituie o ramură a dreptului substanțial englez, formată din reguli de drept pronunțate de curți speciale anterior unificării jurisdicțiilor engleze (prin două legi din 1873 și 1875), pentru completarea lacunelor dreptului comun. În cazul unei contradicții între regulile de *common-law* și cele de *equity*, se dă prioritate acestora din urmă.

Statutory law cuprinde regulile de drept create prin legi, dar și acestea se interpretează prin prisma hotărârilor judecătorești pronunțate în aplicarea lor.

Dreptul englez se caracterizează și în prezent ca un drept judiciar, elaborat de către judecători în procesul examinării cazurilor individuale. În cadrul său, nu se realizează divizarea dreptului în public și privat, aceasta fiind înlocuită cu divizarea în drept comun și drept de echitate. Ramurile dreptului englez nu sunt atât de bine delimitate ca în sistemele de drept continentale, fapt determinat de doi factori: faptul că judecătoriile au o jurisdicție comună – de drept public și privat, respectiv faptul că dreptul englez s-a dezvoltat treptat, pe calea practicii judiciare și a reformelor legislative. În Anglia nu exista coduri de tip european, iar doctrina engleză nu tratează problema diviziunilor structurale ale dreptului, preferând mai mult rezultatul decât argumentările teoretice. Sub aspectul conceptelor utilizate, există, de asemenea, diferențe între familia juridică de *common law* și cea de drept romanic. În familia juridică de *common-law* se deosebesc: grupurile de drept englez și dreptul SUA.

În **grupul de drept englez** intră Anglia, Irlanda de Nord, Canada, Noua Zeelandă, insulele britanice: Insula Man, Guernsey, Jersey, Commonwealth-ul britanic de națiuni (adică Regatul Unit plus dominiioanele – foste colonii britanice din care unele și-au câștigat independența și, prin urmare sunt, potrivit declarației Balfour din 1926, comunități autonome, egale în statut, nesubordonate una celeilalte în ceea ce privește politica lor internă, în mod liber asociate ca membre ale Comunității britanice de națiuni și “unite prin fidelitatea comună față de Coroana britanică.”)¹⁰

Common Law-ul (avem în vedere accepțiunea *lato sensu*– de drept englez) s-a extins în cea mai mare parte a zonelor de dominație britanică. Astfel, potrivit doctrinei regula potrivit

¹⁰ Adrian Severin, „Elemente fundamentale de drept al comerțului internațional”, Ed. Lumina Lex, București, 2004, p.339

căreia dreptul englez a fost introdus în colonii a fost stabilită de Camera Lorzilor, în 1608, în speța Calvin, prilej cu care a fost consacrată o tradiție mai veche, bazată pe următoarele principii: în măsura în care colonii englezi se instalează pe un teritoriu neocupat sau ocupat de populații primitive, ei vor impune pe acele teritorii dreptul englez; dacă teritoriul deja colonizat devine britanic, el își va conserva propriul drept deja instaurat la data stabilirii suveranității britanice¹¹.

După decolonizare, coloniile care au receptat dreptul englez au păstrat de regulă acest sistem, completându-l cu legi proprii adoptate după modelul legislativ european. Dreptul englez introdus în colonii nu a înlăturat însă în totalitate dreptul tradițional, astfel încât acesta a intrat în relații de complementaritate cu cel englez.

În ceea ce privește **dreptul Statelor Unite ale Americii**, având drept sursă dreptul englez, acesta este, în prezent, destul de independent. În SUA a fost, de altfel, înregistrată cea mai mare evoluție a *common-law*-ului, revoluția din 1877 punând problema dreptului american național independent, care să rupă legăturile cu trecutul sau englez. Cele treisprezece colonii, devenite independente de Coroană, deși au continuat să aibă un *common law* după sistemul feudal în ceea ce privește dreptul privat, au instituit o structură constituțională bazată pe federalism și pe divizarea rigidă a puterilor, necunoscută în Marea Britanie¹². Nu a avut însă loc o trecere a dreptului american în familia juridică romano-germanică. Doar unele state, foste colonii franceze sau spaniole (Louisiana, California) au adoptat coduri de tip european, care cu timpul au fost absorbite de dreptul comun¹³.

În general, în SUA s-a format un sistem dualist, asemănător celui englez: dreptul precedentului, în interacțiune cu cel legislativ. Astfel, în Marea Britanie și SUA există aceeași concepție a dreptului și a rolului său, aceeași divizare a dreptului, se folosesc aceleași metode de interpretare a dreptului, normele elaborate de legiuitor pătrunzând cu adevărat în sistemul de drept american numai după o aplicare și interpretare a lor repetată de către judecătorii și numai după ce se va putea face referire la hotărârile judiciare care le-au aplicat și nu la norme nemijlocit.

Prin urmare, dreptul SUA, în general, are o structură asemănătoare cu structura *common law*.

Există însă și deosebiri considerabile, una din acestea fiind determinată de structura federală a SUA. Astfel, fiind o uniune de 50 de state, în SUA există 51 de sisteme juridice și judiciare, legislația federală și tribunalele federale coexistând cu cele ale statelor componente ale federației. Statele din structura SUA au o competență destul de largă, legislativă și

¹¹ idem, p.340, I. Rucăreanu, op. cit. P. 53.

¹² Mario G. Losano – „Mari sisteme juridice, Introducere în dreptul european și extraeuropean”, Ed. All Beck, 2005, p. 309

¹³ Marin Weinstein- Summary of American Law, „The Lawyers operative publishing”, New York, 1988, p.98

jurisdicțională. În materie comercială, competența federală este mai restrânsă, existând competență în materie de faliment, proprietate intelectuală și industrială, transporturi maritime. Însă majoritatea raporturilor comerciale este de competența statelor, care au propriul sistem de *common-law* și legi.

Posibilitățile mari ale influenței judiciare asupra legislației nu exclude faptul ca, în sistemul juridic al SUA, legislația să aibă o pondere mare și să fie mai importantă decât dreptul statutar în Anglia. Aceasta se datorează în primul rând existenței constituțiilor scrise, și în plus competenței legislative destul de largi a statelor, folosită destul de activ de către ele.

După cum s-a subliniat însă în mod constant în literatura juridică în materie¹⁴, urmare numeroaselor contacte dintre cele două mari familii de drept, acestea, deși structural diferite, tind să se apropie din ce în ce mai mult.

Common-Law-ul cunoaște o extindere a dreptului scris, statutar, în timp ce în dreptul de tradiție romanistă, jurisprudența capătă un rol din ce în ce mai important – un exemplu în acest sens îl constituie țările care au Curte Constituțională, în care dreptul constituțional devine din ce în ce mai mult un drept jurisprudențial.¹⁵

În plus, în statele foste colonii (multe dintre acestea prezentând interes din perspective temeii lucrării), se poate nota tendința de suprapunere a două sisteme juridice, rezultând un sistem hibrid.

Dreptul musulman sau islamic constituie al treilea mare sistem juridic mondial, importanța sa nefiind dată numai de aria foarte mare de răspândire ci și de trăsăturile sale specifice, care îl deoseesc de sistemele de drept anterior analizate.

Inițial, acesta a fost integrat organic doctrinei religioase a Islamului, în prezent fiind realizate eforturi pentru modernizarea sa¹⁶.

Izvoarele dreptului islamic sunt date de:

– Coran, compus din 114 sure, adică din capitole de diverse dimensiuni, toate introduse prin formula „în numele lui Dumnezeu cel iertător și milostiv”, devenită ulterior formula de rit prin care se deschid scrierile arabe – prin urmare, de exemplu și contractele. Aceste capitole cuprinde dogme religioase, principii generale de drept și educație- din cele 6237 versete, aproximativ zece la sută se referă la teme juridice în sens larg;

– Sunna – tradiția sacră, adică tot ceea ce a fost atribuit de tradiție profetului Mahomed – fapte și cuvinte care completează lacunele Coranului;

– Ijma – percepțiile învățaților sau opinia armonizată a comunității, consensul juriștilor cu cea mai mare autoritate și prestigiu;

¹⁴ Rene David, op. cit. p.19.

¹⁵ Mario G. Losano, op. cit., p. 309

¹⁶ Islam semnifică supu nere totală față de Dumnezeu – idem, p.359.

– Idjitihad – jurisprudență.¹⁷

În ceea ce privește sistemele dualiste, acestea îmbină sistemul de norme tradiționale cu cele moderne scrise. Astfel, de exemplu, dreptul indian actual se prezintă ca o alcătuire în obiceiuri ce datează din timpuri imemorabile și care își trag autoritatea din religia hindusă, integrate în norme scrise, alături de o practică judiciară caracterizată de principiul precedentului, care obligă, similar sistemului anglo-saxon¹⁸.

¹⁷ N. Popa, op. cit., p.62-63

¹⁸ Mario G. Losano, op. cit., p.441

2. CAPITOLUL II. TEORIA CONSTITUȚIEI.

Definiția și funcțiile constituției.

Tipologia constituției.

Adoptarea constituției.

Revizuirea constituției.

Constituirea constituționalismului în statele române.

Premisele constituționalismului din Republica Moldova.

Conținutul constituției Republicii Moldova.

Definiția și funcțiile constituției.

Termenul „*constituție*” derivă etimologic de la „*constitutio*” din limba latină și înseamnă *așezare cu temei, stare a unui lucru, organizare*.¹⁹

Pe parcursul mai multor secole termenul „*constituție*” a deținut diverse **sensuri** și conotații obținând accepțiunea clasică de **lege supremă în stat** doar la sf. secolului XVIII-lea.

Deși primele scrieri despre **constituție** aparțin gânditorului antic Aristotel²⁰ (în contextul descrierii regimurilor politice antice elene), totuși acest termen a fost utilizat sub aspect de normă de juriștii romani.

Astfel, în Imperiul Roman din perioada antică, regăsim noțiunea de *codex* care desemnează o culegere de constituții imperiale (*leges*).²¹ Astfel, cunoaștem în succesiune consecutivă cele 12 Table de legi, Codul Theodosian, Codul Iustinian, acestea fiind urmate de **novellele** (535-565) - constituții imperiale ulterioare Codului Iustinian.²² În Evul Mediu, constituția desemna un act feudal.

În secolul XVII-XVIII, are loc dezvoltarea economică și socială în Europa occidentală, fapt care a fost reflectat și în textele legislative existente. Filozofii inițiază dreptul natural și formarea statului pe baza contractului social²³. Printre precursorii principiilor fundamentale ale constituționalismului din perioada menționată se înscriu gânditorii precum Thomas Hobbes, John Locke, Charles Montesquieu, Jean-Jacques Rousseau, I. Kant, J. Fichte, Hegel ș.a.

Astfel, conform opiniei lui Th. Hobbes, reflectată în opera sa **Leviathan**, indivizii își delegă puterea (cedează dreptul natural) suveranului care le-ar garanta securitatea și inviolabilitatea drepturilor lor fundamentale.²⁴

¹⁹ Rusu I. Drept constituțional și instituții politice. București: Lumina Lex, 2001. p. 37.

²⁰ Баглай М.В. Конституционное право Российской Федерации. Москва: Норма, 2007. с. 76.

²¹ Malaurie Ph. Anthologia gândirii juridice. București: Humanitas, 1997. p. 46.

²² Ibidem, p. 46.

²³ Coroliuc B., Ciobanu I. Istoria ideilor politice și juridice din antichitate până în secolul XX. Curs rezumativ. Bălți: Presa universitară bălțeană, 2005. p.60

²⁴ Ciobanu I. Op.cit. p. 65

Din această frază, putem deduce cu certitudine tematica contractualistă a lui Th. Hobbes, care poate fi regăsită sub alt aspect la J. Locke, Charles Montesquieu, Jean-Jacques Rousseau, Immanuel Kant, J. Fichte.

Nu mai puțin interesant este discursul hobbesian asupra egalității oamenilor (un alt principiu constituțional). „Egalitatea dintre indivizi, afirmă Hobbes, naște egalitatea dintre speranțele acestora de a-și realiza scopurile. Doi oameni care doresc unul și același lucru devin în mod firesc rivali. Iar dacă unul obține obiectul dorinței sale, asupra sa planează în orice clipă pericolul de a fi atacat de către cei care vor să-l deposedeze. Rezultatul este neîncrederea generalizată”²⁵. Delegând puterea suveranului, indivizii – după cum afirma Th. Hobbes – formează comunitatea civilă (noțiune utilizată actualmente ca *societatea civilă*).

John Locke vine în contradicție cu Th. Hobbes referitor la tratarea principiului contractului social și care este bazat pe bunăvoința poporului și prevede formele unui stat de drept.²⁶

Filozof și jurist, John Locke este considerat unul din întemeietorii constituționalismului francez și american. Nobilul englez pledă pentru monarhie constituțională.

De asemenea, în operele sale sunt tratate alte principii constituționale consfințite în legile supreme contemporane precum **suveranitatea poporului, principiul separației puterilor în stat, drepturi fundamentale**.

Ideile lui John Locke au fost preluate de Ch. Montesquieu, filosof și jurist francez, personalitate proeminentă a timpului său, membrul al Academiei Franceze, convingerile căruia au contribuit și au inspirat organizatorii Revoluției franceze.

Ideile cercetătorului francez sunt reflectate în Constituția Franței care stipula expres că „Societatea, în care nu sunt garantate drepturile fundamentale și nu este îndeplinită separarea puterilor în stat, nu are constituție”²⁷. Libertățile fundamentale ale cetățeanului constituie liniștea izvorâtă din convingerea fiecăruia că se află în siguranță.

Ch. Montesquieu a fost influențat din “Al doilea tratat despre cârmuirea civilă”, publicat în Anglia în 1690, de către J. Locke, dar, prin studiul complex asupra instituțiilor (legislativ, executiv și judecătoresc) și interacțiunii dintre ele, juristul francez a impus noi concepte. Argumentând că puterea totdeauna corupe, filozoful francez ca ea (puterea) să fie îngrădită de altă putere.

În aceeași ordine de idei se înscrie opera **Contractul social** (1762) a lui J.J. Rousseau care, de fapt studiază aceleași subiecte (conceptul de contract social, importanța proprietății private și rolul libertăților cetățenești), însă modul înfățișat de autor este incontestabil de valoros.

²⁵ Iliescu A-P., Socaciu E-M. Fundamentele gândirii politice moderne. Iași: Polirom, 1999. p. 40.; Coroliuc B., Ciobanu I. Istoria ideilor politice și juridice din antichitate până în secolul XX. Curs rezumativ. Bălți: Presa universitară bălțeană, 2005. p. 66.

²⁶ Ciobanu I. Op.cit. p. 67.

²⁷ Fregment din Declarația drepturilor omului și cetățeanului adoptată la 26 august 1789 de Adunarea Constituantă a Franței.

Asemenea lui J. Locke și contrar lui Th. Hobbes, J.J. Rousseau consideră că justificarea unei orînduiri constituționale constituie **expresia voinței generale**.

Gândirea sa a impus bazele principiului statului de drept în sensul actual al conceptului dat.

Deși în literatura universală Immanuel Kant s-a impus ca filosof german proeminent, totuși regăsim în lucrările sale și incursiuni în domeniul jurisprudenței.

Astfel, Kant susține dreptul poporului de a adopta constituția după propria voință. La fel ca și J.J. Rousseau, el recunoaște egalitatea în drepturi ale indivizilor în stat, inițiind principiul suveranității poporului, însă dânsul consideră că recunoașterea acestor drepturi constituie un pericol imprevizibil.

Referitor la separația puterilor în stat, filozoful german este solidar cu Ch. Montesquieu. Realizarea acestui principiu fundamenta poate fi realizat, în opinia sa, doar într-o monarhie constituțională

În secolul XIX, este deja unanim recunoscut faptul că puterea politică rezidă în constituție. Astfel, unii gânditori (B. Constant, J. Bentham) mențin ideile guvernării în cadrul monarhiei constituționale, iar alții (K. Marx, F. Engels) solicită revizuirea principiilor contituționale ca rezultat al luptei dintre clase sociale.

Astfel rezumând cele sus-menționate poat fi constat faptul că “Apariția constituției este tratată de reprezentanții mai multor școli în mod diferit: în opinia predecesorilor școlii dreptului natural, apariția constituției este în strînsă conexiune cu contractul social (acordul dintre guvernanți și popor); normativiștii o consideră ca atare ca fiind forma supremă care se plasează în vârful sistemului dreptului în stat; marxiștii o tratează ca produs al luptei dintre clase sociale”²⁸.

În concluzie, ne raliem opiniei autorului A. Cocotov și C. Cucușkin, conform căreia constituția (cel puțin în spațiul Europei occidentale) este un produs de tranziție de la societate preindustrială la cea industrială.²⁹

Funcțiile constituției.

1) *asigurarea continuității (instituțiilor publice) în dezvoltarea statului*. Astfel, constituțiile au menirea de a garanta legitimitatea autorităților publice în stat;

2) *asigurarea suveranității poporului*. Aceasta presupune supremația voinței poporului în raport cu organele legislativ sau executiv;

3) *contracurarea radicalismului și extremismului în stat*. Aceasta presupune contracurarea instituirii unui regim politic prin violență și agresiune (cazul statelor comuniste). Astfel, doctrina

²⁸ Комкова Г.Н. Конституционное право зарубежных стран. Москва: Юрайт, 2011. с. 23.

²⁹ Кокотов А., Кукушкин К. Конституционное право России. 3-е изд. Москва: Норма, 2008. с. 73.

comunistă proclamă tranșant că instituirea acestei ideologii este posibilă doar prin revoluție (luptă dintre clase). În aceeași ordine de idei se înscriu mișcările naziste (național-socialiste) care instigă la ură interetnică, discriminare rasială și renunțare la democrație în favoare unui regim dictatorial.

Regimul constituțional democratic dispune de pîrghii și mecanisme de anihilare ale acestor mișcări prin declararea lor ca fiind *neconstituționale*.

4) *contracurarea separatismului în stat*. În lumina evenimentelor care s-au produs la începutul anilor 90 în fostele state sovietice socialiste (se are în vedere crearea unor conflicte înghețate regionale, precum ar fi cazul Transnistriei, Abhazia, Nagornîi Carabah ș.a.) constituțiile au menirea de a menține unitatea teritorială a Republicii Moldova, Georgia, Azerbaijan. Tendințe separatiste se manifestă și în alte state precum Federația Rusă, Marea Britanie, Spania, Belgia, România (ținutul secuiesc) ș.a. însă legea supremă este cea care nu admite realizarea fenomenului în cauză.

Tipologia constituției.

- **După perioada adoptării** deosebim patru generații de constituții:

Prima Generație încadrează cele mai vechi constituții scrise din istoria omenirii care au apărut în America (1787), Franța (1791) și Polonia (1791) fiind urmate de Suedia (anul 1809), Spania (anul 1812), Norvegia (anul 1809) (anul 1814), Olanda (anul 1815), Grecia (anul 1822), Belgia (anul 1831), Luxemburg (anul 1868). Prima constituție nescrisă este constituția Angliei fiind urmată de coloniile sale.

A Doua Generație încadrează constituțiile adoptate în perioada interbelică (Mexic – 1917, Liban – 1926, Irlanda – 1937, Islanda - 1944).

A treia generație se constituie în perioada postbelică și include Japonia – 1946, Italia – 1947, RFG – 1949, Franța – 1958.

A patra generație include constituțiile postsocialiste, precum ar fi Bulgaria, Macedonia - 1991, Cehia , Slovacia, - 1992, Republica Moldova – 1994, Polonia – 1997.³⁰

- **Constituții formale și constituții materiale.**

Această clasificare de fapt presupune distincția dintre conținutul material și cel formal. Conținutul material al constituției presupune obiectul ei de reglementare, iar sensul formal al constituției reprezintă însuși actul juridic ce reglementează procesul de instaurare, menținere sau exercitarea puterii și care este distinct de adoptarea legilor ordinare.

Astfel prin **constituție materială** (sau în sens material) înțelegem un ansamblu de reguli relative la instituționalizarea și exercitarea puterii, care figurează sau nu într-un text scris. Prin

³⁰ Комкова Г.Н. Конституционное право зарубежных стран. Москва: Юрайт, 2011. с. 26.

constituție în sens formal se evocă ansamblul de reguli care sunt stabilite după forme distincte, fiind edictate de un organ specific (adunare constituantă) după o procedură specială (majoritate calificată de 2/3, ratificare prin referendum, etc.).³¹

- Constituții cutumiare și constituții scrise.

Constituția cutumiară se bazează pe obiceiuri, precedente și practici care vizează raportul dintre stat și societate civilă. Este cazul Angliei (în literatura română), Noii Zeelande, Israelului etc.

Constituția scrisă reprezintă o formă unitară a textului redactat în ordine juridică explicită, rațională și sistemică. Majoritatea statelor au adoptate constituții scrise.

Autorii autohtoni³² propun, în acest context, clasificarea pe **constituții nescrise (cutumiare), scrise și mixte.**

Categoria constituțiilor mixte este specifică modelului statelor anglo-saxone (de ex: SUA, Suedia), deoarece pe lângă textul scris (sau în lipsa textului unic) mai este completată de practici și obiceiuri sau unele dispoziții constituționale. În acest context, prof. M. V. Baglai, în acest context, menționează că în SUA constituția există timp de două secole și se adaptează noilor condiții cu ajutorul precedentelor judiciare (practicii judiciare) din această cauză conținutul acesteia iese din limitele textului constituțional.³³

- Constituții flexibile (suple) și constituții rigide.

Constituțiile flexibile (suple) sunt legile fundamentale a căror modificare presupune o procedură simplificată. Constituțiile rigide presupun o procedură complicată de revizuire, precum ar fi modificarea legii supreme prin acumularea unui număr majoritar de voturi (spre exemplu: 2/3 din deputați) sau restricții de adoptare în timp...Este cazul SUA, Franței, Federației Ruse, Greciei, Republicii Moldova ș.a.

- Constituții normative, nominale și semantice

După cum menționează prof. I. Deleanu, constituțiile scrise se clasifică în trei categorii³⁴:

- constituții normative, care sunt concordante cu realitatea politică;

- constituții nominale, care există numai pe hârtie, în fapt fiind încălcate;

- constituții semantice, care folosind procedura constituțională, consfințesc puterea unui partid politic.

- Constituții fictive și reale

³¹ Bădescu M. Drept constituțional și instituții politice. București: Lumina Lex, 2001. p. 13.; Iorgovan A. Drept constituțional și instituții politice. Teorie Generală. București: Calderon, 1994. p. 57.

³² Guceac I., Curs elementar de drept constituțional. Vol. I. Chișinău: S.n., 2001. p. 151.; Cârnaț T. Drept Constituțional. Chișinău: Print-Caro, 2010. p. 67.

³³ Баглай М.В. Конституционное право Российской Федерации. Москва: Норма, 2007. с. 80.

³⁴ Deleanu I. Drept constituțional și instituții politice. Vol. I. București: Europa Nova, 1996. p. 268.

Chiar dacă pare depășită această clasificare (fiind o tratare recunoscută în regimuri socialiste), totuși considerăm că ea nu trebuie ignorată în vederea neadmiterii a asemenea abordări. Conform acestei clasificări, constituțiile occidentale erau apreciate ca fiind *fictive* pentru că protejau interesele guvernanților, iar constituțiile din regimurile socialiste pretindeau a fi *reale*, deoarece stabileau *de facto* și *de jure* supremația poporului. În realitate, situația este viceversa, deoarece constituțiile fictive sunt specifice regimurilor totalitare și autoritare.

De asemenea, deosebim **constituții proprii (originale)** – SUA, Marea Britanie, Germania, Franța, Elveția și constituții împrumutate/preluate³⁵ fiind caracteristice fostelor colonii și dominioane care au copiat practic integral constituțiile statelor-metropole.

De asemenea deosebim constituții specifice **statelor monarhice** sau **republicilor**. Sub aspect teritorial distingem constituții specifice **statelor unitare** sau **federative**

Adoptarea constituției.

Reieșind din caracterul suprem al constituției, putem concluziona că procedura de adoptare a legii supreme este mult mai complexă și presupune o procedură constituțională specială decât adoptarea celorlalte acte normative în stat. Adoptarea unei legi supreme noi depinde de mai mulți factori, printre care menționăm³⁶:

- **Apariția unui stat nou.** Este exemplul fostelor colonii care ulterior au obținut independența sau a statelor postsovietice, inclusiv vorbim de Republica Moldova.

- În situația când în viața unui stat au loc **schimbări politice structurale**, fundamentale, și anume, când **se schimbă regimul politic** ori când un stat își reînnoiește bazele bazele politico-juridice, economice, sistemul social-politic sau când își desăvârșește unitatea națională.

- O constituție nouă nu mai poate fi adoptată când în viața statului are loc schimbare importantă cu caracter politic sau social-economic care nu afectează însă esența statului sau regimul politic.

În dependență de modul de adoptare și modificare a constituției deosebim:

1. **Constituția octroiată sau charta concedată** – este legea supremă acordată de monarh supușilor săi în mod necondiționat (ex.: Constituția franceză din 1814).
2. **Constituția plebiscitară** – este legea supremă propusă de monarh/ șef de stat spre aprobare supușilor săi, însă fără dreptul de a interveni în textul constituției (ex.: Constituția română din 1938).
3. **Constituția pact** – este legea supremă negociată dintre șeful statului și Parlament (ex.: Constituția română din 1866 și 1923).

³⁵ În rus. *Заемствованные*.

³⁶ Ionescu Cr. Drept constituțional și instituții politice. București: Lumina Lex, 2001. p. 185-186.

4. **Constituția convenție** – este legea supremă propusă de o Adunare constituantă care are menirea de a reprezenta interesele poporului.

5. **Constituția referendum.**

În dependență de autoritate competentă să adopte constituția, deosebim **putere constituantă originară și putere constituantă instituită.**

Putere constituantă originară este autoritatea care și-a asumat responsabilitatea înfăptuirii revoluției și care și-a stabilit ca obiectiv prioritar și o nouă ordine juridică, iar **putere constituantă derivată (instituită)** este o putere dependentă de reglementări constituționale prestabilite (prevăzute în constituția anterioară), depășirea acestora constituind fraudarea constituției.³⁷

Revizuirea constituției.

Orice stat este în permanentă schimbare, iar constituția, în acest context, are menirea de a reprezenta realitatea socio-politică și economică a acestuia. Întru realizarea acestui scop, legiuitorul are posibilitatea de a veni cu amendamente la legea fundamentală, dar acest fapt presupune un proces bine determinat (stipulat în constituție) fiind descrise procedura și etapele revizuirii legii supreme.

Mai mulți autori constituționaliști evidențiază următoarele etape ale revizuirii constituției³⁸:

- a) necesitatea revizuirii constituției;
- b) limitele revizuirii;
- c) inițiativa revizuirii;
- d) elaborarea și adoptarea revizuirii.

Necesitatea revizuirii constituției

În cazul în care constituția nu mai corespunde realităților într-o societate, revizuirea acesteia devine un imperativ categoric pentru legiuitor.

Există mai multe premise pentru a revizui constituția, printre care menționăm: **a) schimbarea regimului politic**, fapt care impune legitimarea acestuia prin dispoziții constituționale, **b) modificarea parțială a unor dispoziții din constituție** fapt care presupune îmbunătățirea conținutului normativ al textului prin excluderea sau modificarea articolelor care nu mai sunt valabile într-un stat aparte și **c) adaptarea legii supreme la rigorile internaționale** la care statul este parte (de ex. Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului

³⁷ Rusu I. Drept constituțional și instituții politice. București: Lumina Lex, 2001. p. 47.; Iorgovan A. Drept constituțional și instituții politice. Teorie Generală. București: Calderon, 1994. p. 50.

³⁸ Arseni A. Drept constituțional și instituții politice. Volumul I. Tratat elementar. Chișinău: USM, 2005. p. 191. **Vrabie G.....**

se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte și respectiv, prioritate se acordă reglementărilor internaționale).

Limitele revizuirii

În literatura de specialitate sunt reflectate următoarele limite de revizuirii a legii supreme:

a) *limită expresă sau tacită ale revizuirii*; b) *limite superioare sau inferioare*; c) *limite heteronome sau autonome*.

Inițiativa revizuirii

În majoritatea statelor lumii, inițiativa revizuirii legii supreme aparține organului legislativ sau, după caz, de adunarea constituantă.

Elaborarea și adoptarea revizuirii

Elaborarea și adoptarea revizuirii este realizată tradițional de organul legislativ, dar în cazuri excepționale poate fi realizată de o adunare specială (constituțională) formată ad-hoc. De obicei, procedura de revizuire este similară celei de adoptare.

Constituirea constituționalismului în statele române.

Constituția din 1866 este prima constituție a României care a fost inspirată mult din Constituția Belgiei și Franței. Deși a fost criticată vehement de contemporani pentru faptul că nu a reflectat adecvat realitatea social-politică și economică a statului român și a suferit, ulterior, multiple modificări și abrogări, totuși legea fundamentală a fost recunoscută ca fiind liberală și cel mai longeviv text constituțional din istoria României (1866-1923). Este plauzibil faptul că constituția din 1866 a fost adoptată fără intervenții externe și a avut menirea de a consolida independența și suveranitatea statului român, de a proclama drepturile cetățenilor, instaurarea, menținerea și exercitarea puterii de stat, activitatea instanțelor judecătorești, administrația publică locală, armata etc.

Conținutul normativ al Constituției din 1866 este structurat pe 8 titluri cuprinzând 133 articole.

Titlul I *Despre teritoriul român*³⁹ stipulează dispoziții generale privind indivizibilitatea statului (art. 1), inalienabilitatea teritoriului (art. 2), populația (art. 3), divizarea administrativ – teritorială (art.4).

Titlul II *Despre drepturile românilor* prevede drepturile fundamentale ale cetățenilor, printre care menționăm: libertatea conștiinței, învățământului, presei, întrunirilor (art. 5), libertatea individuală (art. 13), inviolabilitatea domiciliului (art. 15), dreptul la proprietate (art. 19,

³⁹ Autorul Rusu Ion utilizează denumirea titlului I *Despre teritoriul României* în Drept constituțional și instituții politice. București: Lumina Lex, 2001. p. 62.

20), libertatea exprimării (art. 24)⁴⁰, secretul corespondenței (art. 25)⁴¹, dreptul la întrunire (art. 26), dreptul de asociere (art. 27), dreptul la petiționare (art. 28).

Titlul III *Despre puterile statului* reglementează exercitarea celor trei puteri în stat (legislativă, executivă și judecătorească). Astfel, articolul 32 prevede că puterea legislativă este exercitată deopotrivă de *Domn și reprezentatiunea națională*, iar articolul 35 prevede că puterea executivă este încredințată exclusiv *Domnului*. Astfel, conform art. 93 *Domnul* numește și revocă miniștrii săi (...).

De asemenea, conform prevederilor constituționale, organul legislativ este bicameral fiind constituit din **Adunarea deputaților** (art 57-67) și **Senat** (art. 68-81). Un capitol aparte este dedicat statutului, rolului și atribuțiilor *Domnului României*.

Capitol III *Despre puterea judecătorească* este dedicat principiilor generale de înființare și funcționare ale instanțelor judecătorești.

Titlul IV *Despre finanțe* reglementează acumularea și distribuirea finanțelor publice (art. 108-115), precum și rolul instituțiilor financiare în stat (de ex. Curtea de Conturi).

Titlul V *Armata* reflectă rolul armatei în stat precum și îndatorirea fiecărui cetățean român de a stasface serviciul militar (art. 118).

Titlul VI *Dispoziții generale* reglementează unele domenii care nu se încadrează în alte titluri (culorile drapelului, capitala statului român etc.).

Titlul VII *Despre revizuirea constituției* reflectă într-un articol (art. 129) modalitățile și mecanismele revizuirii constituției din 1866. Astfel, conform prevederilor art. 129, organul legislativ este în drept de a modifica dispozițiile textului constituției, dar că trebuie sunt impuse condiții rigide (de a declara repetat necesitatea revizuirii în 3 ședințe publice cu prezența a minim 2/3 deputați și a *Domnului*). Revizuirea constituției din 1866 este posibilă să fie realizată doar prin votul a minim 2/3 membri ale ambelor camere/adunări.

Titlul VII *Dispoziții tranzitorii și suplimentare* specifică aspectele de tehnică legislativă privind implementarea textului constituțional (de ex.: abrogarea actelor legislative incompatibile cu constituția din 1866).

În perioada interbelică, Constituția din 1866 și- a încetat aplicabilitatea, fiind înlocuită de constituția României din 1923.

Constituția din 1923. Realitățile istorice care au avut loc în România în anul 1918 (a avut loc Marea Unire a statelor românești) a determinat modificarea Constituției din 1866. În marea

⁴⁰ În text original, art 24 garantează libertatea de a comunica și publica ideile și opiniunile lor prin graiu, prin scris și prin presă(...).

⁴¹ În text original, art 25 garantează secretul scrisorilor și al depeșelor telegrafice (...).

parte, legea supremă a preluat ca bază 78 articole din constituția din 1866 și doar 50 articole au suferit modificări și/sau abrogări.

Așadar, legea fundamentală era structurată pe titluri și capitole: *Despre teritoriul României; Despre drepturile românilor; Despre puterile statului; despre reprezentarea națională; despre Adunarea deputatilor; Despre Senat; Despre consiliul legislativ; Despre rege și miniștri; Despre puterea judecatorească; Despre instituțiile județene și comunale; Despre finanțe; Despre puterea armată; Dispoziții generale; Despre revizuirea constituției; Dispoziții tranzitorii și suplimentare.*

Adoptarea noi constituții s-a mai datorat și rolului sporit acordat drepturilor politice și civile. Spre, exemplu, articolul 6 al constituției din 1923 prevedea în parte condițiile acordării drepturilor politice și civile femeilor iar articolul 8 interzicea discriminarea pe criterii de origine etnică, de limbă sau de religie (...). Progresul economic industrial a determinat legiuitorul român să vină cu inițiativa de a opera modificări în textul constituțional stipulând că zăcămintele miniere precum și bogățiile de orice natură subsolului sunt proprietatea statului (art. 19). Statutul și atribuțiile Regelui României în raport cu miniștrii (ca fiind șef al executivului) și organul legislativ au rămas neschimbate.

Premisele constituționalismului din Republica Moldova.

Constituirea și evoluția constituționalismului din Republica Moldova a fost condiționată în mare măsură de evenimentele politice, economice și sociale care s-au produs în Europa Centrală și de Est la sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90.

Aceasta a fost determinată de mai mulți factori precum prăbușirea URSS și instituirea noilor state independente, lupta pentru afirmarea națională, preluarea valorilor democrației reprezentative și statului de drept consfințite în constituții, renunțarea la economia planificată și trecerea la economia de piață, apariția tendințelor separatiste în zone limitrofe etc.

Republica Moldova nu a fost o excepție de la această regulă. Deși a obținut independența la data de 27 august 1991, textul constituției RM a fost definitivat în varianta finală doar la 29 iulie 1994.

În perioada anilor 1990-1991, au fost întreprinse încercări de a opera modificări la Constituția Republicii Sovietice Socialiste Moldova, însă ele aveau caracter temporar (tranzitoriu) și nu au corespuns realităților social-politice din acea perioadă⁴². Astfel, s-a impus adoptarea unei noi constituții și, respectiv, abrogarea Constituției RSSM din 1978.

⁴² A se vedea: Legea Republicii Sovietice Socialiste Moldova cu privire la introducerea unor modificări în Constituția (Legea Fundamentală) a R.S.S. Moldovenești: Nr. 75-XII din 5 iunie 1990. În : *Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Sovietice Socialiste Moldova*, 1990, Nr. 6,7, pp. 334 – 335; Legea Republicii Sovietice Socialiste Moldova cu privire la completarea Constituției (Legea Fundamentală) a R.S.S. Moldova: Nr. 81-XII din 5 iunie 1990. În : *Veștile Sovietului Suprem și*

Constituția RSSM din 1978. A fost de fapt o continuare a constituției URSS din 1936 (care a fost precedată de constituția sovietică din 1924) fiind structurată practic similar Constituției URSS adoptate la 7 octombrie 1977. Astfel, conținutul normativ al Constituției RSSM conținea 10 titluri, 19 capitole, 172 articole.

Titlul I *Bazele orânduirii sociale și politicii RSSM* începe cu capitolul 1 *Sistemul politic* care prevedea principiile generale ale organizării societății sovietice. Astfel, articolul 3 stipula că Statul sovietic este întemeiat și activează pe principiul **democrației centralizate** care prevedea: alegeri în organele de stat, responsabilitatea lor în fața poporului, obligativitatea supunerii deciziilor emise de organele de stat. Democrația centralizată presupunea o conducere unitară în stat. Tot în acest context, evidențiem articolul 6 care consolida rolul dominant al partidului comunist al URSS în stat.

Capitolul 2 *Sistemul economic* stipula expres rolul statului în gestiunea proprietății de stat și excluderea oricărei alte forme individuale/private de activitate.

Astfel, articolul 11 prevedea că proprietatea de stat constituie patrimoniul comun al poporului și unica formă a patrimoniului socialist.

Prin urmare, legea fundamentală presupunea că statul dă în folosință gratuită asociațiilor de cetățeni (colhozuri și cooperative) și cetățenilor în parte pentru a le folosi conform scopurilor și statutului. Articolul 14 al textului constituțional prevedea renumitul slogan sovietic “De la capacitatea fiecăruia, fiecărui după posibilități.”

Capitolul 3 *Dezvoltarea socială și cultura* proclama anihilarea inegalităților sociale și culturale precum și apropierea națiunilor URSS. De exemplu, era impus un sistem de învățământ unic, la fel era și cazul sistemului ocrotirii sănătății sau asistenței sociale.

Capitolul 4 *Activitatea externă și apărarea patriei socialiste* prevedea promovarea politicii externe în limitele stabilite de Constituția URSS.

Titlul II Statul și cetățeanul⁴³, capitolul 5 *Cetățenia RSSM. Egalitatea cetățenilor* reglementa principiile dobândirii cetățeniei și moduri de pierdere a cetățeniei RSSM, deopotrivă și a URSS. De asemenea se aborda în capitolul dat statutul și drepturile cetățenilor străini și apatrizilor.

Capitolul 6 *Drepturile fundamentale, libertățile și îndatoririle cetățenilor RSSM* însuma totalitatea drepturilor social-economice și politice ale cetățenilor RSSM, printre care figurau:

ale Guvernului Republicii Sovietice Socialiste Moldova, 1990, Nr. 6,7, pp. 340 – 341; Legea Republicii Sovietice Socialiste Moldova cu privire la introducerea unor modificări în articolul 74 din Constituția (Legea Fundamentală) a R.S.S. Moldova: Nr. 194-XII din 26 iulie 1990. În : Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Sovietice Socialiste Moldova, 1990, Nr. 8, p. 509; Legea Republicii Sovietice Socialiste Moldova cu privire la introducerea unor modificări în Constituția (Legea Fundamentală) a R.S.S. Moldova: Nr. 338-XII din 3 noiembrie 1990. În : Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Sovietice Socialiste Moldova, 1990, Nr. 11, p. 758. Cernencu Mhai, Galben Andrei, Rusnac Gheorghe, Solomon Constantin. Republica Moldova: Istoria Politică (1989-2000). Documente și materiale. Vol. I. Chișinău:USM, 2000. p. 13, 17, 21, 35.

⁴³ În text *личность*.

dreptul la muncă (art. 38), la odihnă (art. 39), ocrotirea sănătății (art. 40), asistența materială la vârsta de etate (art. 41), drept la proprietate (art. 42), învățatură (art. 43), dreptul la administrare (art. 46), libertățile întrunite într-un articol: exprimării, întrunirii, la grevă (art. 48), de asociere (doar în cadrul organizațiilor social-politice comuniste, art. 49), libertatea conștiinței (art. 50), familia (art. 51), inviolabilitatea persoanei (art. 52), inviolabilitatea domiciliului (art. 53), secretul corespondenței (art. 54), dreptul persoanelor lezate de organele autorității de stat (art. 56) ș.a. Unele articole nu au fost incluse în cadrul drepturilor sus-menționate deoarece poartă caracter pur ideologic și nu pot fi tratate ca fiind drepturi sau libertăți fundamentale (de ex. Art. 44, 45, 47). Printre îndatoriri existente în legea fundamentală a RSSM regăsim următoarele: obligațiunea de a proteja și consolida proprietatea statului (art. 59), apărarea statului sovietic (art. 60), serviciul militar în cadrul armatei URSS (art. 61), respectarea demnității naționale ale popoarelor URSS (art. 62), respectarea drepturilor cetățenești (art. 63), educația copilului (art. 64), protecția mediului înconjurător (art. 65), ocrotirea monumentelor (art. 66), obligațiunea cetățeanului RSSM de contribui la stabilirea relațiilor de prietenie cu alte popoare (art. 67).

Titlul III *Orânduirea națională și administrativ-teritorială a RSSM*, Capitolul 7 *RSSM – stat aliat în cadrul URSS*, prezenta forma de asociere cu cele 15 state sovietice socialiste în cadrul URSS (art. 68), dar și posibilitatea (am spune mai crând teoretică) de a ieși din componența URSS (art. 69). Capitolul 8 *orânduirea administrativ-teritorială a RSSM* enumera unitățile administrativ - teritoriale (art. 76, 77).

Titlul IV. *Sovietul deputaților poporului RSSM și regimul alegerii lor*, reflecta alegerile în organul legislativ al RSSM, mandatul (art. 70), atribuțiile deputaților (art. 80, 81, 82, 83). Capitolul 10 *sistemul electoral* reglementa procedura de înaintare și alegere a aleșilor poporului în organele de conducere a RSSM (art. 84-91). Capitolul 11 *deputatul poporului* descrie statutul, mandatul, atribuțiile și responsabilitatea deputatului.

Titlul V *Organele centrale ale puterii de stat în RSSM*, capitolul 12 reflectă actele, componența și organizarea activității Sovietului Suprem al RSSM. Astfel, SS al RSSM număra 380 de deputați, aleși pe circumscripții uninominale (art. 98).

Capitolul 13 *Consiliul de Miniștri al RSSM* descrie componența, atribuțiile și actele emise de organul executiv al statului.

Titlul VI *Organele locale ale puterii de stat a RSSM* reflecta organizarea și funcționarea organelor administrației publice locale.

Titlul VIII *Justiția, Arbitrajul și controlul Procuraturii* descrie sistemul judecătoresc în RSSM. Astfel, instanțele judecătorești erau divizate în judecătorii populare, raionale și Curtea Supremă a RSSM (art. 18).

Judecătorii primei instanțe și de apel erau aleși direct de cetățeni pentru perioada de 5 ani (art 151).

Titlul IX reglementa stema de stat, imnul, drapelul și capitala RSSM.

Titlul X reglementa dispoziții finale și tranzitorii, precum și procedura revizuirii a legii fundamentale.

Astfel, analizând textul Constituției RSSM din 1978 putem concluziona că la începutul anilor 90 aceasta nu mai corespundea realităților social-politice și economice din Republica Moldova fiind necesară adoptarea unei noi constituții, adaptate la cerințele tratatelor la care Republica Moldova este parte (în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului și Carta Organizației Națiunilor Unite) precum și cu celelalte pacte. Realizarea acestui (deziderat)fapt se poate realiza prin omogenizarea dispozițiilor constituționale (de ex.: la capitolul drepturile și libertățile omului) și convergența conținutului normativ cu formele clasice ale organizării puterii în stat (prezidențial, semiprezidențial sau parlamentar).

Conținutul normativ al constituției Republicii Moldova.

Constituția Republicii Moldova din 1994 este structurată pe titluri, capitole secțiuni și articole.

Primul titlu reflectă principiile fundamentale privind instaurarea, menținerea și exercitarea puterii în Republica Moldova (art. 2, *Suveranitatea și puterea de stat*; art. 5, *Democrația și pluralismul politic*; art. 6, *Separația și colaborarea puterilor*).

Titlul II *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale* reflectă, pe de o parte, principiile imuabile unei democrații reprezentative și statului de drept, precum ar fi universalitatea, (art. 15), egalitatea (art. 16), acces liber la justiție (art. 20), prezumpția nevinovăției (art. 21), neretroactivitatea legii (art. 22), iar pe de altă parte, enumeră drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățeanului Republicii Moldova (art. 24-59). Tot în acest titlu este stipulat dreptul la protecția cetățenilor Republicii Moldova (art. 18) precum și statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor (art. 19).

Titlul III *Autoritățile publice* reflectă modul de organizare și funcționare al organelor administrației publice centrale și judecătorești în Republica Moldova (Parlamentul, Guvernul, Instituția șefului statului, instanțele judecătorești și Consiliul Superior al Magistraturii). Este relevant de menționat că în capitolul VII din legea supremă sunt stabilite raporturile dintre organul legislativ și executiv în Republica Moldova.

Titlul IV *Economia națională și finanțele publice* reglementează principiile de bază ale organizării și funcționării *economiei de piață, de orientare socială, bazată pe proprietatea*

*privată și pe proprietatea publică, antrenate în concurență liberă.*⁴⁴ De asemenea, titlul IV al Constituției RM prevede atribuțiile de bază ale organelor reprezentative de control.

Titlul V *Curtea Constituțională* reglementează rolul și atribuțiile Curții Constituționale a RM - *unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova.*⁴⁵

Astfel, articolul 135 stipulează *expres* atribuțiile curții constituționale:

(1) Curtea Constituțională:

a) exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;

[Lit.a) modificată prin Legea nr.1115-XIV din 05.07.2000]

b) interpretează Constituția;

c) se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;

d) confirmă rezultatele referendumurilor republicane;

e) confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova;

f) constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova sau interimatul funcției de Președinte, precum și imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;

[Lit.f) în redacția Legii nr.1115-XIV din 05.07.2000]

g) rezolvă cazurile excepționale de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiție;

h) hotărăște asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.

(2) Curtea Constituțională își desfășoară activitatea din inițiativa subiecților prevăzuți de Legea cu privire la Curtea Constituțională.

Judecători Curții Constituționale a RM sînt numiți de Parlament (doi membri), de Guvern (doi membri) și doi de Consiliul Superior al Magistraturii.

Titlul VI *Revizuirea constituției. RM*

Articolul 141 *Inițiativa revizuirii* stipulează expres că (1) Revizuirea Constituției poate fi inițiată de: a) un număr de cel puțin 200000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot. Cetățenii care inițiază revizuirea Constituției trebuie să provină din cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare din ele trebuie să fie înregistrate cel puțin 20000 de semnături în sprijinul acestei inițiative; b) un număr de cel puțin o treime de deputați în Parlament; c) Guvern.

⁴⁴ Constituția Republicii Moldova. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1, 12.08.1994., art. 126 alin. 1).

⁴⁵ Constituția Republicii Moldova. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1, 12.08.1994., art. 134 alin. 1).

Nu pot fi supuse revizuirii dispozițiile privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului, pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorității cetățenilor înscriși în listele electorale. (2) Nici o revizuire nu poate fi făcută dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora. (3) Constituția nu poate fi revizuită pe durata stării de urgență, de asediu și de război.⁴⁶

Parlamentul este în drept să adopte o lege constituțională pentru a modifica conținutul Constituției, dar amendamentele propriu-zise vor fi adoptate doar după cel puțin 6 luni (dar nu mai mult de un an) de la data prezentării inițiativei legislative corespunzătoare și se va adopta cu votul a minim două treimi din deputați. Depășirea termenului stabilit va servi drept temei pentru a considera inițiativa legislativă de adoptare a legii constituționale cu privire la modificarea Constituției ca fiind **nulă**.

Titlul VII *Dispoziții finale și tranzitorii* reflectă condițiile adoptării Constituției RM din 1994, atribuțiile organelor legislativ, executiv și judecătorec în perioada imediată adoptării Constituției RM, înființarea și determinarea componenței Curții Constituționale și Curții de Conturi.

3. Probleme actuale ale drepturilor omului

Relativismul cultural și standardele internaționale în materia Drepturilor Omului.

Observăm mai sus că legislația internațională în materia Drepturilor Omului a evoluat de la instrumente cu caracter general, abstract, care mai poartă încă amprenta declarațiilor din sec 18 și 19, la reglementări concrete, punctuale. Prin diferite convenții și pacte adoptate de Națiunile Unite și organismele sale specializate (OIM, UNESCO, etc) au fost reglementate: *drepturi specifice* (la nondiscriminare și tratament egal, civile, politice, economice sociale și culturale, etc), *drepturile unor categorii speciale de persoane* (femei, copii, refugiați, emigranți, străini, etc), *drepturile persoanelor care aparțin unor colectivități* (minoritățile etnice, lingvistice, religioase).

Prin intermediul celei de *a treia generații* de Drepturi ale Omului au fost reglementate *drepturi complexe* cum ar fi cel la *dezvoltare durabilă și la solidaritate*. De asemenea, *a patra generație* a Drepturilor Omului ridică problema obligațiilor față de comunitate.

În decursul a peste 50 de ani de la adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului, Națiunile Unite au creat și dezvoltat un sistem complex, care se dorește a fi din ce în ce mai eficient, de monitorizare a implementării și respectării Drepturilor Omului.

⁴⁶ Constituția Republicii Moldova. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1, 12.08.1994., art. 142 alin. 1), 2), 3).

În timp, așa cum subliniam mai sus, problema Drepturilor Omului a devenit una dintre cele mai importante preocupări și activități ale ONU, practic, numitorul comun al măsurilor adoptate și acțiunilor întreprinse.

Paralel cu procesul de universalizare a Drepturilor Omului, de transformare a lor în standarde internaționale globale se poate observa și un proces de *contextualizare* -în sensul surprins mai sus- de reglementare nu numai a unei liste din ce în ce mai ample de drepturi concrete, dar și a situației concrete a unor persoane și grupuri. Reflectând mutațiile pe care le-au adus procesele de globalizare și fragmentare, reglementările în materia Drepturile Omului au devenit, în timp, *concret- contextuale* făcând referire, de exemplu, la situația copiilor în conflicte armate, la o serie de practici care dăunează sănătății femeii, la vânzarea camuflată de copii prin intermediul adopției internaționale, la vârsta minimă pentru consimțământul la căsătorie, etc.

De asemenea, unele documente în materie, fac referiri exprese la *discriminarea pozitivă*, asigurând pe această cale o protecție reală și efectivă a unor persoane ce aparțin de regulă unor grupuri marginalizate, vulnerabile - femei, copii, minorități etnice, etc.

De exemplu, în Comentariul General⁴⁷ asupra art.27 din Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice - referitor la dreptul minorităților etnice de a-și conserva identitatea culturală- Comitetul pentru Drepturile Omului a precizat "că folosința acestor drepturi ar putea presupune măsuri legale pozitive de protecție și măsuri menite să asigure participarea efectivă a membrilor comunităților minoritare la luarea deciziilor în aspecte care îi privesc direct." De asemenea, un alt exemplu ilustrativ pentru discriminarea pozitivă îl reprezintă art.4 din Convenția referitoare la Eliminarea tuturor Formelor de Discriminare împotriva Femeii.

Ceea ce dorim să observăm prin aceste precizări și exemple este că procesul de universalizare a Drepturilor Omului nu a însemnat în exclusivitate, promovarea unor valori și standarde occidentale. P.Alston observa pertinent în acest sens că "în ultima vreme, comunitatea internațională a devenit mai inventivă în promovarea și implementarea Drepturilor Omului, care sunt mai puțin occidentale, mai diverse și mult mai bine concepute astfel încât să întâlnească tradițiile și culturile locale".

Contextualizarea Drepturilor Omului nu înseamnă, remarca același autor, sub nici o formă, renunțarea la standarde.⁴⁸ Unele reglementări în domeniul Drepturilor Omului au reprezentat un răspuns direct la "încălțările grave și persistente", din diferite zone și culturi ale globului. Poate unul dintre cele mai ilustrative exemple în speță îl reprezintă Convenția cu privire la Drepturile Copilului.

⁴⁷ Comentariu general nr.23(50)(Art.27) adoptat de Comitetul ONU pentru Drepturile Omului în baza art.40 alin.4 din actul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, adoptat de comitet la cea de-a 1314 ședință, la 6 aprilie 1994.

⁴⁸ Alston, P (1990) in I.Berting (ed.) Human Rights in a Pluralist World. Alston, P (2000) text nepublicat; Seminar al Drepturilor omului în contextul globalizării în cadrul Sesiunii de Drepturi ale Omului -European Academy of Law.

Pe fondul acestor procese și tendințe ar trebui percepută, după părerea noastră, dezbateră și confruntările legate de relația universalism vs. relativism cultural în implementarea Drepturilor Omului.

Dezbateră referitoare la relativismul cultural al Drepturilor Omului a fost lansată din mai multe direcții. După unii autori, una dintre ele s-ar regăsi în studiile și cercetările comunitariene care, cu anumite accente și nuanțe, "pledează pentru apărarea unui anumit mod, de viață, idealizat, împotriva individualismului și alienării pe care liberalismul drepturilor omului încearcă să-l impună".

O asemenea poziție este uneori catalogată în literatură drept "*absolutism cultural*" deoarece apreciază cultura unei societăți drept valoare etică supremă. Între alte argumente, acest punct de vedere consideră că "Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată în 1948 a fost profund influențată de gândirea Occidentală încât nu are nici o relevanță pentru societățile non-occidentale; drepturile omului sunt valori etnocentrice ale societăților occidentale"¹⁰ - consideră Alison Dundes Renteln.

O altă direcție care a adus în discuție relația dintre universalitatea drepturilor omului și contextul cultural vine dinspre țările asiatice. Abdullahi An-Na'im considera⁴⁹ că standardele internaționale ale drepturilor omului ar putea fi mai ușor respectate dacă ar reflecta tradiția culturală a grupurilor și comunităților.

După un alt cunoscut autor - Bilahari Kausikan⁵⁰ - în discuția asupra universalității Drepturilor Omului "nu trebuie să se uite că marea diversitate a tradițiilor culturale, a structurilor politice și a nivelurilor de dezvoltare, va face dificilă, dacă nu chiar imposibilă, definirea unui regim unic și coerent al drepturilor omului într-o zonă care cuprinde vasta regiune, întinsă din Japonia până în Burma, și în care se întâlnesc tradiții confucianiste, budiste, islamice, hinduse. Cu toate acestea, mișcarea spre un astfel de ideal este posibil să continue. Ceea ce este totuși clar, este că există o nemulțumire generală în toată regiunea legată de interpretarea Occidentală a drepturilor omului, și pe bună dreptate."

În sprijinul acestei poziții Kausikan menționează concluziile unui studiu realizat de David Hitchcock, fost funcționar la Agenția Americană de Informații (USIA). Analiza întreprinsă evidențiază că există diferențe semnificative între valorile societăților asiatice și cele occidentale. Între valorile dominante în societățile asiatice Hitchcock identifica: cinstea, auto-disciplina și ordinea. După concluziile aceluiași studiu, americanii sunt mult mai preocupați de realizarea personală, de ajutorarea celorlalți și de libertatea personală. În consecință, motivează

⁴⁹ An-Na'im, A (1990) "Toward an Islamic Reformation: Civil Liberties, Human Rights, and International Law "; Syracuse University Press, p.23

⁵⁰ Kausikan, B (1997): "Asian versus "Universal" Human Rights; in the Responsive Community. Rights and Responsibilities, Vol.7, Summer 1997, Nr.3, p.11

B.Kausikan, "n-ar trebui să surprindă pe nimeni faptul că societățile asiatice și occidentale înțeleg în mod diferit drepturile omului și democrația". (Kausikan, 1997, p.11).

Disputa universalism-relativism în promovarea drepturilor omului s-a manifestat, în special în ultima decadă, și sub forma reacțiilor critice ale *mișcărilor feministe*. Criticile au fost adresate în egală măsură universalismului cât și relativismului în abordarea drepturilor omului. Perspectivii universaliste i s-a reproșat că încearcă să impună valori și standarde caracteristice femeii occidentale, neglijând varietatea tradițiilor și condițiilor culturale în care trăiesc femeile în special în Asia și Africa.

De exemplu, la Conferința Națiunilor Unite de la Cairo din 1994 pe problemele populației mai multe guverne musulmane au condamnat, ceea ce ele au considerat, "impunerea normelor occidentale" care promovează libertatea și autonomia sexuală. Relativismului i s-a imputat că în tentativa sa de a adapta drepturile omului la o varietate de condiții culturale, favorizează discriminarea împotriva femeii, în special în acele societăți în care tradițiile locale impun roluri diferite femeii și bărbatului.

Un alt punct de vedere apreciază că în evaluarea relației și controversii universalism - relativism în implementarea Drepturilor Omului ar trebui să abandonăm perspectiva filosofiei morale și politice în favoarea unei abordări sociologice, istoric orientată, fundamentată pe analiza macro-comparativă.

Perspectiva sociologică re-definește această relație, o transformă dintr-o opoziție polară într-un continuum care pare mai plauzibil în contextul actual marcat de pluralism și de globalizare. Variate studii și cercetări sociologice recente au evidențiat că nu există valori universale, transistorice. Această constatare este frecvent utilizată în cadrul discursului postmodern articulat în jurul pluralismului socio-cultural ce caracterizează lumea contemporană. Există doar un număr redus de valori care sunt într-adevăr universale sau quasi-universale. Între acestea, mai des, sociologii și antropologii menționează sistemul relațiilor de rudenie și altruismul matern față de copii. Pe de altă parte, imaginea promovată de relativismul cultural, a societăților și comunităților autarhe, auto-suficiente, care ar putea exista înafara oricăror relații cu altele este strict ipotetică, întemeiată pe o lume care nu există. Ernest Gellner⁵¹ sublinia, cu ceva timp în urmă, această slăbiciune a relativismului cultural. O lume total compartimentată, în care valorile nu se răspîndesc de la o comunitate la alta, prin intermediul comerțului, al războiului, migrațiilor, etc., nu numai că nu a existat vreodată dar este exact opusul realității la care asistăm astăzi. Interdependențele generate de globalizare, cu toate consecințele sale, pune sub semnul întrebării poziția relativismul cultural.

⁵¹ Gellner, E (1983) "Nations and Nationalism" tradusă /Națiuni și Naționalism, 1994, Buc. Ed. Antet. p. 57.

"Religiile universale în sfera vieții culturale, sistemul statelor-națiune și tendința mai recentă de democratizare globală în sfera politică, migrația masivă a capitalului în producția internațională și în sfera economică - toate acestea, precum și tehnologiile de care sunt legate, au condus la o realitate care este exact opusul societății auto-suficiente, izolate cultural" - susține cunoscutul sociolog britanic, N.Mouzelis.¹⁴

În condițiile schimbate ale lumii de azi, se crează premisele răspândirii treptate și acceptării graduale a valorilor centrale ale modernității târzii: productivitatea în sfera economică, democrația în ce politică, solidaritatea în viața socială, autonomia și auto- realizarea în sfera culturală. Aceste valori nu sunt transitorice sau univesale în sensul rațiunii kantiene sau al idealismului platonian. Generalitatea lor este mai de grabă una practică, ce decurge din utilizarea lor de către un număr din ce în ce mai mare de oameni, grupuri și comunități care trăiesc în cele mai diferite colțuri ale globului, într-o realitate post-tradițională.

Datorită globalizării acestor valori, a transformării lor în moduri de viață la nivelul celor mai diferite comunități este posibil, crede N.Mouzelis, "să depășim relativismul cultural și să condamnăm încălcarea Drepturilor Omului indiferent dacă ea se întâmplă în Israel, Turcia, Irlanda de Nord sau China."⁵²

După alți autori abandonarea mării narațiuni a modernității, și, odată cu ea, a raționalității și universalității transitorice pe care se întemeia dreptul, va avea efecte esențiale și asupra modului în care privim ordinea juridică internațională.

Din perspectiva neo-pragmatismului, de exemplu, dreptul internațional -din care fac parte și drepturile omului- va fi tratat nu ca "un sistem rațional, închis ci ca un act creator de rezolvare de probleme în condiții istorice contingente.(...)

În consecință, din punct de vedere pragmatic, la problema fundamentului validității dreptului internațional nu se mai poate răspunde prin recurs la obiectivarea normelor și la ideea validității universale.

Dreptul internațional ar trebui înțeles ca un complex de practici care urmăresc să convingă subiectele de drept internațional să-și extindă obligațiile la alții astfel încât să construiască o comunitate integrativă."⁵³

⁵² Ibidem, p.18

⁵³ Schieder, S (2000) Pragmatism as a Path Towards a Discursive and Open Theory of International Law" in European Journal of International Law, Oxford: Oxford University Press, Vol.11, Nr.3, p.696-697.

4. Acte naționale și internaționale în domeniul drepturilor omului.

Dinamica mișcării pentru drepturile omului, în sec.XX, a fost și este legată de activitatea unor organizații internaționale precum și a unor ideologii.

În timp ce ideologiile au furnizat temeiul și legitimitatea drepturilor omului, organizațiile internaționale interguvernamentale și non-guvernamentale au avut rolul esențial în procesul de codificare a normelor de drept internațional al drepturilor omului precum și în monitorizarea implementării lor de către statele membre.

Evoluția lor nu poate fi înțeleasă, în mod adecvat, fără a sublinia legătura strânsă cu organizațiile internaționale⁵⁴ dezvoltate după cel de al doilea război mondial atât la nivel global cât și regional.

În cadrul sistemului universal, rolul decisiv a revenit *Organizației Națiunilor Unite* precum și organismelor sale specializate (OIM, UNESCO, UNICEF, OMS etc).

Încă de la nașterea sa în 1945, după cel de al doilea război mondial, Națiunile Unite au contribuit decisiv la dezvoltarea pe baze noi a mișcării pentru Drepturile Omului. Carta Națiunilor Unite⁵⁵ nu cuprinde o listă a Drepturilor Omului.⁵⁶ Dintre punctele de vedere formulate la San Francisco de către reprezentanții statelor s-a optat pentru elaborarea unui document distinct în materia Drepturilor Omului realizat de către o *comisie* care se va ocupa în mod special de această problemă. Baza legitimă a fost reprezentată de art 68 din Cartă care prevedea că unul dintre organismele Națiunilor Unite, respectiv Consiliul Economic și Social "*va înființa comisii pentru problemele economice și sociale și pentru promovarea drepturilor omului*". În 1946 Consiliul Economic și Social a înființat Comisia pentru Drepturile Omului care a devenit, în timp, cel mai important organism cu vocație universală de promovare a Drepturilor Omului⁵⁷.

La prima întâlnire a Comisiei, în 1947, s-au conturat două poziții. Unii reprezentanți ai statelor membre au susținut adoptarea unei *declarații* cu privire la drepturile omului. În opinia promotorilor, această declarație era menită să exercite o influență morală și politică asupra

⁵⁴ Organizațiile internaționale (interguvernamentale) sunt persoane juridice de drept internațional constituite pe baza unor acorduri (tratate constitutive) între state. Vezi A.Bolintineanu, A.Năstase, B.Aurescu; (2000) *Drept internațional contemporan*, Ed.AllBeck, Buc. P.97-113; În funcție de aria de extindere a activității, organizațiile internaționale sunt cu vocație universală (ONU, OMC etc), regională (Consiliul Europei, Uniunea Europeană etc) și subregională.

⁵⁵ Documentul constitutiv al ONU – Carta Națiunilor Unite- a fost semnat la 26 iunie 1945 la San Francisco

⁵⁶ Respectarea drepturilor omului este prevăzută în art.1 și art.55 din Carta Națiunilor Unite

⁵⁷ Activitatea ,din ultima decada, a Comisiei pentru Drepturile Omului a generat numeroase critici care au acuzat acest organism de slăbiciune la diferite presiuni politice și ineficiență în adoparea unor măsuri în situații de încălcare flagrantă și persistentă a drepturilor omului. Secretarul General al Națiunilor Unite, Kofi Anan a propus, de altfel, la summit-ul ONU din septembrie 2005, un plan de reformă a Comisiei pentru Drepturile Omului. Prin votul Adunările Generale a ONU din 16 Martie, 2006 s-a înființat un nou organism **CONSILIUL NAȚIUNILOR UNITE PENTRU DREPTURILE OMULUI care înlocuiește Comisia pentru Drepturile Omului.**

statelor. Un alt punct de vedere a susținut necesitatea realizării unei *convenții* care să cuprindă o cartă a drepturilor omului, supusă ratificării statelor, după adoptarea sa de către Adunarea Generală. Din rațiuni pragmatice dictate de nevoia de a lega statele de o serie de valori democratice comune și de a preîntâmpina noi conflicte la scară mondială, s-a dat curs primului punct de vedere. La 10 decembrie 1948 Adunarea Generală a adoptat declarația elaborată de Comisia pentru Drepturile Omului sub numele de *Declarația Universală a Drepturilor Omului*⁵⁸.

La mai bine de 50 de ani de la adoptare, "*Declarația își păstrază locul său de onoare în istoria mișcării pentru drepturile omului. Nici un alt document - sublinia Henry Steiner- n-a surprins mai bine momentul istoric, n-a atins aceeași forță morală sau a exercitat influență mai mare asupra mișcării în ansamblul său... Declarația a exprimat într-un limbaj elocvent speranțele și idealurile unei lumi eliberate de ororile celui de al doilea război mondial. Oricât de evident ar părea astăzi, Declarația aduce un mesaj mult mai radical decât au intenționat poate chiar și promotorii săi. Ea a repus mereu în discuție doctrinele tradiționale din dreptul internațional, a îndreptat constant discursul relațiilor internaționale asupra unor probleme vitale pentru demnitatea umană și pentru pace.*"⁵⁹

Cel de al doilea punct de vedere, elaborarea pe baza Declarației a unui *tratat, care să genereze* obligații juridice pentru state a fost, de asemenea, urmat dar s-a materializat mult mai târziu. Declanșarea războiului rece și scindarea ideologică⁶⁰ a mișcării pentru drepturile omului au fost elementele obiective care au făcut ca cele două principale tratate asupra drepturilor omului să intre în vigoare după 28 de ani (de la adoptarea DUDO). *Pactul cu privire la Drepturile Civile și Politice și Pactul cu privire la Drepturile Economice Sociale și Culturale* au fost adoptate de Adunarea Generală în 1966 și au intrat în vigoare în 1976.

Cele trei documente au devenit fundamentul Dreptului Internațional al Drepturilor Omului constituind *Carta Internațională a Drepturilor Omului. Carta Drepturilor Omului cuprinde:*

- Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la 10 decembrie 1948 de către Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite;
- Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice⁶¹ (și protocoalele sale opționale)

⁵⁸ Din cele 56 de state membre ale Națiunilor Unite, 48 au votat în favoarea adoptării Declarației iar 8 s-au abținut

⁵⁹ Steiner, H (1998) : "Securing Human Rights : The First Half Century of the Universal Declaration and Beyond" Harvard Magazine, September-October, p.45

⁶⁰ Țările occidentale considerau că ar trebui elaborat și adoptat un singur tratat care să cuprindă drepturile civile și politice (singurele recunoscute ca drepturi ale omului; drepturile economice sociale și culturale ar reprezenta doar deziderate) iar cele din blocul estic susțineau necesitatea elaborării și adoptării unui tratat care să cuprindă drepturile economice, sociale și culturale.

⁶¹ Pactul Internațională cu privire la Drepturile Civile și Politice are două Protocoale facultative. Primul Protocol facultativ (a fost deschis spre semnare în 1966 și a intrat în vigoare în 1976) împuternicește Comitetul pentru Drepturilor Omului să primească și să examineze comunicări provenite de la persoane fizice. Cel de al doilea Protocol facultativ (adoptat prin rezoluție a Adunării Generale a ONU în decembrie 1989) se referă la abolirea pedepsei cu moartea.)

- Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale.

Carta cuprinde o *listă amplă* de drepturi ale omului, cum ar fi: drepturi personale, civile, politice, la subzistență, economice, sociale și culturale. Această listă a fost în continuare dezvoltată în tratate, declarații, convenții, etc, centrate pe reglementarea unor probleme speciale, cum ar fi, genocidul, drepturile politice ale femeii, eliminarea oricărei forme de discriminare a femeii, a discriminării rasiale, interzicerea torturii, drepturile copiilor, etc. *În dreptul internațional aceste drepturi se structurează într-un sistem complex și interdependent de garanții.*

Tipologii ale drepturilor omului.

a) O tipologie a drepturilor din Cartă ar cuprinde, după J.Donnely⁶², *cinci mari categorii* :

- (1) *drepturi personale și la subzistență* (care asigură o minimă protecție a vieții și demnității persoanei);
- (2) *drepturi juridice* (protejează individul în relația cu statul);
- (3) *drepturi civile, sociale și culturale* (asigură integrarea activă a individului în societate);
- (4) *drepturi economice* (care asigură un control asupra naturii și condițiilor în care se desfășoară munca);
- (5) *drepturi politice* (care asigură persoanei posibilitatea de a influența normele și structurile societății).

b) O tipologie mai complexă rezultă din analiza celor două Pacte. În cadrul Pactului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, *individul, ca entitate fizică și morală*, este protejat prin garantarea : dreptului la viață (art.6, par.1), dreptul de a nu fi supus sclaviei și servituții (art.8, par. 1 și 2), dreptul individului de a i se recunoaște personalitatea juridică (art.16), dreptul la viață privată, onoare și reputație (art.17), libertatea de a adopta orice credință religioasă (art.18, par.1 și 2), protecția familiei (art.23) și a copiilor (art.24).

Libertățile personale care protejează poziția individului în societate reprezintă o altă categorie de garanții. În cadrul acestui grup, Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice prevede: dreptul la libertate și securitate personală (art.9), libertatea de mișcare (art.12), dreptul străinilor de a nu fi expluzați (art.13), libertatea de exprimare a credinței religioase (art.18, par.3 și 4), libertatea de opinie și expresie (art.19) și limitarea ei doar de interdicția propagandei pentru război și discriminare (art.20), etc

⁶² Donnelly, Jack (1993): Universal Human Rights in Theory and Practice, London, Cornell University Press, pag.36.

Drepturile politice sunt de asemenea garantate de articolul 25 din Convenție. Lor li se adaugă libertatea de asociere (art.22) și de întrunire pașnică (art.21). Dacă individul este răspunzător pentru comiterea unei infracțiuni sau de încălcarea ordinii publice el este *protejat de exercițiul abuziv al puterii publice de existența garanțiilor judiciare*. Între acestea Pactul prevede o serie de principii și drepturi, cum ar fi: egalitatea indivizilor în fața oricărui tribunal și instanțe, dreptul ca litigiul să fie examinat echitabil și public de către un tribunal competent, independent și imparțial, (art.14); reguli privitoare la tratamentul persoanelor care ispășesc o pedeapsă privativă de libertate (art.10); dreptul de a nu fi supus torturii, unor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante (art.7). La acestea se adaugă prevederile speciale legate de pedeasa cu moartea (art.6, par.2-6).

Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice instituie, de asemenea, o serie de *garanții generale legate de tratamentul egal și interzicerea oricărei forme de discriminare* (art.26) precum și egalitatea în drepturi a bărbatului și femeii. El prevede protecția identității culturale, religioase și lingvistice a minorităților etnice (art.27).

Cel de al doilea Pact cuprinde trei categorii de drepturi menționate chiar în titlul său: drepturi economice, sociale și culturale. *Drepturile economice* reglementează : dreptul la muncă (art.6), la condiții de muncă decente și la un salariu echitabil (art.7), dreptul de a înființa și asocia în sindicate (art.8), dreptul la securitate socială (art.9).

Drepturile sociale au în vedere : protecția familiei (art.10), drepturi speciale referitoare la asistența socială a mamelor (art.10, par.2) și copiilor (art.10, para.3), dreptul la un standard decent de viață ce include hrana, îmbrăcămintea și locuința (art.11), dreptul la sănătate (art.12), la îmbunătățirea igienei mediului (art.12, par.2, lit.b) și la profilaxia maladiilor epidemice și profesionale (art.12, par.2, litc), etc.

O categorie distinctă este aceea a *drepturilor culturale*. Între acestea Pactul reglementează : dreptul la educație (art.13 și 14), dreptul de a participa activ la viața culturală precum și de a beneficia de progresul științific și aplicațiile sale (art.15, par.1, lit.a și b). Convenția prevede, în articolul 13, că organizarea sistemului școlar nu este dreptul exclusiv al statului, părinții putând opta pentru "instituții de învățământ, altele decât cele ale autorității publice, dar conforme cu normele minimale prescrise sau aprobate de stat în materie de educație" (art. 13, par.3).

Principiile Declarației Universale au fost, de asemenea, dezvoltate în alte tratate internaționale. Dintre acestea, un rol esențial în protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale îl au :

- *Convenția Internațională asupra Eliminării Tuturor Formelor de Discriminare*

Rasială (adoptată în 1965; intrată în vigoare în 1969)⁶³;

- *Convenția asupra Eliminării tuturor Formelor de Discriminare împotriva Femeii* (adoptată în 1979, intrată în vigoare în 1981)⁶⁴;

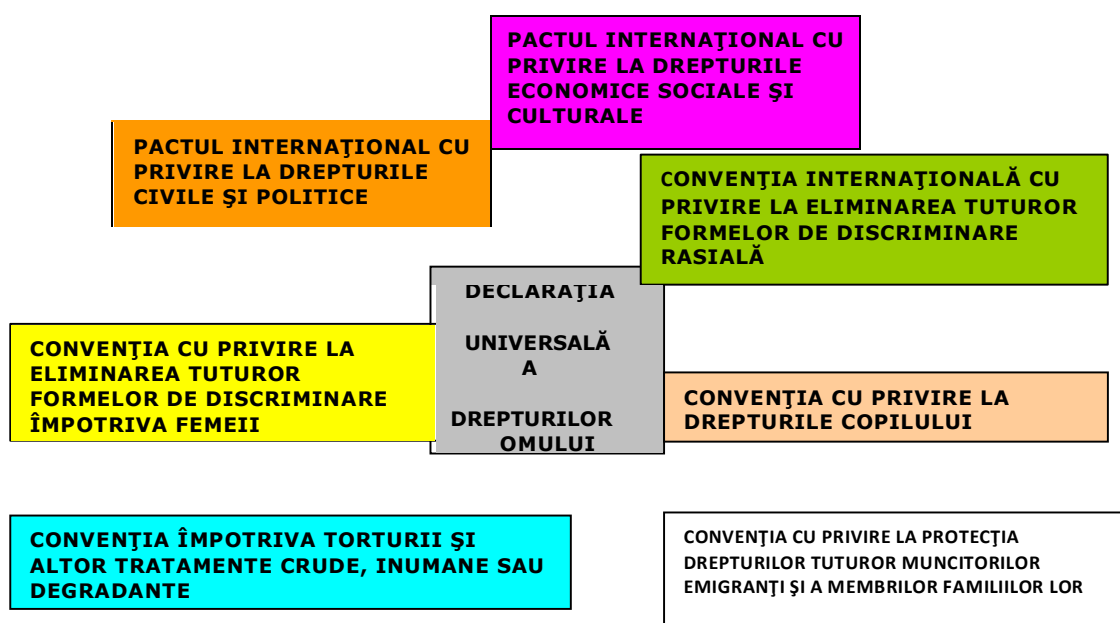
- *Convenția împotriva Torturii și altor Pedepse ori Tratamente Crude, Inumane sau Degradante* (adoptată în 1984, intrată în vigoare în 1987)⁶⁵,

- *Convenția asupra Drepturilor Copilului* (adoptată în 1989, intrată în vigoare în 1990)⁶⁶. Împreună cu Carta ele constituie nucleul central al drepturilor omului reglementate și garantate în Sistemul Națiunilor Unite.

- *Convenția cu privire la drepturile tuturor muncitorilor emigranți și a membrilor familiilor lor* (adoptată în 1990 intrată în vigoare în 2003).

TRATATELE CADRU ALE NAȚIUNILOR UNITE ÎN

MATERIA DREPTURILOR OMULUI

Generații de Drepturile Omului

Drepturile Omului au evoluat de la reglementări cu caracter general, care exprimau mai degrabă deziderate și idealuri, către un sistem complex care se adresează unor *persoane aparținând unor grupuri cu potențial ridicat de vulnerabilitate* (femei, copii, minorități etnice, lingvistice, religioase etc) sau aflate în *situații cu grad ridicat de risc* (refugiați, persoane traficate, victimele infracțiunilor comise cu violență etc).

Dinamica lor este analizată sub forma *generațiilor de drepturi ale omului*. În funcție de

⁶³ România a aderat la Convenție la 14 iulie 1970 prin Decretul nr.345, publicat în Buletinul Oficial, partea I, nr.92 din 28 iulie 1970. Prin Legea nr.144 din 1998 publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr.261 din 13 iulie 1998 România și-a retras rezerva formulată la art.22.

⁶⁴ România a ratificat Convenția la 26 noiembrie 1981 prin Decretul nr.342, publicat în Buletinul Oficial, partea I, nr.94 din 28 noiembrie 1981.

⁶⁵ România a Ratificat Convenția la 9 octombrie 1990 prin Legea nr.19, publicată în Buletinul Oficial, partea I, nr.112 din 10 octombrie 1990.

⁶⁶ România a ratificat Convenția la 27 septembrie 1990 prin Legea nr.18 publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr.109 din 28 septembrie 1990/ republicată în Monitorul Oficial al României Partea I, nr.314 din 13 iunie 2001

gradul de generalitate al drepturilor reglementate, de nivelul de protecție oferit, de ideologiile care le fundamentează și de documentele în care sunt reglementate în doctrină se vorbește la ora actuală de patru generații de drepturi ale omului:

a) *Prima generație* cuprinde sfera drepturilor și libertăților negative menite să protejeze persoana de ingerința excesivă a statului și a autorităților publice. Drepturile care aparțin acestei generații sunt reglementate de *Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice*.

b) *A doua generație* cuprinde drepturile reglementate de *Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice Sociale și Culturale* și vizează obligații pozitive ale statului de a interveni (de a face) pentru a asigura valorificarea drepturilor pozitive (la educație, la siguranță și sănătate în muncă etc)

c) *A treia generație* cuprinde o serie de drepturi noi (drepturi colective) între care dreptul la pace și securitate, dreptul la dezvoltare, dreptul la dezvoltare durabilă etc. Ele nu sunt prevăzute într-un tratat special ci sunt considerate mai degrabă un răspuns la creșterea interdependențelor și globalizării, la nevoia de a asigura o alianță între persoane, societate civilă –stat- corporații etc., în scopul unei mai bune gestionări a problemelor la nivel regional și global⁶⁷.

d) *A patra generație de drepturi ale omului* consacră un set complex de drepturi conceput să protejeze generațiilor viitoare. Ele se referă la dreptul generațiilor viitoare de a moșteni patrimoniul genetic, cultural și natural al omenirii la parametrii calitativi care să le permită dezvoltarea.

⁶⁷ Declarația asupra Dreptului la Dezvoltare adoptată de Adunarea Generală a ONU prin rezoluția 41/128 din 4 Decembrie 1986

5. Organisme de monitorizare a implementării Drepturilor Omului, înființate pe baza Cartei Națiunilor Unite.

Consiliul Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului

Prin rezoluția Adunării Generale a ONU, nr.10449 din 15 Martie 2006, s-a înființat *Consiliul Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului*. El va înlocui Comisia pentru Drepturile Omului criticată, în ultima decadă, pentru politizare excesivă. Consiliul, se precizează în rezoluție, va avea un număr de 47 de membrii. Ei vor fi aleși prin vot nominal de către Adunarea Generală a ONU la 9 mai 2006. Ședința inaugurală a Consiliului pentru drepturile Omului va avea loc la 19 iunie, 2006. Sediul Consiliului va rămâne la Geneva. Rezoluția Adunării Generale a fost votată cu 170 de voturi pentru, 4 împotriva (United States, Israel, insulele Marshall și Palau) și 3 abțineri (Venezuela, Iran și Belarus). Consiliul va prelua atribuțiunile pe care le-a avut Comisia pentru drepturile omului⁶⁸.

Politica Națiunilor Unite în domeniul drepturilor omului este realizată, prin intermediul *Adunării Generale*, de un important număr de organizații⁶⁹. Una dintre cele mai importante organizații interguvernamentale cu atribuții în domeniul drepturilor omului a fost *Comisia pentru Drepturile Omului*. Ea a fost înființată în 1946 de Consiliul Economic și Social și, pe parcursul a 60 de ani, a realizat coordonarea întregii politici, a studiilor pe problematica drepturilor omului. Ea a fost activ implicată în codificarea a noi norme de drept internațional al drepturilor omului. Ea a asigurat monitorizarea respectarea drepturilor omului în toată lumea.

Constituită din reprezentanții a 53 de State membre, Comisia ar fi trebuit să creeze cadrul de manifestare și dezbateri al statelor, organizațiilor guvernamentale și nonguvernamentale, în legătură cu problematica drepturilor omului.

Inițial, Comisia și-a orientat activitatea în direcția definirii și codificării standardelor internaționale în materia drepturilor omului. În ultimele două decenii Comisia pentru Drepturile Omului a creat un sistem de *proceduri speciale* destinat investigării încălcărilor drepturilor omului. În cadrul sesiunii anuale a Comisiei, atât statele cât și organizațiile non-guvernamentale prezentau informații cu privire la diferite situații care sunt în atenția lor. Pe baza examinării acestor situații au fost desemnate *grupuri de experți mandatați* să examineze situațiile la fața locului, să poarte discuții cu guvernele, să realizeze asistență, și să condamne încălcările.

În ultima decadă, Comisia și-a îndreptat atenția în direcția promovării drepturilor economice, sociale și culturale precum și a dreptului la dezvoltare. Au fost create în acest scop o serie de *grupuri de lucru* mandatate cu analiza efectelor datoriei externe și a sărăciei extreme

⁶⁸ Vezi în Anexa proiectul de Rezoluție înaintate de Kofi Anan, Adunării generale a ONU.

⁶⁹ Consiliul de Securitate, Consiliul Economic și Social, Subcomisia pentru Promovarea și Protecția Drepturilor Omului, Comisia cu privire la Statutul Femeii etc

asupra drepturilor omului.

Printre prioritățile agendei de lucru a Comisiei s-au numărat promovarea drepturilor femeii și protecția drepturilor copilului. De atenție specială au beneficiat:

- situația copiilor în conflictele armate,
- violența împotriva femeii,
- traficul cu femei și fete.
- drepturile grupurilor vulnerabile, în special ale minorităților etnice, religioase și

lingvistice precum și ale populațiilor indigene. Din 1948 Comisia a fost asistată de o *Subcomisie pentru Prevenirea Discriminării și Protecția Minorităților* (transformată în *Subcomisia pentru Promovarea și Protecția Drepturilor Omului*) alcătuită din 26 de experți independenți din întreaga lume. Subcomisia a creat la rândul său mai multe grupuri de lucru mandatate cu protecția drepturilor populațiilor indigene, minorităților și grupurilor vulnerabile. Printre problemele de care s-au ocupat Comisia au fost și formele actuale de sclavie (munca forțată, adopția ilegală și pseudo-legală care urmărește exploatarea copiilor precum și exploatarea sexuală în timp de război etc).

Înaltul comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului

În perioada premergătoare Conferinței de la Viena, Națiunile Unite și-au intensificat eforturile de promovare și implementare a drepturilor omului. Acest efort a fost coordonat de Comisia pentru Drepturile Omului și a beneficiat de sprijinul Secretariatului Centrului Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului. În 1993, Adunarea Generală a întărit sistemul promovării și implementării drepturilor omului prin crearea postului de *Înalt Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului*.⁷⁰

Mandatată să coordoneze toate programele Națiunilor Unite în materia drepturilor omului și să le îmbunătățească eficiența, Înaltul Comisar⁷¹ a devenit principalul responsabil al promovării și implementării drepturilor omului în sistemul Națiunilor Unite. Acționând sub directa autoritate a Secretarului General, ca reprezentantul său în domeniul drepturilor omului, Înaltul Comisar raportează Adunării Generale, Consiliului Economic și Social și Comisiei pentru Drepturile Omului. Departamentul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului funcționează ca Secretariat al Comisiei pentru Drepturile Omului și focalizează întreaga activitate a Națiunilor Unite pentru activitățile desfășurate în domeniul drepturilor omului.

În 1997, în cadrul unui amplu proces de reorganizare și îmbunătățire a eficienței

⁷⁰ Funcția de Înalt Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului a fost creată prin Rezoluția 48/141 a Adunării Generale a ONU din 7 ianuarie 1994.

⁷¹ <http://www.ohchr.org/english/>

Organizației Națiunilor Unite, Secretarul General Kofi Annan a așezat drepturile omului în centrul întregii activități a Națiunilor Unite. Secretarul General a organizat activitatea Națiunilor Unite în patru domenii fundamentale - pacea și securitatea, politicile economice și sociale, cooperarea în domeniul dezvoltării, și politicile umanitare - iar drepturile omului ca un al cincilea domeniu care le intersectează pe toate celelalte. Drepturile omului devin astfel nucleul central al întregii activități a Națiunilor Unite. În contextul acestor măsuri de reorganizare Departamentul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului și Centrul pentru Drepturile Omului au fuzionat într-o singură structură, *Departamentul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului*. Departamentul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului.

Sediul departamentului este la Geneva. Activitatea sa este asigurată de 200 de persoane, precum și de departamente naționale organizate în toată lumea. În cadrul noii structuri mandatul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului are patru componente esențiale: a.) realizarea parteneriatului global pentru drepturile omului, b.) prevenirea încălcărilor drepturilor omului și acțiunea în caz de urgență, c.) promovarea drepturilor omului, a democrației și dezvoltării, a păcii durabile și d.) coordonarea sistemului global al Națiunilor Unite al programelor pentru drepturile omului.

De asemenea, în cadrul mandatului lărgit, Înaltului Comisar al Națiunilor Unite sprijină activitatea Comisiei pentru Drepturile Omului pe problemele promovării drepturilor femeilor și copiilor, combaterii discriminării rasiale, protecției grupurilor vulnerabile și a minorităților.

Mecanisme convenționale și extraconvenționale de monitorizare a implementării Drepturilor Omului în sistemul Națiunilor Unite.

În sistemul Națiunilor Unite există două tipuri de mecanisme de monitorizare a drepturilor omului. Un prim mecanism, numit "*convențional*", se referă la comitetele create de către principalele tratate în materia drepturilor omului. Pe lângă acesta, a fost creat un sistem de monitorizare independent de cadrul tratatelor, cunoscut sub numele de "*mecanisme extraconvenționale*" sau "*proceduri speciale*" ale Comisiei pentru drepturile Omului.

Mecanisme Convenționale de monitorizare a implementării Drepturilor Omului.

Prin tratate au fost create *șapte comitete specializate* pentru monitorizarea acțiunilor statelor părți în direcția implementării prevederilor documentelor internaționale în materia drepturilor omului⁷²:

a.) *Comitetul pentru Drepturile Omului*, monitorizează implementarea Convenției Internaționale asupra Drepturilor Civile și Politice. Activitatea sa este asigurată de 18 experți

⁷² United Nations (UN) Human Rights Documentation.htm

independenți a căror competență în domeniul drepturilor omului beneficiază de recunoaștere internațională. Comitetul a început să funcționeze din momentul intrării în vigoare a Convenției (1976). Primul Protocol Facultativ, intrat în vigoare adată cu Convenția, autorizează Comitetul să primească și să examineze plângeri ale persoanelor fizice cu privire la încălcarea drepturilor lor civile și politice. Comitetul este de asemenea însărcinat să monitorizeze aplicarea celui de al doilea Protocol Facultativ asupra abolirii Pedepsei cu Moartea.

b.) *Comitetul pentru Drepturilor Economice, Sociale și Culturale* monitorizează implementarea Convenției Internaționale asupra Drepturilor Economice, Sociale și Culturale. Constituit din 18 experți independenți a căror competență în materia drepturilor omului beneficiază de recunoaștere internațională, Comitetul a fost creat de Consiliul Economic și Social în 1985, la nouă ani după intrarea în vigoare a Convenției. Spre deosebire de alte comitete ai căror membri sunt aleși de statele părți pentru respectiva convenție și raportează adunării Generale, membrii Comitetului asupra Drepturilor Economice, Sociale și Culturale sunt aleși de Consiliul Economic și Social, căruia îi și raportează.

c.) *Comitetul pentru Eliminarea Discriminării Rasiale* monitorizează implementarea Convenției Internaționale asupra Eliminării tuturor Formelor de Discriminare Rasială. Activitatea sa este asigurată de 18 experți și a început să funcționeze în 1969, după intrarea în vigoare a Convenției. Este cel mai vechi organism de monitorizare creat în cadrul unei convenții.

d.) *Comitetul pentru Eliminarea Discriminării împotriva Femeii* este compus din 23 de experți independenți și monitorizează implementarea Convenției asupra Eliminării Tuturor Formelor de Discriminare Împotriva Femeii, din 1981.

e.) *Comitetul Împotriva Torturii* monitorizează Convenția împotriva Torturii și altor Tratamente sau Pedepse Crude, Inumane sau Degradante. Comitetul funcționează din 1987 iar activitatea sa este asigurată de 10 experți independenți.

f.) *Comitetul pentru Drepturilor Copilului* este compus din 18 experți independenți și monitorizează din 1991 implementarea Convenției asupra Drepturilor Copilului.

g.) *Comitetul pentru muncitorii emigranți.*

Mecanisme extraconvenționale de monitorizare a implementării Drepturilor omului. Proceduri Speciale al Consiliului pentru Drepturile Omului (înființate de fosta Comisie pentru Drepturile Omului).

Natura neconvențională, ad hoc, a procedurilor speciale realizate sub auspiciile Comisiei pentru Drepturile Omului a permis un răspuns mai flexibil la încălcările grave ale drepturilor

omului, decît decît cel al organismelor create de diferite tratate. Aceste proceduri se realizează cu sprijinul unor experți în drepturile omului, împuterniciți prin mandate speciale, ca *Raportori Speciali, Reprezentanți, Experți Independenți*, sau ca *Grup de lucru* (atunci cînd sunt investiți prin același mandat). Ei examinează, monitorizează și raportează Comisiei pentru Drepturile Omului fie asupra situației drepturilor omului în anumite state și teritorii ori asupra unor fenomene globale care generează încălcări grave ale drepturilor omului în lumea întreagă. Anumite mandate speciale sunt încredințate Secretarului General sau reprezentanților săi speciali.

Peste 20 de mandate⁷³ monitorizează la ora actuală drepturile omului în țări cum ar fi Afganistanul, Cambogia, Republica Democrată Congo, Iran, Iraq, Rwanda, și în fosta Jugoslavie.

Adunarea Generală a desemnat un *Reprezentant Special al Secretarului General* pentru situația copiilor în conflictele armate. Fosta Comisie pentru Drepturile Omului a desemnat un Reprezentant special al Secretarului General și a stabilit un important număr de *mandate tematice* asupra :

- detenției arbitrare,
- formelor actuale de rasism, discriminarea rasială și xenofobia
- execuțiile extrajudiciare,
- libertatea de opinie și expresie,
- independența judecătorilor și avocaților,
- intoleranța religioasă,
- dreptul la dezvoltare,
- dreptul la educație,
- vînzarea de copii,
- prostituția copiilor,
- tortura, și violența împotriva femeii.

Există, de asemenea, *Grupuri de Lucru* care monitorizează și raportează despre: formele actuale de sclavie, populații indigene și minorități. Subcomisia pentru Drepturile Omului a desemnat *Raportori Speciali și Experți Independenți* mandatați să realizeze studii asupra unor probleme cum ar fi:

- a) drepturile omului și distribuția veniturilor,
- b) practicile tradiționale care afectează sănătatea femeii și a copiilor-fete,
- c) violul și sclavia sexuală în timpul conflictelor armate,

⁷³ <http://www.unhchr/html/2/ts>

- d) privatizarea închisorilor,
- e) terorismul și drepturile omului,
- f) drepturile omului și progresul științific.

Mandate tematic au fost de asemenea încredințate Secretarului General pe problemele cum ar fi: drepturile omului și știința juridică, drepturile omului și exodul în masă al unor grupuri și populații, drepturile omului și terorismul, violul și abuzul asupra femeii în zonele de conflict armat din fosta Jugoslavie, represaliile împotriva persoanelor care cooperează cu organismele Națiunilor Unite pentru drepturile omului, etc.

Proceduri de comunicare a încălcărilor drepturilor omului în sistemul Națiunilor Unite.

La prima sa întrunire, în 1947, Comisia Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului a subliniat că sunt necesare proceduri care să permită comunicarea încălcărilor flagrante ale drepturilor omului. Procedurile stabilite s-au îmbunătățit devenind, în timp, un instrument important în procesul implementării și respectării drepturilor omului.

În 1959 Consiliul Economic și Social a decis ca o listă confidențială de comunicări adresate Națiunilor Unite cu plîngerile referitoare la încălcările drepturilor omului să fie trimisă la Comisia pentru Drepturile Omului și Sub-Comisia pentru prevenirea Discriminării și Protecția Minorităților. Guvernele și statele la care se făcea referire primeau copii, iar răspunsurile lor erau, de asemenea, trimise comisiei pentru Drepturile Omului.

Începînd din 1967, Consiliul Economic și Social a autorizat Comisia pentru Drepturile Omului și Sub-Comisia pentru Prevenirea Discriminării și Protecția Minorităților să examineze informațiile relevante pentru încălcările flagrante ale drepturilor omului și libertăților fundamentale din toate statele. Consiliul a decis să mandateze Comisia cu "realizarea unor studii detaliate asupra situațiilor care ar putea releva încălcări flagrante și constante ale drepturilor omului, a unor rapoarte și recomandări adresate Consiliului."⁷⁴

Un alt pas important a fost făcut în 1970, odată cu adoptarea de către Consiliul Economic și Social "a procedurii de analiză a comunicărilor referitoare la încălcările drepturilor omului și libertăților fundamentale"⁷⁵. Aceasta este cunoscută sub numele de "*procedura 1503*"⁷⁶ după numărul rezoluției Consiliului care a adoptat-o. Ea nu se ocupă de cazurile individuale, ca atare, ci cu situațiile care afectează un număr mare de oameni pe o perioadă îndelungată de timp. Posibilitatea de a trata cazurile individuale a devenit efectivă din 1976, odată cu intrarea în vigoare a primului Protocol Facultativ al Convenției asupra Drepturilor Civile și Politice. Deosebirea dintre cele două proceduri constă în faptul că prima se referă la examinarea situațiilor

⁷⁴ Rezoluția Consiliului Economic și Social 1235 (XLII) din 6 iunie, 1967

⁷⁵ Rezoluția Consiliului Economic și Social 1503 (XLVIII) din 27 mai 1970

⁷⁶ <http://www.ohchr.org/english/bodies/chr/complaints.htm#1503>

și cea de a doua de analiza plîngerilor individuale.

a.) "*Procedura 1503*" este destinată examinării situațiilor care conduc la "încălări flagrante" ale drepturilor omului. Lunar, un Grup de lucru, alcătuit din cinci experți ai Sub-Comisiei pentru Prevenirea Discriminării și Protecția Minorităților - actualmente Sub-Comisia pentru Promovarea și Protecția Drepturilor Omului - primesc de la Secretarul General al Națiunilor Unite o listă de comunicări, cu descrierea fiecărui caz, și a răspunsurilor primite de la guverne. Lista este, de asemenea, remisă membrilor Comisiei pentru Drepturile Omului. Grupul de lucru analizează toate comunicările și răspunsurile primite de la guverne, și selectează, pentru a fi supuse dezbaterii Sub-Comisiei, cazurile pentru care există dovezi ale încălcării flagrante a drepturilor omului și libertăților fundamentale, respectiv, situații care afectează un număr mare de oameni, pe perioade îndelungate de timp. Sub-Comisia, la rîndul său analizează comunicările remise de Grupul de lucru și decide dacă situațiile respective trebuie aduse la cunoștința Comisiei pentru Drepturile Omului. Comisia decide dacă este necesar un studiu detaliat al unei anumite situații particulare, precum și instituirea unui grup ad hoc pentru a realiza o investigație la fața locului (dar numai cu consimțămîntul statului în care au loc încălcările menționate în comunicare).

Pentru a decide ce comunicări sunt acceptate pentru examinare, Sub-Comisia pentru Prevenirea Discriminărilor și Protecția Minorităților a stabilit o serie *de norme procedurale*. Conform acestor reguli, o comunicare⁷⁷:

- nu trebuie să contravină principiilor Cartei Națiunilor Unite, Declarației Universale a Drepturilor Omului, sau altor tratate ori convenții asupra drepturilor omului.

- ea nu poate fi admisă decît dacă aprecierile prezentate constituie temeiuri rezonabile (se iau în considerare inclusiv răspunsurile primite de la guvernele respective) care atestă încălcarea flagrantă a drepturilor omului și libertăților fundamentale.

- comunicările pot fi admise dacă sunt formulate de persoane individuale sau grupuri care pretind a fi victime ale încălcării drepturilor omului.

- de asemenea, ele pot fi admise și atunci cînd sunt remise de orice persoană sau grup de persoane, care, în mod direct, au luat cunoștință de aceste încălcări. Atunci cînd comunicările sunt aduse la cunoștință de organizații nonguvernamentale, condiția, pretinsă de normele procedurale, este ca ele să acționeze cu bună credință și în concordanță cu principiile recunoscute ale drepturilor omului.

- comunicarea trebuie să descrie fapte, scopul petiției precum și drepturile care au fost încălcate.

⁷⁷ Rezoluția Sub-Comisiei I (XXIV) din 13 August 1971

- de regulă, o comunicare care folosește un limbaj abuziv sau care aduce insulte statului împotriva căruia este formulată nu este luată în considerare. Dacă celelalte cerințe sunt îndeplinite, și după eliminarea formulărilor jignitoare, astfel de comunicări sunt totuși admise.

- nu sunt admise comunicările care încalcă principiile Cartei Națiunilor Unite sau au o motivație politică.

- pentru a fi admisă, o comunicare trebuie să probeze că au fost epuizate toate căile interne de soluționare sau că acestea sunt ineficiente și durata lor în timp este nejustificat de mare.

Toate acțiunile întreprinse în cadrul "procedurii 1503" rămân confidențiale cel puțin pînă în momentul în care Comisia raportează Consiliului Economic și Social. Pînă în acest stadiu, documentele și întîlnirile organismelor implicate au caracter privat și confidențial. Din 1978, Președintele Comisiei pentru Drepturile Omului anunță, în cadrul sesiunilor publice, numele țărilor care sunt examinate.

În anii 80 Națiunile Unite primeau, prin intermediul acestei proceduri în jur de plîngeri pe an. Numărul lor a atins recordul de 300.000 în 1993.

În ultimii ani media a fost cam de 50.000. Procedura 1503 a fost prezentă într-un important număr de țări. Între 1972 și 1999, 75 de state au făcut obiectul investigațiilor. Dintre acestea 20 au fost din Africa, 23 din Asia, 15 în America latină, 12 în Europa de est, și 5 în Europa occidentală.

b.) *Procedura "Protocolului facultativ"* a fost reglementată de Convenția Internațională asupra Drepturilor Civile și Politice și primul său Protocol Facultativ⁴⁷. Ambele documente au intrat în vigoare la data de 23 martie 1976. Statele părți la Convenție și Protocol recunosc dreptul Comitetului Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului de a primi și analiza comunicări remise de persoane fizice care pretind că drepturile civile și politice le-au fost încălcate de stat.

Comunicările primite de la persoanele fizice⁷⁸ sunt analizate de Comitet în sesiuni speciale, care nu sunt publice. Scrisorile și documentele Comitetului sunt confidențiale. *Pentru ca o comunicare să fie admisă ea trebuie:* să fie semnată și să provină de la o persoană aflată sub jurisdicția unui stat care a ratificat Protocolul Facultativ.

De regulă, comunicarea trebuie să aparțină persoanei ale cărei drepturi au fost încălcate. Totuși, dacă aceasta este în imposibilitatea de a trimite plîngerea, ea poate fi remisă și de o persoană care justifică calitatea de a acționa în numele victimei presupusei încălcări. Persoana care nu are o astfel de legătură cu victima nu poate remite comunicarea.

- plîngerea trebuie să fie compatibilă cu prevederile Convenției și nu poate fi luată în considerare dacă aceeași problemă se află deja în curs de examinare în cadrul unei alte proceduri

⁷⁸ Modelul de comunicare stabilit în cadrul Protocolului facultativ al Convenției internaționale asupra drepturilor Civile și Politice este prezentat în Anexe.

internaționale

- toate căile interne de atac trebuie să fi fost epuizate înainte ca o astfel de plîngere să fie adresată Comitetului.

Grupul de lucru pentru Comunicări poate cere presupusei victime sau statului să furnizeze, într-un termen precizat, în formă scrisă, informații suplimentare. Odată ce comunicarea a fost declarată admisă Comitetul cere statului implicat să explice și să clarifice problema precum și ce anume a întreprins în acest scop. Statul are la dispoziție un termen de 6 luni pentru a răspunde. Autorul plîngerii are, de asemenea, posibilitatea de a face comentarii pe marginea răspunsului statului.

Procedura Protocolului facultativ pune în poziție de egalitate autorul plîngerii și statul implicat. Fiecare parte are posibilitatea de a face comentarii și intervenții pe marginea motivelor invocate de cealaltă parte. Ulterior Comitetul își exprimă punctul propriu de vedere și îl remite autorului plîngerii și statului în cauză.

Procedura de analiză a comunicărilor este confidențială. Sunt însă întotdeauna făcute publice punctele de vedere formulate de Comitetul pentru Drepturile Omului în cazul comunicărilor admise precum și deciziile care le resping.

c.) Alte proceduri de comunicare înființate prin tratate. Înafară de cele două sisteme descrise mai sus, *alte trei tratate asupra drepturilor omului reglementează proceduri care permit remiterea, în anumite condiții, de plîngeri individuale*, respectiv Convenția asupra Eliminării Tuturor Formelor de Discriminare Rasială, Convenția împotriva Torturii și altor Tratamente și Pedepse Crude, Inumane sau Degradante, precum și Convenția asupra Eliminării Tuturor formelor de Discriminare împotriva Femeii.

Articolul 14, paragraful 1, din *Convenția asupra Eliminării Tuturor Formelor de Discriminare Rasială prevede că "orice stat parte poate declara, în orice moment, că recunoaște Comitetului competența de a primi și examina comunicări provenind de la persoane sau grupuri de persoane, ținînd de jurisdicția sa, care se consideră victime ale încălcării, de către statul parte, a unor drepturi prevăzute în prezenta Convenți. Comitetul nu primește nici o comunicare privind un stat parte care nu a făcut o astfel de declarație."*

Comunicările sunt admise doar dcă au fost epuizate toate căile interne de soluționare.

În cadrul *Convenției împotriva Torturii și a altor Pedepse ori Tratamente Crude, Inumane sau Degradante* articolul 22 prevede că *"orice stat parte la prezenta Convenție, poate, în virtutea prezentului articol, să declare în orice moment că recunoaște competența Comitetului de a primi și examina comunicări prezentate de către sau în numele unor persoane particulare care țin de jurisdicția sa și care pretind că sunt victime ale unei încălcări, de către statul parte, a*

prevederilor Convenției. Comitetul nu va primi nici o comunicare în care este implicat un stat parte care nu a făcut o asemenea declarație."

În cadrul reglementărilor din *Convenția asupra Eliminării Tururilor Formelor de Discriminare împotriva Femeii*, începând din martie 1999, odată cu adoptarea Protocolului facultativ de către Comisia cu privire la Statutul Femeii, sunt admise comunicări individuale cu privire la încălcările drepturilor prevăzute de această convenție. Plîngerile pot fi adresate Comitetului pentru Eliminarea Discriminării împotriva femeii. Tot de la această dată, Comitetul se poate implica mai activ în încălcările flagrante și sistematice ale drepturilor femeii.

Există și alte *mecanisme de supraveghere a implementării și respectării drepturilor omului*, care funcționează sub egida unor agenții specializate ale Organizației Națiunilor Unite. Organizația Internațională a Muncii (ILO) și Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO) au creat diferite mecanisme de apărare a drepturilor omului. De exemplu, o procedură specială de apărare a dreptului la asociere funcționează în cadrul Organizației Internaționale a Muncii. Pe baza ei pot fi formulate plîngerii împotriva statelor care nu s-au obligat, prin alte tratate, să respecte acest drept. De asemenea, Comitetele de experți care funcționează în cadrul Organizației Națiunilor Unite Pentru Educație, Știință și Cultură, primesc regulat rapoarte de la guvernele statelor care au adoptat documentele acestei agenții cu privire la măsurile de implementare a drepturilor din acest domeniu.

În ce privește Convenția pentru Drepturile Copilului, din păcate, nu reglementează vreo procedură specială de comunicare a încălcării drepturilor copilului. Comitetul pentru Drepturile Copilului poate cere, conform prevederilor art.44, par.4, "*informații relevante referitoare la implementarea Convenției*". De asemenea, astfel de informații pot fi soliciate de la Guverne, dacă există date care indică încălcări grave ale drepturilor copilului.

6. Drepturile și libertățile fundamentale în cadrul diverselor sisteme de drept.

O perioadă îndelungată de timp regionalizarea drepturilor omului nu a fost o idee agreată de Națiunile Unite. *"Ea a fost privită cu suspiciune, considerată o tendință de fragmentare a mișcării pentru drepturile omului care pune sub semnul întrebării universalitatea acestor drepturi. Odată cu elaborarea și adoptarea, în 1966, a celor două pacte Organizația Națiunile Unite a devenit mai receptivă la ideea de regionalism în domeniul drepturilor omului."*

În 1977, prin rezoluția 32/127 Adunarea Generală a Națiunilor Unite recomanda statelor membre să realizeze înțelegeri regionale pentru promovarea și protejarea drepturilor omului. La ora actuală funcționează *trei sisteme regionale*:

- European (1950),
- Inter-American⁷⁹ (1978) și
- African (1986)⁸⁰.

Pe lângă aceste trei sisteme, doctrina semnalează propuneri pentru crearea unui sistem asiatic al drepturilor omului.

7. Sistemul de drept european

Protecția Drepturilor Omului în sistemul Consiliului Europei

Convenția Europeană a Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului a fost primul tratat în materia drepturilor omului. Ea a fost elaborată și semnată, la inițiativa Consiliului Europei, la 4 noiembrie 1950 și a intrat în vigoare în 1953.

Convenția are o semnificație specială pentru dreptul internațional al drepturilor omului și pentru întreaga mișcare a drepturilor omului, dezvoltată după cel de al doilea război mondial⁸¹:

- a fost primul tratat din lume în materia Drepturilor omului;
- el a înființat prima procedură și curte internaționale unde se pot adresa plângeri în domeniul drepturilor omului (Convenția reglementează o procedură interstate art.33 iar în art. 34 procedura cererilor individuale)
- este cel mai dezvoltat și eficient dintre toate sistemele de drepturi ale omului;
- jurisprudența dezvoltată este cea mai extinsă în comparație cu orice alt sistem internațional.

⁷⁹ <http://www1.umn.edu/humanrts/inter-americansystem.htm>

⁸⁰ <http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/presentations/PWRPT%20-%20African.pdf>

⁸¹ vezi H.Steiner, P.Alston (2000) *International Human Right in Context*, Oxford Universitz Press, p.786- 789; P.Leach (2001) *Taking the Case to the European Court of Human Rights*, Blackstone Press, p.3-9; Louis-Edmond Pettiti, Emmanuel Decaux, Pierre-Henri Imbert (1999) *La Convention Europeenne des Droits de L Homme*, paris, ~~EAZE~~Economica, p.4-24 etc

Literatura juridică enumeră trei motive care au determinat elaborarea și adoptarea unui astfel de tratat european al drepturilor omului⁸²:

- în primul rând el a reprezentat un răspuns regional la atrocitățile comise în timpul celui de al doilea război mondial și credința că respectând drepturile omului, guvernele nu vor mai declanșa cu aceeași ușurință războaie împotriva vecinilor lor.

- în al doilea rând, atât Consiliul Europei, înființat în 1949, cât și Uniunea Europeană (anterior Comunitățile Europene, prima dintre ele fiind înființată în 1952) sau bazat în parte pe supoziția că cea mai sigură cale pentru Germania de a deveni una dintre forțele păcii, în parteneriat cu Franța, Marea Britanie și alte țări occidentale, era aceea a integrării regionale și instituționalizarea unor valori comune.

- al treilea motiv a fost acela de a reuni țările europene necomuniste într-un cadru ideologic comun și de a consolida unitatea lor în fața pericolului comunist.

Elaborată de baza unei prime versiuni a pactului cu privire la drepturile civile și politice, Convenția europeană a fost modificată și completată din 1952 prin *14 protocoale*⁸³ facultative succesive. Ele fie au augmentat lista drepturilor, fie au vizat aspecte procedurale și organizarea instituțională:

- dreptul de proprietate, la educație, obligativitatea de a organiza alegeri libere (*Protocolul nr.1 din 1952*);

- dreptul de a nu fi închis pentru datorii civile, libertatea de mișcare și rezidență, libertatea de a părăsi orice țară; dreptul de a nu fi expulzat, dreptul de a intra în țara al cărei co-național ești și interzicerea expulzării colective a străinilor (*Protocolul nr.4 1963*);

- abolirea pedepsei cu moartea (*Protocol nr.6 1983*);

- dreptul unui străin de a nu fi arestat fără un proces corect, dreptul de apel în procesele penale, dreptul la compensație în situația erorilor judiciare, autoritatea de lucru judecat, egalitatea drepturilor și *responsabilităților soților* (*Protocolul nr.7 din 1984*).

- la 1 noiembrie 1998 a intrat în vigoare Protocolul nr.11 care a modificat structura instituțiilor abilitate cu examinarea și soluționarea plîngerilor individuale. Comisia pentru drepturile omului a fost desființată iar Curtea, cu o

⁸² Keon, L (1999) "Constitutional Law of the European Union" Blackstone Press, pag.34

⁸³<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Basic+Texts/Basic+Texts/The+European+Convention+on+Human+Rights+and+its+Protocols/>

nouă organizare, devine Curtea Europeană Permanentă de Drepturi ale Omului. Noua organizare permite soluționarea mai multor cauze într- un timp mai scurt etc.

Convenția europeană a Drepturilor Omului reglementează, de asemenea, două proceduri prin intermediul cărora statele pot fi trase la răspundere pentru încălcarea drepturilor prevăzute în tratat:

- procedura plîngerilor individuale reglementată de art.34, și
- o procedură inter-state, pe baza art.33.

Protecția Drepturilor Omului în Uniunea Europeană. Drepturile Omului în Constituția Uniunii Europene. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene.

Politica Uniunii Europene în domeniul drepturilor omului a fost -așa cum remarcă numeroși autori- marcată de un paradox⁸⁴.

Deși promovarea drepturilor omului a fost unul dintre motivele esențiale ale procesului de integrare iar respectarea acestora, atât în relațiile sale interne cât și externe, a fost prioritară, Uniunii i-a lipsit un instrument propriu și o politică coerentă în acest domeniu.

Practic, înainte de *Tratatul de la Maastricht*⁸⁵ (semnat în 1992, intrat în vigoare în 1993) conceptul de *drepturi fundamentale* n-a fost prezent în Tratat. Cu toate acestea *Curtea Europeană de Justiție* a afirmat, încă de la începutul anilor 60, că *respectul pentru drepturile fundamentale face parte integrantă din moștenirea juridică a Comunității*. Măsurile care contravin acestor drepturi au fost considerate incompatibile cu valorile democratice ale Uniunii. Practic, din acest moment protecția drepturilor fundamentale a devenit unul dintre *principiile de bază ale ordinii juridice Comunitare*.

Tratatul de la Amsterdam a reprezentat un important pas înainte. Art.6 (2) prevede că Uniunea va *respecta drepturile fundamentale garantate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, născute din tradiția constituțională comună a statelor membre și recunoscute ca principii generale de Drept comunitar*. *Tratatul de la Amsterdam* din 1992 (în vigoare de la 1 mai 1999) a introdus un număr de elemente care impun dezvoltarea unei noi politici în domeniul drepturilor omului :

- *Tratatul de la Amsterdam prevede pentru prima oară că Uniunea Europeană se fundamentează pe principiile libertății, democrației, drepturilor omului și statului de drept.*(art.6

⁸⁴ Cassese, Antonio; Lalumiere, Catherine; Leuprecht, Peter , Robinson Mary (1998): *Leading by Example: A Human Rights Agenda for the European Union for the Year 2000*, AEL., Florence; Alston, P; Weiler.J.H.H (1998) :*The European Union and Human Rights Final Project Report on an Agenda for The Year 2000*", European University Institute, Florence; Alston, P; Weiler, J.H.H (2000) : *An Ever Closer Union in Need of a Human Rights Policy : The European Union and Human Rights*, in P.Alston, M.Bustelo și J.Heenan "The EU and Human Rights", Oxford University Press etc

⁸⁵ Weiler, J.H.H; Fries, S.C (2000) : *A Human Rights Policy for the European Community and Union : The Question of Competences* in P.Alston, M.Bustelo și J.Heenan "The EU and Human Rights", Oxford University Press, p.152;

(1) ex art. F).

- *Tratatul de la Amsterdam solicită Curții Europene de Justiție ca, în limitele competenței sale, să aplice standardele drepturilor omului tuturor actelor elaborate de instituțiile comunitare. Pe această bază actele instituțiilor comunitare sunt supuse controlului jurisdicțional al Curții și în ce privește promovarea/respectarea drepturilor omului în activitatea lor.*

- *Tratatul de la Amsterdam extinde semnificativ competența Comunității în adoptarea măsurilor de combatere a unui spectru larg de forme de discriminare.*

- *Tratatul de la Amsterdam introduce, de asemenea, posibilitatea suspendării drepturilor unui Stat Membru pentru încălcarea drepturilor omului.*

Încă înainte de intrarea în vigoare a Tratatului de la Amsterdam Consiliul de Miniștri a inițiat un proiect de elaborare a unui document propriu al Uniunii Europene în materia drepturilor omului- *Carta Drepturilor Fundamentale*. Necesitatea elaborării unui astfel de document a fost prezentată în cadrul *Agendei 2000 a Uniunii Europene pentru Drepturile Omului*⁸⁶. Această Agendă a fost adoptată de un comitet - Comite des Sages- constituit din patru experți : Antonio Cassese, Catherine Lalumiere, Peter Leuprecht și Mary Robinson.

Între motivele care impun adoptarea unui document propriu al Uniunii Europene cei patru experți menționau:

a.) O Uniune Europeană care nu protejează și promovează drepturile omului în mod constant și efectiv va trăda valorile sale comune și atașamentul față de ele. Politicile europene existente în acest domeniu nu mai sunt adecvate. Ele au fost construite pentru Europa de ieri și nu mai sunt suficiente pentru Europa de mâine(...) Este urgent nevoie de o politică a drepturilor omului coerentă, echilibrată și profesionistă.

b.) Există multe motive pentru care Uniunea Europeană nu poate rămâne fără un document intern în domeniul drepturilor omului:

- rapida mișcare spre o "uniune din ce în ce mai strânsă" și spre o singură piață;
- adoptarea unei monede unice pentru aproape 300 de milioane de oameni;
- creșterea incidentelor de natură rasistă, xenofobă, a urii de rasă în cadrul Europei;
- tendința Europei de a se transforma într-o "fortăreață" ostilă celor din afară, care descurajează refugiații și azilanții;

▪ *adâncirea cooperării în materia politicilor de securitate și insuficiența ei adaptare la standardele drepturilor omului;*

- *aspirația de a integra cel puțin cinci noi țări, dacă nu chiar toate cele treisprezece, în*

⁸⁶ Cassese, Antonio; Lalumiere, Catherine; Leuprecht, Peter , Robinson Mary (1998): *Leading by Example: A Human Rights Agenda for the European Union for the Year 2000*, AEL,, Florence p.1-3

cadrul Uniunii în anii care vor urma (...)

Toate politicile europene în domeniul drepturilor omului trebuie să fie orientate de un ansamblu de obiective:

a.) *Recunoașterea obligațiilor legale. Chiar și cele mai simple acțiuni din interiorul Uniunii trebuie să fie realizate cu respectarea deplină a drepturilor omului(...).*

b.) *Universalitatea. Uniunea Europeană va promova întotdeauna principiul conform căruia drepturile omului sunt, prin natura lor, universale și trebuie respectate de toate statele și aplicate tuturor persoanelor.*

c.) *Indivizibilitatea. Drepturile civile și politice nu pot fi separate de cele economice, sociale și culturale. Toate aceste drepturi sunt atât un mijloc de a promova binele comun cât și un scop în sine (...)*

d.) *Drepturile omului nu trebuie considerate o activitate specializată, separată. Ele trebuie să fie parte integrantă, mereu prezentă, în orice activitate a Uniunii.*

Obiectivele politicii Uniunii Europene în domeniul Drepturilor Omului.

Principalele caracteristici și obiective ale noii politici în domeniul Drepturilor Omului au fost pus în evidență de *Raportul Final al Proiectului asupra Uniunii Europene și Drepturile Omului- Agenda pentru anul 2000* - realizat de Philip Alston și Joseph H.H. Weiler⁸⁷:

1.) *Acceptarea faptului că este necesară o politică coerentă în domeniul Drepturilor Omului întemeiată pe clarificarea ambiguității constituționale care frânează orice demers în ce privește acțiunea Comunității în acest domeniu;*

2.) *Dezvoltarea unor legături mai strânse între politicile externe și interne precum și promovarea unei interacțiuni și complementarități sporite între cele două niveluri ale Comunității (cea de a doua și cea de a treia axă a Uniunii)*

3.) *Dezvoltarea unui sistem informațional pe baza căruia varietatea actorilor implicați - Statele membre, Comisia, Consiliul, Parlamentul European și societatea civilă- pot construi politici eficiente și transparente în domeniul Drepturilor Omului.*

4.) *Pregătirea unui personal specializat în domeniul drepturilor omului pentru a se evita actuala dispersare a resurselor financiare și umane în special la nivelul Comisiei.*

5.) *Promovarea unei coordonări mai eficiente între acțiunile și programele realizate de Comunitate în domeniul Drepturilor Omului prin intermediu diferitor servicii specializate ale Comisiei în scopul realizării unei activități coerente și evitării suprapunerilor în acest domeniu.*

⁸⁷ Alston, P; Weiler.J.H.H (1998) :*"The European Union and Human Rights Final Project Report on an Agenda for The Year 2000"*, European University Institute, Florence, p.38-40

6.) Schimbarea culturii drepturilor omului a aparatului legislativ și administrativ al Comunității - asemănător modului în care s-a realizat acest obiectiv în domeniul politicilor de protecție a mediului și în acela al subsidiarității.

7.) Elaborarea unor politici care să contribuie la prezența acțiunii în domeniul drepturilor omului la nivelul celor trei axe respectându-se însă diferențele cheie în ce privește competența Comunității, finanțarea și procesele de decizie.

8.) Creșterea rolului Parlamentului European în modelarea politicii în domeniul Drepturilor Omului prin asigurarea accesului la informația necesară și a unor oportunități sporite de a colabora constructiv cu Consiliul și Comisia.

9.) Îmbunătățirea accesului, (asigurat prin mijloacele existente) la revendicarea pe cale judiciară a drepturilor omului atât în instanțele naționale cât și prin intermediu Curții Europene de Justiție, precum și prin dezvoltarea noilor posibilități judiciare deschise de Tratatul de la Amsterdam.

10.) Identificarea unor noi strategii politice menite să favorizeze adaptarea culturii și metodologiei drepturilor omului la un mediu caracterizat prin schimbări politice și economice rapide.

11.) Crearea oportunităților pentru consultare mai activă cu organizațiile non-guvernamentale și societatea civilă, în toate aspectele privitoare la politicile Uniunii Europene și acolo unde este posibil și în legătură cu implementarea acestor politici.

12.) Creșterea rolului Uniunii Europene în asigurarea respectului pentru Drepturile Omului de către partenerii și interlocutorii săi.

13.) Adoptarea unor politici speciale ca răspuns la încălcările grave ale Drepturilor Omului comise de partenerii sau interlocutorii Uniunii.

14.) Sprijinirea activității instituțiilor internaționale în special a Înaltului Comisar Al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului, a înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Refugiați, a Consiliului Europei și a Organizației pentru Securitate și Cooperare Europeană, etc.

Deși există, așa cum remarcam mai sus, un paradox în legătură cu implementarea Drepturilor Omului în Uniunea Europeană respectarea drepturilor fundamentale a funcționat ca principiu de drept în deciziile Curții Europene de Justiție încă din primele zile ale Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului.

Între aceste principii acela al **egalității și non-discriminării** a jucat un rol esențial, făcând obiectul a numeroase cazuri judecate de Curte. Ele au avut un impact major asupra evoluției Dreptului Comunitar. Egalitatea și non-discriminarea au fost sancționate sub forma unor norme înscrise în Tratat sau în legislația secundară europeană în special în legătură cu **patru situații**:

a.) **Egalitatea între sexe este garantată** de art.141 (ex.art 119 din Tratatul asupra Comunității Europene), precum și de numeroase Directive.

b.) **Non-discriminarea pe temeiul naționalității** este garantată, într-o formulă generală de Articolul 12 (ex.art.6) din Tratatul asupra Comunității Europene; în formule speciale ea este reglementată de prevederile Art.39 (ex.art 48) și de acte secundare ale Uniunii așa cum ar fi Regulamentul 1612/68 referitor la drepturile muncitorilor emiganți și ale familiilor lor (Curtea a decis însă că ea nu se aplică față de resortisanții terțelor state ci doar cetățenilor Statelor Membre ale Uniunii Europene.)

c.) O a treia recunoaștere sub formă scrisă a principiului egalității și non-discriminării se regăsește în art.34(3) (ex art.40(3)) al Tratatului asupra ComunitățiiEuropene care afirmă că organizarea comună a piețelor agricole în cadrul Comunității *"va exclude orice discriminare între producătorii sau consumatorii din interiorul Comunității."*

d.) Un al patrulea domeniu în care non-discriminarea este expres menționată este cel al libertăților care trebuie garantate în cadrul pieței europene unice - al mărfurilor, serviciilor, persoanelor și capitalurilor.

Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene

Observam mai sus că integrarea politică și extinderea Uniunii au adus în prim plan o serie de probleme, între care, necesitatea imperativă a clarificării statutului protecției drepturilor omului la nivelul Uniunii. Obstacolele de natură constituțională evidențiate de opinia 2/94 a Curții Europene de Justiție referitoare la aderarea Uniunii la Convenția Europeană a Drepturilor Omului au condus la decizia elaborării unui document propriu în materia drepturilor omului. Această decizie a fost adoptată de Consiliul European de la Cologne în iunie 1999. Reamintind că respectarea drepturilor fundamentale este unul dintre principiile fundamentale ale Uniunii Europene și condiția indispensabilă pentru legitimitatea sa, Consiliul european a apreciat că „în stadiul actual al dezvoltării Uniunii este necesară elaborarea unei Carte a drepturilor fundamentale care să facă vizibile aceste drepturi pentru cetățenii Europei.” Consiliul European de la Cologne a stabilit, de asemenea, calendarul elaborării Cartei.

În comunicatul oficial din 13 septembrie 2000, Comisia Europeană preciza că o Cartă a drepturilor fundamentale se impunea deoarece Uniunea Europeană a intrat într-o etapă nouă a integrării, cu un pronunțat caracter politic. În același spirit, Consiliul European de la Tampere (15-16 octombrie, 2000) a reafirmat, în spiritul obiectivelor fixate de Tratatul de la Amsterdam, voința de a dezvolta Uniunea ca un spațiu al libertății, securității și justiției.

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene a fost proclamată la 7 decembrie 2000 la reuniunea Consiliului European de la Nisa. Ea a fost publicată în Jurnalul Oficial al

Comunităților Europene seria C (363) din 18 decembrie 2000. Deși nu a fost integrată încă într-un Tratat⁸⁸

Carta permite ameliorarea sistemului actual de protecție a drepturilor fundamentale în Uniunea Europeană. În tratatele actuale, singurul temei explicit în materia protecției drepturilor omului este reprezentat de articolul 6 din versiunea consolidată a Tratatul asupra Uniunii Europene. Paragraful 1 din acest articol, așa cum observam mai sus, stabilește principiile generale în materia protecției drepturilor fundamentale.

Încălcarea lor gravă și persistentă poate conduce la declanșarea procedurii de suspendare a statului în cauză, conform art.7 din TUE. Aliniatul 2 al art.7 precizează sursele drepturilor fundamentale respectate de Uniune cu titlul de principii generale de drept comunitar, respectiv „*tradițiile constituționale comune ale Statelor membre*”. „În această formulare⁸⁹ însă ele au un conținut dificil de sesizat de cetățeni. Carta, abstracție făcând de statutul său juridic actual, oferă un conținut precis și previzibil drepturilor fundamentale vizate de art.6 alin.2, le face direct cunoscute instituțiilor și cetățenilor Uniunii Europene.”

Statutul juridic al Cartei a declanșat numeroase discuții și dezbateri. Această problemă a fost ridicată chiar de Consiliul European de la Cologne care a inițiat proiectul Cartei. Deși Carta a fost elaborată în scopul de a i se asigura efecte juridice depline, Consiliul European de la Nisa a decis să considere problema statutului juridic în cadrul mai general al dezbaterii legate de viitorul Uniunii Europene și să adopte o decizie finală la Conferința Interguvernamentală din 2004.

Indiferent de statutul juridic actual al Cartei (definitivat prin integrarea sa în Tratatul asupra Constituției pentru Europa) nu se poate aprecia că adoptarea sa nu a avut nici un efect. În scurta sa existență Carta a fost invocată de instituțiile europene precum și de Curtea Europeană de Drepturi ale Omului. De asemenea, un număr din ce în ce mai mare de cetățeni ai Uniunii fac referire la prevederile Cartei în scrisorile, petițiile și plângerile adresate Parlamentului European și Comisiei. Referiri la cartă sunt, de asemenea, prezente în jurisprudența Curții de Primă Instanță⁹⁰, precum și a Curții Europene de Drepturi ale Omului⁹¹. În discursul din 8 aprilie 2002 susținut în fața Parlamentului European, Mediatorul European a fost foarte explicit în referirile la Cartă:

⁸⁸ Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene este integrată în Proiectul de Tratat asupra Constituției pentru Europa (Partea II); (vezi și secțiunea următoare).

⁸⁹ Virorino, A (2001): „La Charte des Droits Fondamentaux de L’ Union Europeenne „, Revue du Droit de L’Union Europeenne, Nr.1 (2001), p.35

⁹⁰ De exemplu Judgment of the Court of First Instance of 30 January 2001 (Case T-54-99) max.mobilTellekommunikation Service v. Commission; Judgment of CFI of 27 September 2002, Tideland Signal Limited v. Commission; Judgment of the CFI of 15 January 2003, Philip Morris International, Inc. and Others v.Commission, etc

⁹¹ De exemplu, pe data de 11 iulie 2002 Curtea Europeană de Drepturile Omului a făcut două referiri la art.54 din Cartă în cazurile Christine Goodwin v.The United Kingdom și I. v.The United Kingdom

„Oficialii Uniunii obișnuiesc să spună ca această Cartă este doar un document politic. Înțeleg din această apreciere că cetățenii nu trebuie să se aștepte la respectarea promisiunilor politice. Pentru mine un atare mod de a pune problema subminează democrația. Aș dori să accentuez asupra faptului că cetățenii Europei au dreptul de a cere respectarea Cartei de către acele instituții ai căror președinți au proclamat-o solemn în decembrie 2000 la Nisa, adică, Parlamentul, Consiliul și Comisia europeană.” În discuțiile asupra statutului Cartei s-au făcut, de asemenea, aprecieri referitoare la „rolul simbolic”⁹² pe care-l îndeplinește acest document.

Semnificația simbolică potențială a Cartei în articularea unei noi baze normative și a unei noi etici a UE poate fi identificată după G.de Burca, la cel puțin două niveluri. La nivelul simbolic cel mai general, Carta poate fi văzută drept inițiativa unei reorientări istorice a misiunii Comunității Europene- pentru care realizarea pieței interne nu mai reprezintă singurul obiectiv- în direcția afirmării atașamentului față de un număr de valori fundamentale care nu mai sunt numai acelea ale pieței.

La un nivel mai concret această reorientare este vizibilă în termenii impactului asupra politicilor și competențelor Uniunii Europene.

Ca document fundamental al Uniunii Europene în materia drepturilor omului, Carta reglementează toate drepturile persoanei - civile, politice, economice, sociale și culturale-garantate cetățenilor. Spre deosebire însă de alte documente în materia drepturilor omului

Carta se structurează în jurul valorilor fundamentale ocrotite: demnitatea, libertățile, egalitatea, solidaritatea, cetățenia și justiția.

În ce privește interpretarea drepturilor reglementate ea se va face pe baza *explicațiilor*⁷³ realizate -la Propunerea Presidiului Convenției care a elaborat Carta – așa cum se precizează în Preambulul Cartei. De asemenea, în acord cu prevederile art.52, alin3, „ori de câte ori Carta reglementează drepturi corespunzătoare celor garantate de Convenția pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, semnificațiile și scopul acelor drepturi vor fi identice cu acelea prevăzute de Convenția menționată.” . Această prevedere este reiterată și de Tratatul asupra unei Constituții pentru Europa.

Intenția Consiliul European de la Cologne a fost de a face transparente și vizibile drepturile fundamentale pe care se întemeiază Uniunea. Din această perspectivă, Carta nu inovează ci reafirmă o serie de drepturi așa cum rezultă „din tradițiile constituționale și obligațiile internaționale comune Statelor Membre, Convenția pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, Cartele Sociale adoptate de Uniune și Consiliul Europei precum și din jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și a Curții Europene de Drepturile

Omului.” În același timp, inițiatorii Cartei au avut în vedere elaborarea unui document adaptat cerințelor secolului XXI, adaptat schimbărilor din societate, progresului social și științific, dezvoltării tehnologice actuale. Din această perspectivă, Carta modernizează și inovează integrând un număr de drepturi noi.

Una dintre inovațiile majore din Cartă rezidă în transformarea demnității umane în drept fundamental. *„Demnitatea umană este inviolabilă. Ea trebuie respectată și protejată”* (art.1). Mențiunea expresă a dreptului persoanei la integritate (art.3) constituie, de asemenea, o inovație în comparație cu Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În acord cu dezvoltările recente din domeniul geneticii Carta identifică o serie de aspecte menite să acorde o protecție reală a dreptului la integritate a patrimoniului genetic uman.

Între ele, art.3, alin.2 lit.b *interzice practicile eugenice și în special acelea care vizează selecția persoanelor, iar la lit.c se interzice clonarea reproductivă a ființei umane.* În titlul II (Libertățile) Carta introduce în art.13 o prevedere nouă conform căreia *„artele și cercetarea științifică sunt libere de orice constrângere.”*

La cererea reprezentanților parlamentelor naționale respectul pentru diversitatea culturală, religioasă și lingvistică a fost special reglementat în art.22. Carta conține – de asemenea ca element de noutate – prevederi speciale legate de egalitate și non-discriminare pe criterii de vârstă. Art.24 (drepturile copilului) inspirat de Convenția ONU pentru drepturile copilului reglementează dreptul la autonomie, respectarea intereselor superioare ale copilului precum și dreptul de a avea relații personale și contact direct cu părinții.

O atenție specială este acordată persoanelor de vârstă a treia cărora li se garantează o viață demnă, independență, precum și dreptul de a participa la viața socială și culturală.

O serie de drepturi au fost integrate în Cartă pe baza mandatului special conferit Convenției de Consiliul European de la Cologne. Între acestea *„dreptul la o bună administrare”* de către instituțiile europene – neconsacrat explicit de nici un alt tratat – răspunde necesităților moderne ale administrației publice referitoare la transparență, imparțialitate și responsabilitate. El este reglementat în art 41 din Cartă:

1. Orice persoană are dreptul de a i se rezolva problemele imparțial, echitabil și într-un timp rezonabil de către Instituțiile, organismele și agențiile Uniunii.

2. Acest drept include:

(a) dreptul oricărei persoane la a fi ascultată înainte de adoptarea unei măsuri care-i afectează interesele;

(b) dreptul oricărei persoane de a avea acces la propriul său dosar, și de a i se respecta interesul legitim referitor la confidențialitate precum și secretul profesional și al afacerilor;

(c) obligația administrației de a motiva deciziile adoptate;

3. Orice persoană are dreptul la remedii din partea Uniunii în cazul unor daune provocate de Instituțiile sau de către angajații săi în realizarea *obligărilor lor de servicii, în acord cu principiile generale comune prevederilor legislative ale Statelor Membre.*

4. *Orice persoană se poate adresa în scris Instituțiilor Uniunii într-una din limbile Constituției și trebuie să primească un răspuns în aceeași limbă.*

În relațiile cu publicul oficialii Comisiei europene săi vor acționa în acord cu următoarele principii fundamentale :

- *Legalitatea.* Comisia acționează în acord cu legea și aplică dispozițiile și procedurile stabilite în legislația Uniunii.

- *Non-discriminarea.* Comisia respectă principiul non-discriminării și în special garantează tratamentul egal în relațiile cu publicul indiferent de naționalitate și origine etnică sau rasială, religie sau credință, nevoi speciale, vârstă sau orientare sexuală. Diferențele de tratament în cazuri similare trebuie să fie motivate și să rezulte din particularitățile cazului respectiv.

- *Proportionalitatea.* Comisia asigură că măsurile adoptate sunt proporționale cu scopul propus.

- *Obiectivitatea și imparțialitatea.* Funcționarii publici europeni vor acționa întotdeauna obiectiv și imparțial în interesul Uniunii și al binelui public.

- *Informarea cu privire la procedurile administrative.* Ori de câte ori publicul solicită Comisiei informații referitoare la o procedură administrativă, funcționarii săi vor furniza aceste informații în timpul legal precizat în legislația Uniunii.

Reglementarea detaliată a dreptului *la o administrație bună* a făcut obiectul unui document special elabarat de Ombudsmanul European. La 6 Septembrie 2001 Parlamentul European adopta o rezoluție de aprobare a „*The European Code of Good Administrative Behaviour*”⁹³ pe care toate instituțiile și organismele Uniunii, administrațiile și funcționarii lor trebuie să le respecte în relațiile cu publicul. Codul determină domeniul său de aplicare *rationae personae* cu privire la autoritățile obligate să respecte drepturile și principiile prevăzute precum și cu privire la persoanele care sunt titularile acestor drepturi. Codul se adresează instituțiilor și organismelor Uniunii precum, și Statelor Membre atunci când implementează prin subcontractare sau delegare programe Europene. Dispozițiile sale (așa cum prevede art.3) se aplică tuturor relațiilor dintre Instituții și administrațiile lor cu publicul.

Principiile fundamentale care guvernează aceste relații sunt :

- Legalitatea (art.4)
- Egalitate și non-discriminare (art.5)

⁹³ <http://www.euro-ombudsman.eu.int/code/en/default.htm>

- Proportionalitatea (art.6)
- Interzicerea abuzului de putere (art.7)
- Imparțialitatea și independența (art.8)
- Obiectivitatea (art.9)
- Așteptarea legitimă, consecvență și consultare (art.10)
- Echitate (art.11)

Incălcarea principiilor și a prevederilor Codului, de către o instituție sau funcționar European, poate face obiectul unei plângeri adresate Mediatorului European, în conformitate cu art.195 din Tratatul asupra Comunității Europene și Statutul Mediatorului.

Convergența celor două sisteme europene de protecție a drepturilor omului

Tratatul asupra unei Constituții pentru Europa Reglementează în Titlul III Partea I, art.I-9 Drepturile fundamentale ale cetățenilor Uniunii Europene. Aliniatul 2 al articolului I-9 prevede că *Uniunea va adera la Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale(...)*

Aliniatul 3 al aceluiași articol prevede că:

Drepturile fundamentale garantate de Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, în acord cu tradițiile constituționale comune ale Statelor Membre vor constitui principii generale ale Dreptului Uniunii Europene.

De asemenea textul constituțional menționează, că în ce privește Carta Drepturilor Fundamentale (Partea II a Constituției) drepturile comune cu Convenția Europeană a Drepturilor Omului ele vor fi interpretate conform jurisprudenței Curții de la Strasburg. Mai larg, apropierea celor două sisteme europene de protecție a drepturilor omului nu reprezintă altceva decât procesul convergenței celor două căi europene de integrare + cea comunitară (inițiată de Tratatul de la Paris din 1952) și cea ne-comunitară inițiată de Consiliul Europei.

8. Sistemul de drept interamerican⁹⁴.

În mai 1948 cea de a noua Conferință Inter-Americană ținută la Bogota înființa Organizația Statelor Americane (OSA). Conferința de la Bogota, adopta, de asemenea, Declarația Americană a Drepturilor și Obligațiilor Omului, cu șapte luni înaintea Declarației Universale a Drepturilor Omului și cu doi ani și jumătate înaintea Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Cu toate acestea, elaborarea unui tratat regional în materia drepturilor omului, precum și a unor organisme de monitorizare și implementare, a fost creat abia în 1969. Convenția Americană

⁹⁴ <http://www1.umn.edu/humanrts/inter-americansystem.htm>

a Drepturilor Omului a fost adoptată în 1969 și a intrat în vigoare în 1978.

În martie 2000, OSA număra 35 de membrii dintre care 24 au ratificat Convenția iar 20 au recunoscut jurisdicția curții.

9. Sistemul de drept african⁹⁵.

În 1981 Adunarea șefilor de stat și de guvern ai Organizației Unității africane adoptau Carta Africană a Drepturilor Omului și popoarelor. Ea a intrat în vigoare în 1986.

La 1 martie 2000, 53 de state africane deveniseră parte la cartă. Este apreciat ca unul dintre cele mai slab dezvoltate și ineficiente sisteme de promovare și protecție a drepturilor omului.

Sistemul de drept african.

Scurt istoric Cutuma este o normă de conduită consacrată și perpetuă printr-o practică îndelungată. În trecutul poporului roman, normele cutumiare (obiceiurile pământului) s-au aplicat până la apariția legilor scrise. În prezent, cea mai mare parte din normele de conduită sunt cuprinse în legi.

Totusi își au aplicare și norme de convețuire socialș, care, deși nu sunt consacrate în legi, își păstrează însemnătatea, sprijinindu-se pe forța opiniei publice și pe morala propriei orânduiri.

Unele dispoziții legale se referăa expres la normele de convețuire socială și în acest caz ele contribuie la determinarea conținutului și condițiilor concrete de aplicare a legii.

În relațiile internaționale, cutuma continuă să îndeplinească un rol important, deoarece o mare parte a normelor dreptului internațional sunt de natura cutumiară.

Cutuma internațională este cel mai vechi izvor de drept internațional, format printr-o practică generală, constantă, relativ îndelungată și repetată a statelor, precum și considerată de ele ca având forța juridică obligatorie.

Dreptul cutumiar reprezintă totalitatea regulilor juridice nescrise formate în practica vieții sociale și transmise, din generație în generație, prin tradiție.

Sub aspect istoric, aproape întreaga Africa a fost alcatuita din colonii portugheze, spaniole, franceze și engleze. Dominația colonială s-a manifestat diferit: englezii au instituit un protectorat descentralizat unde s-au pastrat structurile politice locale, sub forma regatelor sau a altor căpetenii, iar obiceiul local și organisme de pronunțare a dreptului - adunările populare.

Populația putea opta pentru *common law* în anumite domenii sau când legea prevedea acest fapt.

Economia statelor africane era mai mult o economie agrară, unde nici valoarea muncii salariate nu era recunoscută. Iși fac apariția odata cu protectoratul colonial noi domenii sociale, ce nu puteau fi reglementate de cutume: era impus dreptul comercial, al muncii, era necesară

⁹⁵ <http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/presentations/PWRPT%20-%20African.pdf>

reglementarea relațiilor dintre băștinași și cu imigranții. Francezii, olandezii, portughezii, belgienii și spaniolii au introdus o administrație centralizată - *dreptul metropolei* (concomitent desființând instituțiile politice locale.

Dacă ne referim la influența romanică, atunci putem menționa că ele au lăsat o amprentă în dezvoltarea statelor africane, și anume în domeniul relațiilor de familie, succesiunea, domeniul financiar.

Dreptul romano-germanic s-a răspândit în cele 54 de state în egală măsură *common law*.

Autorii, care au cercetat dreptul african, au relevat natura sa cutumiară. Nu se poate referi însă la un singur sistem de drept, deoarece fiecare comunitate etnică avea propria sa cutumă, putându-se întâlni tot atâtea sisteme de drept câte comunități de acest fel existau (54 de state africane).

Totuși s-a constatat că întreaga pleadă de cutume africane aveau anumite trasaturi comune.

Caracteristicile dreptului cutumiar African. Dreptul cutumiar descoperit de puterile coloniale care au colonizat Africa a fost calificat ca un drept țărănesc, acestea fiind marcate puternic de caracterul agrar al civilizației africane. Șeful de trib era administrator al puterii colective și soluționa conflictele dintre membrii grupului. Societatea tribală exista adesea încă în faza anterioară sclavismului și presupunea un mod de viață comun, caracterul colectivist și comunitar al dreptului, atestând inexistența totală a conceptului de autonomie de voință.

Dreptul cutumiar este profund religios, dominat de religia tribala, cu ritualurile ei agrare în care pământul este proprietatea divinității, care l-a încredințat strămoșilor, iar acesta la rândul lor, generației de astăzi. Acesta nu dispune de un drept de proprietate, ci o simplă detențiune.

O alta caracteristică a dreptului african o reprezintă oralitatea, nu numai în cazul cutumelor ci și în cazul edictelor șefului comunității, ori cele ale unor societăți secrete, ale claselor de vârstă, ale asociațiilor comerciale sau ale cooperărilor meșteșugărești care, uneori legiferau în temeiul unui fel de delegații primite de la rege sau de la șef.

Un alt aspect este faptul că obiceiurile nu erau scrise și au existat încercări nereușite de a edita o sistematizare a obiceiurilor (de ex. Codes et lois nu a stabilit ordini juridice ci doar câteva reguli de export).

Trăsătura generală a obiceiului din statele africane este dată de rolul social distinct ce i se acordă, comparativ cu scopul legii europene. Pe când europenii folosesc tehnica pentru a aplană conflictele sociale, dar și pentru a dirija mersul economic și social, totuși africanii folosesc tehnica judiciară pentru a reface ordinea socială și a menține coeziunea ei.

Judecătorii africani sunt mai puțin interesați în sancțiunea celui care a încălcat regulile stabilite, ei urmărind prioritar repararea prejudiciului social. Obiceiul din Africa este variabil de la stat la stat, de la regiune la regiune, chiar de la comună la comună.

Sistemele familiale de tip patriarhal sau matriarhal prezinta diferite forme specifice.

Potrivit unor obiceiuri locale la toate acestea se adauga influența religiilor traditionale.

Cu toata variabilitatea lui, obiceiul african se identifica prin unitatea pronuntarii dreptului.

Judecatorii africani nu apar decât în plan secundar și numai în cazul dacă nu s-a putut rezolva conflictul pe planul comunității locale, care pot fi examinate în raport de gravitate, fie familie africana sau în comunitatea săteasca sau tribala.

De aici rezultă o trăsătură a obiceiurilor africane - între regulile de convețuire și regulile care abordează conflictele de interes este greu de a stabili o graniță.

Judecatorii nu au criterii prescrise de soluționare a litigiilor, competența lor în raport cu alte organe de pronunțare a dreptului nu e stabilită expres, însă e de remarcat faptul că puterea judecătoreștii constă din autoritatea sa morală și nu din forța de constrângere.

În același timp, judecătorul poate crea norme care nu se raportează la o speță existentă.

Separția între drept public și drept privat nu există. La acest drept cutumiar de o mare diversitate, dar incomplet, s-au adăugat un drept al puterii coloniale locale formate din legislația dictată de guvernatori (dreptul metropolei), care a devenit aplicabil în colonii.

Astfel, teritoriile africane au devenit parte inerentă a sistemului de common-law ori dreptului francez, italian, spaniol, portughez, belgian sau german.

Aplicarea legislațiilor noi de către colonizatori (dreptul francez/common law)

Sistemul colonial s-a bazat din punct de vedere al dreptului pe 2 tipuri de exercitare a puterii metropolei: statele Romanice au urmat principiul asimilării juridice a populațiilor indigene și, pe această bază, îndeplinirea unei misiuni civilizatorice de către Portugalia, Spania, Belgia, Olanda au transformat teritoriile colonizate în provinciile lor.

Acestea au introdus o nouă structură administrativă, iar precedenții regi sau căpetenii au fost înlăturați sau subordonați. A fost introdus dreptul administrativ, financiar, poliția, instituții de ocrotire a sănătății, precum și au fost instituite forme moderne de exercitare a puterii prin instruirea parlamentelor locale. Codurile civile au fost adaptate situațiilor locale.

Spania și Portugalia au introdus zona lor de control prin coduri speciale adaptate la realitățile din provincii. În zona de influență franceză, drepturile aborigenilor au fost păstrate sub forma opțiunii, care permitea locuitorilor să aleagă între dreptul francez și statutul propriu.

Entitățile care au renunțat la statutul lor se supuneau dreptului metropolei din considerente de a demonstra că tind spre a fi moderni. Totuși, noile relații apărute în stat (comerțul, relațiile de muncă, relațiile dintre localnici și străini) nu puteau fi reglementate de către dreptul autohton existent și se impunea aplicarea dreptului european care a devenit model pentru sistem de drept African (cel care reglementează nu doar conjunctura nouă, dar și impune modernizarea celor vechi).

Organele de pronunțare a dreptului - judecătorii tribali au disparut odată cu noua organizare statală, părțile urmând a se adresa noilor complete de judecători, în fața cărora se invoca obiceiul local.

În Africa de Vest a fost introdus un cod penal cu procedura penală după modelul englez, iar Siera Leone s-au preluat integral normele de common law.

În urma dezintegrării marilor imperii coloniale, procesul de decolonizare a fost însoțit de cel de creare a unui drept național inspirat de dreptul cutumiar adoptând unele drepturi cutumiare, în incontestabilă legătură cu dreptul european îndeosebi cu cel britanic sau francez și destinat să reflecte transformările politico-sociale petrecute pe continentul african.

Legislația contemporana. După al doilea război mondial, statele Africane au devenit independente și s-au asociat în forme moderne de cooperare (de ex. Piața Comună Africană).

Majoritatea statelor africane au păstrat conexiunea cu fostele metropole fie prin Commonwealth - relații care se raportează la Anglia, fie prin Comunitatea franceză de Națiune, care cuprinde legătura fostelor colonii franceze cu Franța.

Populația africană a primit colonizarea ca un fapt necesar.

Statele africane au adoptat structuri moderne de organizare politică.

Astfel, șeful de trib sau regele, nu mai posedă și funcția judecătorească.

Deși au rămas tribunalele, judecătorii sunt funcționari separați de politicieni, aleși dintre naționali care sunt școliți în Anglia sau Franța, posedând cunoștințe vaste de drept european și care îmbină o concepție diferită de spiritul arhaic, cuprins în obiceiuri străvechi.

Africa de Sud este un sistem legal mixt format prin îmbinarea unui număr de tradiții juridice distincte: un sistem de drept civil moștenit de la germani, un sistem de drept comun moștenit de la britanici și un sistem de drept cutumiar moștenit de la strămoșii africani.

Aceste tradiții au avut o interacțiune complexă cu influența engleză (cel mai evident în aspectele procedurale ale sistemului și metodele de judecată), precum și influența romano-germanică (cel mai vizibil fiind domeniul de drept privat). Africa de Sud urmează legislația engleză în procedură în domeniul reglementărilor penale și civile, dreptului societăților comerciale, dreptului constituțional.

10. Sistemul de drept islamic are ca principal izvor *Coranul* care, completat de Sunna (o culegere a faptelor și învățămintelor a Profetului Mahomed) -, constituie legea islamică numită Șaria (Charī'a), ca metodă juridică proprie acestui sistem.

Dreptul musulman sau islamic - constituie al treilea mare sistem juridic mondial, importanța sa nefiind dată numai de aria foarte mare de răspândire, ci și de trăsăturile sale specifice.

Inițial, acesta a fost integrat organic doctrinei religioase a Islamului, dar în prezent fiind realizate eforturi pentru modernizarea sa.

Izvoarele dreptului islamic sunt date de: – Coran, compus din 114 sure, adică din capitole de diverse dimensiuni, toate introduse prin formula „în numele lui Dumnezeu cel iertător și milostiv” și devenită ulterior formula de rit prin care se deschid scrierile arabe – prin urmare, putem să ne referim de exemplu și la contracte.

Aceste capitole cuprinde dogme religioase, principii generale de drept și educație- din cele 6237 versete, dintre care aproximativ zece la sută se referă la teme juridice în sens larg;

Sunna – tradiția sacră, adică tot ceea ce a fost atribuit de tradiție profetului Mahomed – fapte și cuvinte care completează lacunele Coranului; – Ijma – percepțiile învățaților sau opinia armonizată a comunității, consensul juriștilor cu cea mai mare autoritate și prestigiu; – Idjitihad – jurisprudență.

11. Drepturile și libertățile cetățenilor Republicii Moldova.

Drepturile omului sunt un set de necesități fundamentale sau garanții care protejează indivizii și grupurile în fața acțiunilor sau inacțiunilor care aduc atingere libertăților fundamentale și demnității umane. Ele sunt inerente tuturor ființelor umane, ceea ce înseamnă că nici un om, oriunde nu s-ar afla, nu poate fi vreodată lipsit de drepturile sale, în orice circumstanțe și indiferent de motiv. Evoluția drepturilor omului este adânc înrădăcinată în lupta pentru libertate și egalitate de peste tot în lume.

Doctrina juridică contemporană oferă următoarea clasificare a drepturilor omului:

Drepturile civile:

1. Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.
2. Libertatea individuală și siguranța persoanei.
3. Dreptul la libera circulație.
4. Viața intimă, familială și privată.
5. Inviolabilitatea domiciliului.

Drepturile politice:

1. Libertatea conștiinței.
2. Libertatea opiniei și a exprimării.
3. Secretul corespondenței.
4. Dreptul la informație.
5. Libertatea întrunirilor.
6. Dreptul al asociere.

Drepturile social-economice și culturale:

1. Dreptul la învățătură.
2. Dreptul la ocrotirea sănătății.
3. Dreptul la un mediu înconjurător sănătos.
4. Dreptul de a întemeia și de a se afilia la sindicate.
5. Dreptul la asistență și protecție socială.
6. Dreptul la muncă și la protecția muncii.
7. Dreptul la grevă.
8. Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia.
9. Protecția familiei și a copiilor orfani.
10. Protecția persoanelor handicapate.
11. Libertatea creației.
12. Ocrotirea mamei, copiilor și a tinerilor.

Drepturile garanții:

1. Dreptul la apărare.
2. Dreptul de petiționare.
3. Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică.
4. Interzicerea muncii forțate.

Îndatoririle fundamentale ale cetățenilor consacrate în Constituția R.M.

Reprezintă acele obligații puse în sarcina cetățenilor, esențiale pentru buna organizare a vieții sociale, deretninate de scopurile societății și de valorile sociale ocrotite și promovate de aceasta, consacrate în normele de drept, care constituie conținutul normativ al Constituției, a căror respectare este asigurată prin forța de constrângere a statului.

1. Exercițarea drepturilor și a libertăților.
2. Devotamentul față de țară.
3. Protecția mediului înconjurător și ocrotirea monumentelor.
4. Apărarea Patriei.
5. Contribuții financiare.

BIBLIOGRAFIE

- 1.) Berger, Vincent (2004) *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, Buc, IRDO
- 2.) Balahur, Doina (2001): *Protecția Drepturilor Copilului ca Principiu al Asistenței Sociale*, Buc, Ed.All Beck
- 3.) Balahur, Doina (2006) *Protecția Europeană a drepturilor omului*, Suport de curs, CSE .
- 4.) Balahur, Doina (2007), *Protecția Europeană a Drepturilor Omului. De la magna Charta la Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene*, Ed.Universității Al.I.Cuza, in curs de apariție.
- 5.) Bartels, Lorand (2005) *Human Rights Conditionality in the EU's International Agreements*, Oxford, Oxford Universitz Press
- 6.) Birsan, Corneliu (2005) *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole.Drepturi și Libertăți*, București, Ed.CH Beck
- 7.) Dincă Răzvan, (2003) : "Cereri în fața CEDO. Condiții de Admisibilitate", Buc., Praxis, All Beck
- 8.) Petiti, Louis-Edmond; Emmanuel Decaux; Pierre-Henri Imbert (1999) *La Convention Européenne des Droits de L'Homme. Commentaire article par article*. Paris, Ed.Economica.
- 9.) Popa Val Vasile, Vatca (2005) Liviu, *Drepturile omului*, Ed. AllBeck, Bucuresti. 10.) Popescu, Corneliu Liviu (2004) : *Libertatea de exprimare în jurisprudența Curții Europene de Drepturile Omului*, București All.Beck.

Acte normative

- 1.) Declarația Universală a Drepturilor Omului
- 2.) Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice
- 3.) Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice Sociale și Culturale. 4.) Tratatul asupra unei Constituții pentru Europa. (Partea I, Partea II)
- 5.) Treaty of Amsterdam Amending the Traty on European Union, The Treaties Establishing The European Communities and Certain Related Aspects,
- 6.) Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor și Libertăților Fundamntale. 7.) Statutul Consiliului Europei.
- 8.) Carta Socială Europeană Revizuită.
- 9.) Convenția cadru pentru protecția minorităților naționale
- 10.) Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare.
- 11.) Constituția României

Webografie

<http://www.un.org>

<http://www.ohchr.org>

<http://europa.eu>

[http:// www.coe.int](http://www.coe.int)

ANEXE

Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Rome, 4.XI.2000)

The member States of the Council of Europe signatory hereto,

Having regard to the fundamental principle according to which all persons are equal before the law and are entitled to the equal protection of the law;

Being resolved to take further steps to promote the equality of all persons through the collective enforcement of a general prohibition of discrimination by means of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental freedoms signed at Rome on 4 November 1950 (hereinafter referred to as "the Convention");

Reaffirming that the principle of non-discrimination does not prevent States Parties from taking measures in order to promote full and effective equality, provided that there is an objective and reasonable justification for those measures,

Have agreed as follows:

Article 1 – General prohibition of discrimination

1 The enjoyment of any right set forth by law shall be secured without discrimination on any ground such as sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth or other status.

2 No one shall be discriminated against by any public authority on any ground such as those mentioned in paragraph 1.

Article 2 – Territorial application

1 Any State may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance or approval, specify the territory or territories to which this Protocol shall apply.

2 Any State may at any later date, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, extend the application of this Protocol to any other territory specified in the declaration. In respect of such territory the Protocol shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt by the Secretary General of such declaration.

3 Any declaration made under the two preceding paragraphs may, in respect of any territory specified in such declaration, be withdrawn or modified by a notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe. The withdrawal or modification shall become effective on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of such notification by the Secretary General.

4 A declaration made in accordance with this article shall be deemed to have been made in accordance with paragraph 1 of Article 56 of the Convention.

5 Any State which has made a declaration in accordance with paragraph 1 or 2 of this article may at any time thereafter declare on behalf of one or more of the territories to which the declaration relates that it accepts the competence of the Court to receive applications from individuals, non-governmental organisations or groups of individuals as provided by Article 34 of the Convention in respect of Article 1 of this Protocol.

Article 3 – Relationship to the Convention

As between the States Parties, the provisions of Articles 1 and 2 of this Protocol shall be regarded as additional articles to the Convention, and all the provisions of the Convention shall apply accordingly.

Article 4 – Signature and ratification

This Protocol shall be open for signature by member States of the Council of Europe which have signed the Convention. It is subject to ratification, acceptance or approval. A member State of the Council of Europe may not ratify, accept or approve this Protocol without previously or simultaneously ratifying the Convention. Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.

Article 5 – Entry into force

1 This Protocol shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date on which ten member States of the Council of Europe have expressed their consent to be bound by the Protocol in accordance with the provisions of Article

2 In respect of any member State which subsequently expresses its consent to be bound by it, the Protocol shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of the deposit of the instrument of ratification, acceptance or approval.

Article 6 – Depositary functions

The Secretary General of the Council of Europe shall notify all the member States of the Council of Europe of:

a any signature;

b the deposit of any instrument of ratification, acceptance or approval;

c any date of entry into force of this Protocol in accordance with Articles 2 and 5; d any other act,

notification or communication relating to this Protocol.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Protocol.

Done at Rome, this 4th day of November 2000, in English and in French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General of the Council of Europe shall transmit certified copies to each member State of the Council of Europe.

Protocol No. 13 to the Convention for the Protection

of Human Rights and Fundamental Freedoms, concerning the abolition of the death penalty in all circumstances (Vilnius, 3.V.2002)

The member States of the Council of Europe signatory hereto,

Convinced that everyone's right to life is a basic value in a democratic society and that the abolition of the death penalty is essential for the protection of this right and for the full recognition of the inherent dignity of all human beings;

Wishing to strengthen the protection of the right to life guaranteed by the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms signed at Rome on 4 November 1950 (hereinafter referred to as "the Convention");

Noting that Protocol No. 6 to the Convention, concerning the Abolition of the Death Penalty, signed at Strasbourg on 28 April 1983, does not exclude the death penalty in respect of acts committed in time of war or of imminent threat of war;

Being resolved to take the final step in order to abolish the death penalty in all circumstances, Have agreed as follows:

Article 1 – Abolition of the death penalty

The death penalty shall be abolished. No one shall be condemned to such penalty or executed.

Article 2 – Prohibition of derogations

No derogation from the provisions of this Protocol shall be made under Article 15 of the Convention.

Article 3 – Prohibition of reservations

No reservation may be made under Article 57 of the Convention in respect of the provisions of this Protocol.

Article 4 – Territorial application

1 Any State may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance or approval, specify the territory or territories to which this Protocol

shall apply.

2 Any State may at any later date, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, extend the application of this Protocol to any other territory specified in the declaration. In respect of such territory the Protocol shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of such declaration by the Secretary General.

3 Any declaration made under the two preceding paragraphs may, in respect of any territory specified in such declaration, be withdrawn or modified by a notification addressed to the Secretary General. The withdrawal or modification shall become effective on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of such notification by the Secretary General.

Article 5 – Relationship to the Convention

As between the States Parties the provisions of Articles 1 to 4 of this Protocol shall be regarded as additional articles to the Convention, and all the provisions of the Convention shall apply accordingly.

Article 6 – Signature and ratification

This Protocol shall be open for signature by member States of the Council of Europe which have signed the Convention. It is subject to ratification, acceptance or approval. A member State of the Council of Europe may not ratify, accept or approve this Protocol without previously or simultaneously ratifying the Convention. Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.

Article 7 – Entry into force

1 This Protocol shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date on which ten member States of the Council of Europe have expressed their consent to be bound by the Protocol in accordance with the provisions of Article 6.

2 In respect of any member State which subsequently expresses its consent to be bound by it, the Protocol shall enter into force on the first day of the month following the

expiration of a period of three months after the date of the deposit of the instrument of ratification, acceptance or approval.

Article 8 – Depositary functions

The Secretary General of the Council of Europe shall notify all the member States of the Council of Europe of:

- a any signature;
 - b the deposit of any instrument of ratification, acceptance or approval;
 - c any date of entry into force of this Protocol in accordance with Articles 4 and 7; d
- any other act, notification or communication relating to this Protocol.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Protocol.

Done at Vilnius, this 3rd day of May 2002, in English and in French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General of the Council of Europe shall transmit certified copies to each member State of the Council of Europe.

Protocol No. 14 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, amending the control system of the Convention (Strasbourg, 13.V.2004)

Preamble

The member States of the Council of Europe, signatories to this Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, signed at Rome on 4 November 1950 (hereinafter referred to as “the Convention”),

Having regard to Resolution No. 1 and the Declaration adopted at the European Ministerial Conference on Human Rights, held in Rome on 3 and 4 November 2000;

Having regard to the Declarations adopted by the Committee of Ministers on 8 November 2001, 7 November 2002 and 15 May 2003, at their 109th, 111th and 112th Sessions, respectively;

Having regard to Opinion No. 251 (2004) adopted by the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on 28 April 2004;

Considering the urgent need to amend certain provisions of the Convention in order to maintain and improve the efficiency of the control system for the long term, mainly in the light of the continuing increase in the workload of the European Court of Human Rights and the Committee of Ministers of the Council of Europe;

Considering, in particular, the need to ensure that the Court can continue to play its pre-eminent role in protecting human rights in Europe,

Have agreed as follows:

Article 1

Paragraph 2 of Article 22 of the Convention shall be deleted.

Article 2

Article 23 of the Convention shall be amended to read as follows:

“Article 23 – Terms of office and dismissal

1. The judges shall be elected for a period of nine years. They may not be re-elected.
2. The terms of office of judges shall expire when they reach the age of 70.
3. The judges shall hold office until replaced. They shall, however, continue to deal with such cases as they already have under consideration.
4. No judge may be dismissed from office unless the other judges decide by a majority of two-thirds that that judge has ceased to fulfil the required conditions.”

Article 3

Article 24 of the Convention shall be deleted.

Article 4

Article 25 of the Convention shall become Article 24 and its text shall be amended to read as follows:

“Article 24 – Registry and rapporteurs

1. The Court shall have a registry, the functions and organisation of which shall be laid down in the rules of the Court.
2. When sitting in a single-judge formation, the Court shall be assisted by rapporteurs who shall function under the authority of the President of the Court. They shall form part of the Court’s registry.”

Article 5

Article 26 of the Convention shall become Article 25 (“Plenary Court”) and its text shall be amended as follows:

1. At the end of paragraph d, the comma shall be replaced by a semi-colon and the word “and” shall be deleted.
2. At the end of paragraph e, the full stop shall be replaced by a semi-colon.
3. A new paragraph f shall be added which shall read as follows:
“f. make any request under Article 26, paragraph 2.”

Article 6

Article 27 of the Convention shall become Article 26 and its text shall be amended to read as follows:

“Article 26 – Single-judge formation, committees, Chambers and Grand Chamber

1. To consider cases brought before it, the Court shall sit in a single-judge formation, in committees of three judges, in Chambers of seven judges and in a Grand Chamber of seventeen judges. The Court’s Chambers shall set up committees for a fixed period of time.
2. At the request of the plenary Court, the Committee of Ministers may, by a unanimous decision and for a fixed period, reduce to five the number of judges of the Chambers.
3. When sitting as a single judge, a judge shall not examine any application against

the High Contracting Party in respect of which that judge has been elected.

4. There shall sit as an *ex officio* member of the Chamber and the Grand Chamber the judge elected in respect of the High Contracting Party concerned. If there is none or if that judge is unable to sit, a person chosen by the President of the Court from a list submitted in advance by that Party shall sit in the capacity of judge.

5. The Grand Chamber shall also include the President of the Court, the Vice-Presidents, the Presidents of the Chambers and other judges chosen in accordance with the rules of the Court. When a case is referred to the Grand Chamber under Article 43, no judge from the Chamber which rendered the judgment shall sit in the Grand Chamber, with the exception of the President of the Chamber and the judge who sat in respect of the High Contracting Party concerned.”

Article 7

After the new Article 26, a new Article 27 shall be inserted into the Convention, which shall read as follows:

“Article 27 – Competence of single judges

1. A single judge may declare inadmissible or strike out of the Court’s list of cases an application submitted under Article 34, where such a decision can be taken without further examination.

2. The decision shall be final.

3. If the single judge does not declare an application inadmissible or strike it out, that judge shall forward it to a committee or to a Chamber for further examination.”

Article 8

Article 28 of the Convention shall be amended to read as follows:

“Article 28 – Competence of committees

1. In respect of an application submitted under Article 34, a committee may, by a unanimous vote,

a. declare it inadmissible or strike it out of its list of cases, where such decision can be taken without further examination; or

b. declare it admissible and render at the same time a judgment on the merits, if the underlying question in the case, concerning the interpretation or the application of the Convention or the Protocols thereto, is already the subject of well-established case-law of the Court.

2. Decisions and judgments under paragraph 1 shall be final.

3. If the judge elected in respect of the High Contracting Party concerned is not a member of the committee, the committee may at any stage of the proceedings invite that judge to take the place of one of the members of the committee, having regard to all relevant factors, including whether that Party has contested the application of the procedure under paragraph 1.b.”

Article 9

Article 29 of the Convention shall be amended as follows:

1. Paragraph 1 shall be amended to read as follows: “If no decision is taken under Article 27 or 28, or no judgment rendered under Article 28, a Chamber shall decide on the admissibility and merits of individual applications submitted under Article 34. The decision on admissibility may be taken separately.”

2. At the end of paragraph 2 a new sentence shall be added which shall read as follows: “The decision on admissibility shall be taken separately unless the Court, in exceptional cases, decides otherwise.”

3. Paragraph 3 shall be deleted.

Article 10

Article 31 of the Convention shall be amended as follows:

1. At the end of paragraph a, the word “and” shall be deleted.

2. Paragraph b shall become paragraph c and a new paragraph b shall be inserted and shall read as follows:

“b. decide on issues referred to the Court by the Committee of Ministers in accordance with Article 46, paragraph 4; and”.

Article 11

Article 32 of the Convention shall be amended as follows:

At the end of paragraph 1, a comma and the number 46 shall be inserted after the number 34.

Article 12

Paragraph 3 of Article 35 of the Convention shall be amended to read as follows:

“3. The Court shall declare inadmissible any individual application submitted under Article 34 if it considers that :

a. the application is incompatible with the provisions of the Convention or the Protocols thereto, manifestly ill-founded, or an abuse of the right of individual application;
or

b. the applicant has not suffered a significant disadvantage, unless respect for human rights as defined in the Convention and the Protocols thereto requires an examination of the application on the merits and provided that no case may be rejected on this ground which has not been duly considered by a domestic tribunal.”

Article 13

A new paragraph 3 shall be added at the end of Article 36 of the Convention, which shall read as follows:

“3. In all cases before a Chamber or the Grand Chamber, the Council of Europe Commissioner for Human Rights may submit written comments and take part in hearings.”

Article 14

Article 38 of the Convention shall be amended to read as follows:

“Article 38 – Examination of the case

The Court shall examine the case together with the representatives of the parties and, if need be, undertake an investigation, for the effective conduct of which the High Contracting Parties concerned shall furnish all necessary facilities.”

Article 15

Article 39 of the Convention shall be amended to read as follows:

“Article 39 – Friendly settlements

1. At any stage of the proceedings, the Court may place itself at the disposal of the parties concerned with a view to securing a friendly settlement of the matter on the basis of respect for human rights as defined in the Convention and the Protocols thereto.

2. Proceedings conducted under paragraph 1 shall be confidential.

3. If a friendly settlement is effected, the Court shall strike the case out of its list by means of a decision which shall be confined to a brief statement of the facts and of the solution reached.

4. This decision shall be transmitted to the Committee of Ministers, which shall supervise the execution of the terms of the friendly settlement as set out in the decision.”

Article 16

Article 46 of the Convention shall be amended to read as follows:

“Article 46 – Binding force and execution of judgments

1. The High Contracting Parties undertake to abide by the final judgment of the Court in any case to which they are parties.

2. The final judgment of the Court shall be transmitted to the Committee of Ministers, which shall supervise its execution.

3. If the Committee of Ministers considers that the supervision of the execution of a final judgment is hindered by a problem of interpretation of the judgment, it may refer the matter to the Court for a ruling on the question of interpretation. A referral decision shall require a majority vote of two thirds of the representatives entitled to sit on the Committee.

4. If the Committee of Ministers considers that a High Contracting Party refuses to abide by a final judgment in a case to which it is a party, it may, after serving formal notice on that Party and by decision adopted by a majority vote of two thirds of the representatives entitled to sit on the Committee, refer to the Court the question whether that Party has failed to fulfil its obligation under paragraph 1.

5. If the Court finds a violation of paragraph 1, it shall refer the case to the Committee of Ministers for consideration of the measures to be taken. If the Court finds no

violation of paragraph 1, it shall refer the case to the Committee of Ministers, which shall close its examination of the case.”

Article 17

Article 59 of the Convention shall be amended as follows:

1. A new paragraph 2 shall be inserted which shall read as follows:
“2. The European Union may accede to this Convention.”
2. Paragraphs 2, 3 and 4 shall become paragraphs 3, 4 and 5 respectively.

Final and transitional provisions Article 18

1. This Protocol shall be open for signature by member States of the Council of Europe signatories to the Convention, which may express their consent to be bound by
 - a. signature without reservation as to ratification, acceptance or approval; or
 - b. signature subject to ratification, acceptance or approval, followed by ratification, acceptance or approval.
2. The instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.

Article 19

This Protocol shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date on which all Parties to the Convention have expressed their consent to be bound by the Protocol, in accordance with the provisions of Article 18.

Article 20

1. From the date of the entry into force of this Protocol, its provisions shall apply to all applications pending before the Court as well as to all judgments whose execution is under supervision by the Committee of Ministers.
2. The new admissibility criterion inserted by Article 12 of this Protocol in Article 35, paragraph 3.b of the Convention, shall not apply to applications declared admissible before the entry into force of the Protocol. In the two years following the entry into force of this

Protocol, the new admissibility criterion may only be applied by Chambers and the Grand Chamber of the Court.

Article 21

The term of office of judges serving their first term of office on the date of entry into force of this Protocol shall be extended *ipso jure* so as to amount to a total period of nine years. The other judges shall complete their term of office, which shall be extended *ipso jure* by two years.

Article 22

The Secretary General of the Council of Europe shall notify the member States of the Council of Europe of:

- a. any signature;
- b. the deposit of any instrument of ratification, acceptance or approval;
- c. the date of entry into force of this Protocol in accordance with Article 19; and
- d. any other act, notification or communication relating to this Protocol.

In witness whereof, the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Protocol.

Done at Strasbourg, this 13th day of May 2004, in English and in French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General of the Council of Europe shall transmit certified copies to each member State of the Council of Europe.

Aprobat la ședința Catedrei de drept
proces verbal nr. ___ din _____
Șef Catedră _____
Ina Odinoakaia, conf. univ., dr.

Aprobat la ședința Consiliului FDȘS
proces verbal nr. ___ din _____
Președintele Consiliului FDȘS _____
Vitalie Rusu, conf.univ., dr.

FIȘA UNITĂȚII DE CURS

Protecția drepturilor omului în diferite sisteme de drept

Codul unității de curs în programul de studii: S.01.O.104
Domeniul de formare profesională la care se referă unitatea de curs: 0421.1 Drept
Facultatea responsabilă de unitatea de curs: Facultatea de Drept și Științe Sociale
Catedra responsabilă de unitatea de curs: Catedra de drept
Număr de credite ECTS: 6
Anul și semestrul în care se predă unitatea de curs: anul <u>1</u> , semestrul <u>I</u>
Titularul unității de curs: Conf.univ.,dr. Ion Ciobanu
Descrierea succintă a corelării/integrării unității de curs cu/în programul de studii. <p>Garantarea drepturilor omului a apărut ca instituție juridică și s-a dezvoltat atât în planul realităților interne ale statelor, cât și în cadrul relațiilor interetnice. Multă vreme, statele și-au conservat prerogativa exclusivă de a reglementa relațiile dintre ele și propria populație, considerându-se singurele exponente ale societății organizate politic și, prin urmare, singurele capabile și legitime de a stabili reguli pentru protecția cetățenilor lor.</p> <p>Drepturile omului sunt drepturi inerente și inalienabile ale fiecărei persoane, care definesc condiția umană într-o societate civilizată. Se poartă discuții pornind de la tradiția engleză, care folosește expresia „human rights”, și cea franceză, care le denumește „droits de l'Homme”.</p> <p>Drepturile umane sau drepturi ale omului sunt tratate ambiguu în doctrina juridică contemporană.</p> <p>În primul caz se pune accentul pe drepturi, calificate ca fiind umane, ceea ce ne poate duce la concluzia că ar fi o categorie a dreptului. În al doilea caz, accentul este pus pe om, ca titular al drepturilor ocrotite, ca esență a tot ceea ce înseamnă demnitatea ființei umane, indiferent că este vorba despre femeie sau bărbat. Dincolo de tendința tot mai accentuată astăzi de a se utiliza sintagma „drept uman”, ca ansamblu al tuturor regulilor juridice care au ca obiect protecția ființei umane în orice circumstanță, considerăm că expresia „drepturi ale omului”, ca drepturi subiective, reflectă mai bine statutul juridic al individului uman pentru acest început de mileniu.</p> <p>Drepturile omului reprezintă, mai întâi, un concept filozofic, o condensare a tot ce a produs ca esență filozofia umanistă din antichitate și până în prezent. Omul, ca ființă rațională, născută liberă, ca măsură a tuturor lucrurilor, considerat ca scop și niciodată ca mijloc, reprezintă valoarea supremă pe care ar trebui să se concentreze tot ce înseamnă scopuri ale societății organizate politic în stat.</p> <p>Transpus în planul preocupărilor juridice, conceptul de drepturi ale omului desemnează, mai întâi, drepturi subiective ale omului, de o anumită factură, care definesc poziția acestuia în raport cu puterea publică, dar el devine o veritabilă instituție juridică, un ansamblu de norme juridice interne și internaționale care au ca obiect de reglementare promovarea și garantarea drepturilor și libertăților omului, apărarea acestuia împotriva abuzurilor statelor și a pericolelor de orice natură.</p> <p>Putem discuta astfel despre drepturile omului, pe de o parte, ca despre o instituție de drept intern, mai precis de drept constituțional, care însumează normele ce reglementează statutul juridic al cetățeanului cu privire la drepturile și libertățile fundamentale ale acestuia, și, pe de altă parte, ca despre o instituție de drept internațional, ca sursă de reguli juridice</p>

stabilite de comun acord de către state pentru protecția ființei umane, dar și ca principiu fundamental al dreptului constituțional și/sau dreptului internațional public.

Totalitatea normelor juridice internaționale care au ca obiect apărarea drepturilor omului alcătuiesc astăzi o ramură distinctă – Protecția drepturilor omului în diferite sisteme de drept. În cel mai larg sens, drepturile omului înseamnă norme juridice naționale și internaționale având ca obiect protecția ființei umane, indiferent de împrejurare.

Competențe dezvoltate în cadrul unității de curs:

Competențe profesionale:

CP1. Operarea cu noțiunile, conceptele, principiile și teoriile specifice în materia drepturilor omului, în scopul aplicării eficiente a acestora în activitatea profesională.

CP2. Utilizarea cunoștințelor teoretice, a metodelor și procedeele moderne specifice domeniului dreptului omului în activitatea practică și de cercetare.

CP3. Identificarea, analizarea și soluționarea problemelor din domeniul drepturilor omului, în conformitate cu prevederile legale, în mod cooperant, flexibil și eficient.

CP4. Determinarea lacunelor legislative în materia drepturilor omului în vederea conturării propunerilor de *lege ferenda*.

CP5. Abordarea interdisciplinară și dezvoltarea continuă a competențelor profesionale în domeniul drepturilor omului în vederea executării autonome a sarcinilor profesionale.

CP6. Valorificarea aptitudinilor de analiză comparativă continuă a doctrinei, legislației și practicii judiciare în materia drepturilor omului, la nivel național și internațional, în vederea elaborării proiectelor de studiu.

Competențe transversale:

CT1. Executarea riguroasă, eficientă, responsabilă și în termen, a sarcinilor profesionale, în spirit de inițiativă și în concordanță cu principiile etice și deontologia profesională.

CT2. Aplicarea tehnicilor de relaționare în grup, deprinderea și exercitarea rolurilor specifice în munca de echipă, prin dezvoltarea abilităților de comunicare interpersonală și prin asumarea responsabilității pentru luarea deciziilor.

CT3. Autoevaluarea nevoii de formare profesională și identificarea resurselor și modalităților de dezvoltare personală și profesională, în scopul inserției și adaptării la cerințele pieței muncii.

Finalități de studii realizate la finele unității de curs.

La finele programului de master, absolventul va fi capabil:

- să aplice cunoștințele obținute în cadrul unităților de curs pentru soluționarea juridică a problemelor teoretice și practice, în domeniul drepturilor omului, aplicând metoda studiului de caz;
- să formuleze analize critice ale teoriilor și concepțiilor juridice, a prevederilor actelor normative în materia drepturilor omului, evidențiind imperfecțiunile dreptului pozitiv în vederea formulării propunerilor de *lege ferenda*;
- să manifeste creativitate în elaborarea proiectelor și inițiativelor juridice în procesul de învățare, cercetare și de muncă;
- să demonstreze abilități de comunicare și de relaționare în grup, în vederea identificării, soluționării și luării de decizii motivate privind problemele în aplicarea legislației din domeniul drepturilor omului.

Pre-rechizite: Masterandul trebuie să cunoască conceptele de bază (drepturile omului, libertățile fundamentale, îndatoriri etc.) studiate în cadrul cursurilor de drept constituțional și institutii politice.

Teme de bază:

1. Teoria sistemelor de drept. Noțiuni și concepte.
2. Acte naționale și internaționale în domeniul drepturilor omului.
3. Drepturile și libertățile fundamentale în cadrul diverselor sisteme de drept.
4. Sistemul de drept european.
5. Sistemul de drept interamerican.
6. Sistemul de drept african.
7. Sistemul de drept anglo-saxon vs. continental.
8. Drepturile și libertățile cetățenilor Republicii Moldova.

Strategii de predare – învățare: prelegerea, explicația, conversația, studiul de caz, brainstorming-ul, lucrul în echipă, metoda comentariului de text, etc.

Strategii de evaluare: teste de evaluare curentă, prezentarea referatelor, lucrări de control, rezolvarea spețelor, bilete de examinare.

Bibliografie selectivă:

1. Abraham Pavel – Legislație în asistență socială, Editura Național, 2000, volumele I și II (reglementări internaționale);
2. Bârsan Corneliu, Eftimie Marius, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Ed. Hamangiu, 2009; Corneliu Liviu Popescu – Protecția internațională a drepturilor omului. Surse, instituții, proceduri. Editura All Beck, București, 2000;
3. Hatneanu Diana Olivia, Cojocaru Raluca Stăncescu, Cum să formulăm o cerere la CEDO, Ed. Hamangiu, 2009;
4. Mazilu Dumitru– Drepturile omului. Concept, exigențe și realități contemporane, ediția a II-a, Editura Lumina Lex, București, 2003;
5. Onica-Chipea Lavinia, Aspecte socio-juridice privind protecția drepturilor copilului. Studiu de caz în județul Bihor, Editura Expert, București, 2007;
6. Micu Doina– Garantarea drepturilor omului în practica Curții Europene a Drepturilor Omului și în Constituția României, Editura All Beck, București, 1998;
7. Tănăsescu Simina Elene, Principiul egalității în dreptul românesc, Ed. All Beck, București, 1999;
8. Voicu Marin – Protecția europeană a drepturilor omului, teorie și jurisprudență, Editura Lumina Lex, București, 2001.

Titularul unității de curs _____ **Ion Ciobanu, conf.univ.,dr.**

Approved at the Chair of the Law Department
proceeding no. from
Head of Department
Ina Odinoakaia, assoc. prof., PhD.

Approved at FDSS Council meeting
proceeding no. from
Dean of the FDSD Council
Vitalie Rusu, assoc. prof., PhD.

COURSE UNIT FILE

Protection of human rights in different legal systems

Course unit code in the study program: S.01.O.104
The training area to which the course unit refers: 0421.1 Law
The faculty responsible for the course unit: Faculty of Law and Social Sciences
Department responsible for the course unit: Department of Law
Number of ECTS credits: 6
The year and the semester in which the course unit is taught: year <u>1</u> , semester <u>I</u>
Course Unit Owner: Ass.prof.,PhD Ion Ciobanu
<p>Brief description of the correlation / integration of the course unit with / in the curriculum.</p> <p>The guarantee of human rights has emerged as a legal institution and has developed both in the context of the internal realities of states and in the interrelationship. For a long time, the states preserved their exclusive prerogative to regulate their relations with their own population, considering the only exponents of the politically organized society and therefore the only able and legitimate to establish rules for the protection of their citizens.</p> <p>Human rights are inherent and inalienable rights of each person, defining the human condition in a civilized society. Discussions are taking place based on the English tradition, which uses the expression „human rights”, and the French, which denotes them, "droits de l'Homme".</p> <p>Human rights or the rights of a human are ambiguously treated in contemporary legal doctrine.</p> <p>In the first case, it is the human rights that are qualified as human, which can lead us to the conclusion that it is a category of law. In the second case, the emphasis is on man, as the owner of the protected rights, as the essence of everything that means the dignity of the human being, whether it is gender criteria (a woman or a man). Beyond the increasing tendency today to use the term "human right" as an ensemble of all legal rules that have as their object the protection of human beings in any circumstance, we consider that the expression "human rights" as subjective rights better reflects the legal status of the human individual for this early millennium.</p> <p>Human rights are, first of all, a philosophical concept, a condensation of everything that has produced the humanist philosophy from antiquity to the present. Man, as a rational being, born free, as a measure of all things, considered as a goal and never as a means, is the supreme value that all political parties in the state should focus on.</p> <p>Transposed into the legal concerns, the concept of human rights firstly designates subjective human rights, a certain bill, which defines its position in relation to the public power, but it becomes a genuine legal institution, an ensemble of internal legal norms and international ones that regulate the promotion and safeguarding of human rights and freedoms, its defense against state abuse and dangers of all kinds.</p> <p>We can thus discuss human rights, on the one hand, as an institution of national law, more precisely constitutional law, which sums up the norms governing the legal status of the citizen regarding his fundamental rights and freedoms, and, on the other hand, as an institution of international law, as a source of legal rules established by mutual agreement between states for the protection of human beings, but also as a fundamental principle of constitutional law and / or public international law.</p>

All international legal norms that have as their object the defense of human rights are today a distinct branch - the protection of human rights in various legal systems. In the broadest sense, human rights are national and international legal norms having as their object the protection of the human being, irrespective of the circumstances.

Skills developed within the course unit:

Professional skills:

PS1. Working with the notions, concepts, principles and theories in the field of human rights, for the purpose of their effective application in the professional activity.

PS2. Use of theoretical knowledge, modern methods and procedures specific to the field of human rights in practice and research.

PS3. Identifying, analyzing and solving the problems of human rights in accordance with the law, cooperatively, flexibly and efficiently.

PS4. Determining legislative gaps in the area of human rights in order to outline the proposals of *lege ferenda* (the law).

PS5. The interdisciplinary approach and the continuous development of professional skills in the field of human rights with a view to the autonomous performance of professional tasks.

PS6. To capitalize the skills of continuous comparative analysis of doctrine, legislation and judicial practice in the field of human rights, at national and international level, in order to elaborate study projects.

Transversal skills:

TS1. Rigorous, efficient, responsible and timely implementation of professional tasks, in a spirit of initiative and in accordance with ethical principles and professional ethics.

TS2. Applying grouping techniques, learning and exercising specific roles in teamwork, developing interpersonal communication skills, and taking responsibility for decision-making.

TS3. Self-evaluation of the need for professional training and identification of resources and modalities of personal and professional development, in order to integrate and adapt to the requirements of the labor market.

Finishing studies completed at the end of the course unit.

At the end of the master program, the graduate will be able to:

- apply the knowledge gained in the course units for the legal settlement of the theoretical and practical problems in the field of human rights, applying the case study method;
- to formulate critical analyzes of legal theories and concepts, provisions of normative acts in the field of human rights, highlighting the imperfections of positive law in formulating the proposals of the *lege ferenda*;
- show creativity in the development of legal projects and initiatives in the process of learning, research and work;
- demonstrate communication and group relationship skills to identify, solve, and make informed decisions about human rights law enforcement issues.

Preconditions: The master student needs to know the basic concepts (human rights, fundamental freedoms, duties etc.) studied in constitutional law courses and political institutions.

Basic themes:

1. Theory of law systems. Notions and concepts.
2. National and international acts in the field of human rights.
3. Rights and fundamental freedoms in the various legal systems.
4. The European Law System.
5. The Interamerican law system.
6. The African law system.
7. The anglo-saxon vs. continental law system.
8. The rights and freedoms of the citizens of the Republic of Moldova.

Teaching and learning strategies: lecture, explanation, conversation, case study, brainstorming, teamwork, text comment method, etc.

Evaluation strategies: current evaluation tests, presentation of papers, control papers, case solving, examination tickets.

Selective Bibliography:

1. Alston, Philip, ed. *Non-State Actors and Human Rights*. Oxford University Press, USA, 2005.
2. Alston, Philip, and James Crawford, eds. *The Future of UN Human Rights Treaty Monitoring*. Cambridge University Press, 2000.
3. Alston, Philip, and Frederic Megret, eds. *The United Nations and Human Rights: A Critical Appraisal*. Second Edition. Oxford University Press, 2014.
4. Bassiouni, M. Cherif, and William A. Schabas, eds. *New Challenges for the UN Human Rights Machinery: What Future for the UN Treaty Body System and the Human Rights Council Procedures?* Intersentia, 2011.
5. Crawford, James. *The Future of UN Human Rights Treaty Monitoring*. Cambridge University Press, 2010.
6. Crawford, James, and Martti Koskenniemi, eds. *The Cambridge Companion to International Law*. Cambridge University Press, 2012.
7. Megret, Frederic. *The United Nations and Human Rights: A Critical Appraisal*. Edited by Philip Alston. 2nd ed. Oxford University Press, USA, 2012.
8. O'Flaherty, Michael, and George Ulrich. *The Professional Identity of the Human Rights Field Officer*. Edited by Michael O'Flaherty and George Ulrich. Ashgate, 2010.
9. O'Flaherty, Zdzislaw Kedzia, Amrei Müller, and George Ulrich Michael. *Human Rights Diplomacy: Contemporary Perspectives*. Martinus Nijhoff. 2011. Martinus Nijhoff, 2011.
10. Odello, Marco, and Francesco Seatzu. *The UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights: The Law, Process and Practice*. Routledge, 2012.
11. Simmons, Beth A. *Mobilizing for Human Rights: International Law in Domestic Politics*. 1st ed. Cambridge University Press, 2009.
12. Stone, Matthew, Illan rua Wall, and Costas Douzinas, eds. *New Critical Legal*

Thinking: Law and the Political. Birkbeck Law Press, 2012.

13. Tyagi, Yogesh. *The UN Human Rights Committee: Practice and Procedure*. 1st ed. Cambridge University Press, 2011.

14. Vandenhoe, Wouter. *The Procedures Before the UN Human Rights Treaty Bodies: Divergence or Convergence?* Intersentia, 2004.

15. Waldorf, Lars. "Anticipating the Past Transitional Justice and Socio-Economic Wrongs." *Social & Legal Studies* 21, no. 2 (June 1, 2012): 171–186.

16. Weller, Marc. *Universal Minority Rights: A Commentary on the Jurisprudence of International Courts and Treaty Bodies*. Oxford University Press, USA, 2008.

17. Williams, Paul D., ed. *Security Studies: An Introduction*. 2nd ed. Routledge, 2012.

18. Wilson, Richard Ashby, and Richard D. Brown, eds. *Humanitarianism and Suffering: The Mobilization of Empathy*. Cambridge University Press, 2011.